UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Anja FRIŠ

PROBLEMATIKA UREJANJA PARKOVNEGA GOZDA STRAŽUN

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

PROBLEMS OF PARK FOREST STRAŽUN MANAGEMENT

GRADUATION THESIS
University studies

Ljubljana, 2007

Diplomsko delo je zaključek univerzitetnega študija krajinske arhitekture. Opravljeno je bilo na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Diplomsko delo je odobrila študijska komisija Oddelka za krajinsko arhitekturo in za mentorja diplomskega dela imenovala prof. dr. Ano Kučan.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: prof. dr. Janez Marušič
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: prof. dr. Ana Kučan
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: doc. dr. Janez Pirnat
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire

Datum zagovora:

Naloga je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana Anja Friš se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Anja Friš

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD Dn
DK UDK 712.23:379.84(497.4 Maribor:253)(043.2)
KG mestni gozdovi / mestna krajina / zelene površine / Maribor / rekreacija / Stražunski gozd / varstvo naravne dediščine / funkcije / značilnosti / dejavnosti / problemi / urejanje / programske vsebine / predlog ureditve
AV FRIŠ, Anja
SA KUČAN, Ana
KZ SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
LI 2007
IN PROBLEMATIKA UREJANJA PARKOVNEGA GOZDA STRAŽUN
TD Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP XI, 132, [6] str., 7 pregl., 91 sl., 3 pril., 87 vir.
IJ sl
JI sl/en
AI V diplomskem delu smo najprej predstavili temeljna teoretična izhodišča, katerih poznavanje je potrebno pri obravnavanju mestnih gozdov. Opredelili smo mestne gozdove, njihove funkcije in pomen ter povzeli oblike in dejavnike rekreacije v gozdu. Gozdovi v urbanem okolju so del mestnega zelenja, zato smo obravnavali tudi bistvene značilnosti mestnih zelenih površin. Nato smo prikazali dosedanje obravnavanje in stanje Stražunskega gozda. Izpostavili smo probleme in oblikovali usmeritve za prihodnje urejanje. Naravni spomenik Stražun ima ob svoji izjemni legi v mestnem prostoru, krajinski pestrosti in dokajšnji naravni ohranjenosti velik pomen za mesto. Primeren je predvsem za vsakodnevno rekreacijo v naravno ohranjenem okolju. Kot parkovni gozd s poudarjeno socialno funkcijo bi lahko privabljal obiskovalce z vseh koncev mesta, vendar je danes med slabše obiskanimi zelenimi površinami v Mariboru. Z gozdom je povezanih veliko nerešenih problemov. Bistven problem je pomanjkanje programiranih strukturiranih dejavnosti, zato smo predlagali programske vsebine, s katerimi bi pritegnili več obiskovalcev, ter kot rešitev problematike Stražunskega gozda podali predlog prostorske ureditve. Pri tem smo iskali dejavnosti, ki bi ustrezale zakonskim omejitvam in zadovoljile splošne in z anketo ugotovljene potrebe obiskovalcev. Potrebno bi bilo urediti problem lastništva (večina gozda je v zasebni lasti), se lotiti aktivnega urejanja gozda in poskrbeti za uveljavljanje zakonskih omejitev. Pri umeščanju dejavnosti v prostor smo ob ohranjanju prvin naravne prvobitnosti izkoristili in izpostavili prostorske potenciale Stražuna. Še posebej smo bili pozorni na to, da se pri urejanju ni presegla tista meja, ki loči parkovni gozd od oblikovanih parkov.

KEW WORDS DOCUMENTATION

DN GTh
DC UDC 712.23:379.84(497.4 Maribor:253)(043.2)
CX urban forests / urban landscape / green areas / Maribor / recreational activities / Stražun forest / protection of the natural heritage / functions / characteristics / activities / problems / management and arrangement / programme contents / management and arrangement proposal
AU FRIŠ, Anja
AA KUČAN, Ana (supervisor)
PP SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Landscape Arhitecture
PY 2007
TI PROBLEMS OF PARK FOREST STRAŽUN MANAGEMENT
DT Graduation Thesis (University Studies)
NO XI, 132, [6] p., 7 tab., 91 fig., 3 app., 87 ref.
LA sl
AL sl/en
AB The initial part of the thesis focuses on some essential starting points, the knowledge of which is necessary when discussing urban forests. Urban forests, their function and meaning have been defined, and different forms and factors of recreational activities in the forest have been put down. Forests in urban environment are part of urban green areas, therefore the main characteristics of urban green areas have also been discussed. Furthermore, it has been demonstrated how the Stražun Forest has been managed so far, and what condition it is presently in. The primary focus has been on the problems and some guidelines for future management. Due to its outstanding position within the urban environment, the variety of its landscape and due to the fact that it is nature-wise considerably well kept, the natural monument Stražun is of great importance for the town. More than anything else it is convenient for everyday recreational activities in an naturally preserved environment. Considering the fact that the main function of the park forest is social interaction, the forest could welcome visitors from all parts of the town, however, it is nowadays among those green areas that see fewer visitors that some other areas in Maribor. With regard to the forest there are a number of unresolved issues. The main problem is lack of any well planned activities, therefore some suggestions have been made on how to attract more visitors, and a proposal for management and spatial arrangement of the forest has been put forward as a means of solving the Stražun Forest issue. In doing so we have tried to find activities that would respect legal restrictions and at the same time satisfy some general needs of visitors, as well as those needs determined by means of a questionnaire. The ownership problem should be resolved (most of the forest is privately owned), active forest management should be tackled and it should be made sure that legal restrictions are respected. In choosing appropriate activities for the park environment we have tried to preserve the natural elements of the park as well as to focus on and make best use of the spatial potentials of the Stražun Forest. We paid special attention to the fact not to cross the thin line between a forest park and a designed park when managing and arranging the forest park.

KAZALO VSEBINE

		str.
	Ključna dokumentacijska informacija (KDI)	III
	Key words documentation (KWD)	IV
	Kazalo vsebine	V
	Kazalo preglednic	VIII
	Kazalo slik	IX
1	**OPREDELITEV NALOGE**	**1**
1.1	UVOD	1
1.2	OPREDELITEV PROBLEMA	2
1.3	DELOVNA HIPOTEZA	3
1.4	CILJ NALOGE	3
1.5	METODA DELA	4
2	**GOZD V URBANEM OKOLJU**	**6**
2.1	O GOZDU NA SPLOŠNO	6
2.2	OPREDELITEV POJMOV, KLJUČNIH ZA NALOGO	9
2.2.1	**Narava**	**9**
2.2.2	**Krajina**	**9**
2.2.3	**Zelene površine**	**10**
2.2.4	**Zeleni sistem**	**10**
2.2.5	**Park**	**11**
2.2.6	**Gozd s posebnim namenom**	**11**
2.2.7	**Mestni gozd**	**11**
2.2.8	**Primestni gozd**	**12**
2.2.9	**Parkovni gozd**	**12**
2.3	MESTNI GOZD NEKOČ	13
2.4	RAVNANJE S PARKOVNIMI GOZDOVI	15
2.5	POMEN MESTNIH GOZDOV	15
3	**REKREACIJA V GOZDU**	**17**
3.1	PROSTI ČAS, REKREACIJA IN IGRA	17
3.2	POJAV REKREACIJE V GOZDU	18
3.3	OBLIKE REKREACIJE V GOZDU	19
3.4	POMEN GOZDNE REKREACIJE ZA ZDRAVJE MESTNIH PREBIVALCEV	20
3.5	DEJAVNIKI REKREACIJE V GOZDU	21
3.5.1	**Naravni dejavniki, ki vplivajo na rekreacijo v gozdu**	**21**
3.5.2	**Kulturno pogojeni dejavniki rekreacije v gozdu**	**22**
3.5.3	**Doživljajske in vedenjske komponente rekreacije v gozdu**	**22**

3.6	USTREZNOST GOZDOV ZA REKREACIJO	23
4	**MESTNE ZELENE POVRŠINE**	**25**
4.1	FUNKCIJE ZELENIH POVRŠIN	25
4.2	TIPOLOGIJA MESTNIH ZELENIH POVRŠIN	27
4.3	POMEN ZELENIH POVRŠIN ZA MESTNE PREBIVALCE	28
4.4	UREJENOST ZELENIH POVRŠIN	29
4.5	ZELENE POVRŠINE V MARIBORU	30
4.5.1	**Opis mesta Maribor**	**30**
4.5.2	**Zeleni sistem mesta Maribor**	**31**
5	**INVENTARIZACIJA STRAŽUNSKEGA GOZDA**	**35**
5.1	OPREDELITEV OBMOČJA OBDELAVE	35
5.2	ZAKONODAJNA DOLOČILA	37
5.3	ZGODOVINSKI PREGLED POVRŠINE IN RABE GOZDNEGA PROSTORA V JUGOVZHODNEM DELU MARIBORA	43
5.4	GEOGRAFSKA OZNAKA STRAŽUNSKEGA GOZDA	48
5.4.1	**Geomorfološke značilnosti**	**48**
5.4.2	**Pedološke značilnosti**	**50**
5.4.3	**Hidrografsko omrežje**	**50**
5.4.4	**Vegetacija**	**51**
5.4.5	**Živalstvo**	**55**
5.5	FUNKCIJE STRAŽUNSKEGA GOZDA	57
5.5.1	**Ekološke funkcije**	**57**
5.5.2	**Socialne funkcije**	**57**
5.5.3	**Krajinskoestetske funkcije**	**57**
5.6	DEJAVNOSTI NA OBMOČJU STRAŽUNA	60
5.6.1	**Kmetijstvo**	**60**
5.6.2	**Promet**	**60**
5.6.3	**Lesnoproizvodna dejavnost**	**64**
5.6.4	**Vrtičkarska dejavnost**	**64**
5.6.5	**Športne dejavnosti**	**65**
5.6.6	**Črpanje termalne vode**	**65**
5.6.7	**Rekreacijske dejavnosti**	**66**
5.6.8	**Alternativna terapevtska dejavnost**	**67**
5.6.9	**Pretekle dejavnosti**	**68**
5.7	STRAŽUN V OKVIRU MARIBORSKIH ZELENIH POVRŠIN	69
5.8	STRAŽUN KOT MESTNA REKREACIJSKA CONA	73
6	**PROBLEMATIKA STRAŽUNSKEGA GOZDA**	**76**
6.1.	OPREDELITEV PROBLEMOV STRAŽUNSKEGA GOZDA	76
6.1.1	**Problemi lastništva**	**76**
6.1.2	**Problemi, povezani z infrastrukturo Stražunskega gozda**	**76**
6.1.3	**Problem odlaganja odpadkov**	**76**
6.1.4	**Problem smradu iz Stražunskega kanala**	**78**
6.1.5	**Problem hrupa**	**79**
6.1.6	**Problem onesnaževanja ozračja**	**79**
6.1.7	**Problemi, povezani s prometom po gozdu**	**80**
6.1.8	**Problemi zazidav in podobnih gradbenih posegov**	**81**
6.1.9	**Problemi, povezani z vplivi obiskovalcev**	**83**

6.1.10 Problem dostopov 83
6.2 ANKETA 84
6.2.1 Povzetek rezultatov ankete 85
6.2.2 Analiza rezultatov ankete 89
6.3 OVREDNOTENJE 90
7 PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE STANJA STRAŽUNSKEGA GOZDA 91
7.1 SPLOŠNE USMERITVE 91
7.1.1 Usmeritve za pravno ureditev 91
7.1.2 Usmeritve za ureditev lastništva 92
7.1.3 Usmeritev v aktivno urejanje prostora 92
7.1.4 Oblikovalske usmeritve 92
7.1.5 Usmeritve za promet 93
7.1.6 Usmeritve za varovanje prostora 93
7.1.7 Usmeritve za informiranje javnosti 94
7.2 PREDLOG UREDITVE 95
7.2.1 Predlagane programske vsebine 95
7.2.2 Utemeljitev predlaganih dejavnosti in njihove prostorske zahteve 98
7.2.3 Koncept zasnove 103
7.2.4 Opis rešitve 107
7.2.5 Predlogi načina izvedbe programa 111
8 RAZPRAVA IN SKLEP 120
8.1 RAZPRAVA 120
8.2 SKLEP 122
9 POVZETEK 124
10 VIRI 126
10.1 CITIRANI VIRI 126
10.2 DRUGI VIRI 132
PRILOGE
ZAHVALA

KAZALO PREGLEDNIC

		str.
Preglednica 1:	Spreminjanje površine gozdov v Sloveniji v obdobju 1875 – 1990 (Program razvoja …, 1996)	6
Preglednica 2:	Pregled prepovedi nekaterih zakonodajnih določil	42
Preglednica 3:	Drevesne vrste v Stražunu po deležu lesne zaloge (Stupan, 2003)	52
Preglednica 4:	Razvojne faze v Stražunu (površina v ha) (Stupan, 2003)	52
Preglednica 5:	Gozdne združbe v Stražunu (Stupan, 2003)	52
Preglednica 6:	Pregled pogostosti obiska zelenih površin (Anketa o zelenih …, 1999, cit. po Stupan, 2003)	70
Preglednica 7:	Lastništvo Stražunskega gozda (površina v ha) (Stupan, 2003)	76

KAZALO SLIK

		str.
Slika 1:	Površina gozda v Sloveniji v primerjavi z ostalimi rabami (Vihar, cit. po Zeleni …, 2006)	6
Slika 2:	Zaščitna funkcija gozdov (Horvat in sod., 1995:5)	8
Slika 3:	Kaj je neformalna igra (Krajnc in sod., 2007)	16
Slika 4:	Primer neformalne igre v Stražunskem gozdu	16
Slika 5:	Zemljevid mesta Maribor (Karta Maribor, 2007)	30
Slika 6:	Inventarizacija zelenih površin v Mariboru (Lužnik, 2003:47)	32
Slika 7:	Karta Stražunskega gozda, ki je bila izdelana ob pomoči Fundacije za šport (Stražun, 2007)	35
Slika 8:	Lega Stražuna v mestnem prostoru, M 1: 40 000 (kart. podlaga: Prostorski …, 2007)	36
Slika 9:	Naravne znamenitosti po tipu dediščine (Maribor …, 2006)	40
Slika 10:	Površina Stražunskega gozda leta 1786 kart. podlaga: Prostorski …, 2007)	45
Slika 11:	Površina Stražunskega gozda leta 1880 (kart. podlaga: Prostorski …, 2007)	45
Slika 12:	Površina Stražunskega gozda leta 1940 (kart. podlaga: Prostorski …, 2007)	46
Slika 13:	Površina Stražunskega gozda leta 1986 (kart. podlaga: Prostorski …, 2007)	46
Slika 14:	Površina Stražunskega gozda 2006 (kart. podlaga: Prostorski …, 2007)	47
Slika 15:	Prikaz zmanjševanja površine Stražunskega gozda	47
Slika 16:	Površinska oblikovanost Stražunskega gozda (Relief …, 2007)	48
Slika 17:	Relief Stražunskega gozda, M 1: 10 000 (Prostorski …, 2007)	49
Slika 18:	Umetna struga Stražunskega kanala je nadomestila nekoč vitalen Stražunski potok	50
Slika 19:	Ena izmed mlak, ki jih napaja izvir Mrzlica	51
Slika 20:	Tipi drevesne sestave Stražunskega gozda, M 1: 10 000 (kart. podlaga: Prostorski …, 2007)	53
Slika 21:	Razvojne faze Stražunskega gozda, M 1: 10 000 (kart. podlaga: Prostorski …, 2007)	54
Slika 22:	Obstoječa raba tal na območju Stražunskega gozda	56
Slika 23:	Analiza krajinskoestetskih privlačnosti Stražunskega gozda, M 1: 10 000 (kart. podlaga: Prostorski …, 2007)	59
Slika 24:	Skica prometnih povezav v okolici Stražuna	61
Slika 25:	Širše prometne povezave v okolici Stražunskega gozda	62
Slika 26:	Asfaltirani del Kosovelove ulice pred vzponom na Tezensko teraso je v zelo slabem stanju	62
Slika 27:	Podhod pod hitro cesto	62
Slika 28:	Analiza prometnega omrežja na območju Stražunskega gozda, M 1: 10 000	63

Slika 29: Posekano območje je že v procesu zaraščanja 64
Slika 30: Črno vrtičkarstvo v zahodnem delu Stražuna ob hitri cesti 65
Slika 30: Na robu Stražunskega gozda črpajo termalno vodo za dvoje znanih mariborskih toplic 66
Slika 32: Druženje in počitek ob markantnem drevesu na Stražunskem otoku 67
Slika 33: Ob glavni jasi so si starejši obiskovalci uredili prostor za balinanje 67
Slika 34: Tek je razmeroma pogosta oblika rekreacije v Stražunskem gozdu 67
Slika 35: Vabilo na bioterapijo ob energetski točki 5 68
Slika 36: Posebna vrsta terapije na bioenergetskih točkah po prepričanju mnogih odpravlja zdravstvene težave 68
Slika 37: Eksploatacijska dejavnost je degradirala severovzhodni del Stražunskega gozda 69
Slika 38: Na Teznu so leta 1999 ob gradnji avtoceste našli ostanke 1179 trupel (Morija v …, 2007) 71
Slika 39: Analiza Stražuna v okviru zelenega sistema mesta Maribor, M 1: 40 000 (kart. podlaga: Prostorski …, 2007) 72
Slika 40: Franc Jesenko odpadke vsaj znosi na kup, da ne ležijo povsod po gozdu 77
Slika 41: Odsluženi avtomobili prepogosto končajo v Stražunskem gozdu 77
Slika 42: Tipičen primer neupoštevanja prepovedi – ob tabli, ki strogo prepoveduje odlaganje odpadkov, leži kup odpadnega gradbenega materiala 77
Slika 43: Tabla na obrobju gozda je zabita kar na deblo drevesa 77
Slika 44: Čeprav se po izgradnji kanalizacije pred 25 leti odpadne vode sušnega odtoka ne kanalizirajo direktno v Stražunski kanal, je smrad še vedno prisoten 78
Slika 45: Hidrotehnični objekti kolektorja Tezno I so namenjeni predvsem osnovnemu čiščenju, redčenju in zadrževanju površinskih odpadnih voda, ki se v obdobjih intenzivnih padavin razredčene izlivajo v Stražunski kanal 79
Slika 46: »Adrenalinski spust« za motoriste na bregu iz Stražunskega otoka 80
Slika 47: Blatna in razrita gozdna pot 81
Slika 48: Ob vožnji po gramozni Kosovelovi cesti se v sušnem obdobju močno praši 81
Slika 49: Na Kosovelovi cesti je še posebej nevaren odsek na mostičku čez kanal, kjer se cesta nenadoma zoži. Železna ograja čez most je bila že večkrat poškodovana v prometnih nesrečah (Nespametna vožnja …, 2007) 81
Slika 50: Projekt za stanovanjsko sosesko Mali Stražun na Pobrežju je zasnoval Komunaprojekt d.d. (Mali …, 2007) 82
Slika 51: Zanemarjena lopa na območju vrtičkarske dejavnosti 82
Slika 52: Na severni strani gozda se vrtovi individualnih hiš zajedajo v gozdno pobočje 82
Slika 53: Na tem stojalu je še pred pol leta stala informacijska tabla 83
Slika 54: Neozaveščeni obiskovalci radi pustijo svoj »podpis« na deblih dreves 83
Slika 55: Eden izmed neurejenih dostopov na tezenski strani 84
Slika 56: Oddaljenost bivališča anketirancev od Stražunskega gozda 85
Slika 57: Pogostost obiska Stražunskega gozda in ostalih mestnih zelenih površin 86
Slika 58: Namen obiska Stražunskega gozda 86

Slika 59: Moteči dejavniki Stažunskega gozda 87
Slika 60: Programske vsebine, ki jih anketiranci najbolj pogrešajo 88
Slika 61: Pogostost uporabe predlaganih programov Stražunskega gozda 88
Slika 62: Coning, M 1: 10 000 97
Slika 63: Dostopi z avtomobili v Stražunski gozd 103
Slika 64: Obodni zaščitni pas Stražunskega gozda 103
Slika 65: Območja »debeljaka« v Stražunu 103
Slika 66: Gostota poselitve v okolici Stražuna 103
Slika 67: Vsebinska razdelitev Stražunskega gozda na cone 103
Slika 68: Koncept ureditve, M 1: 10 000 104
Slika 69: Predlagana ureditev Stražunskega gozda, M 1: 5000 (kart. podlaga: Prostorski …, 2007) 106
Slika 70: Kolesarjenje na reliefno razgibanih tleh (Mountain …, 2007) 111
Slika 71: Vožnja v gozdnem okolju (MBT …, 2007) 112
Slika 72: Primer kolesarske proge na ravnem površju (POI …, 2007) 112
Slika 74: Primer ureditve kolesarske proge v naravi (Kansas …, 2007) 112
Slika 75: Vožnja po brvi je lahko tudi bolj zahtevna (Pace …, 2007) 112
Slika 76: Primer ureditve nasipov za skoke (New Jersey's …, 2007) 112
Slika 77: Predlagana ureditev poti v okolici novega ribnika (Jupiter …, 2007) 113
Slika 78: Današnje stanje - zamočvirjenost v okolici mlak, ki jih napaja izvir Mrzlica 113
Slika 79: Primer želene ureditve ribnika 113
Slika 80: Zaraščanje poti zahodno od gramoznice 114
Slika 81: Zaraščanje travnate poti ob glavni jasi 114
Slika 82: Pot spomina in tovarištva kot primer ureditve peščene poti (PST …, 2007) 115
Slika 83: Gramozna Kosovelova ulica 115
Slika 84: Travnata pot ob jasi 115
Slika 85: Tipična gozdna pot 115
Slika 86: Ena izmed redkih obstoječih klopi v Stražunu je napravljena iz debla drevesa 116
Slika 87: Za vreče za smeti bi bili potrebni le posebni nosilci 116
Slika 89: Za pesek za gašenje bi bili primerni stari, prebarvani sodi (Diesel …, 2007) 116
Slika 90: Informacijska tabla v bližini črpališča termalne vode opozarja na vrednost Stražunskega gozda in poziva k varovanju 117
Slika 91: Razporejenost postaj za razgibavanje na tekaški progi v dejanskem prostoru Stražunskega otoka 117

1 OPREDELITEV NALOGE

1.1 UVOD

Z vse večjo urbanizacijo sodobne družbe se povečuje število Slovencev, ki živijo v mestih oz. na ravninskem delu države, v bližini tako imenovanega cestnega križa (Stupan, 2003). Z naraščanjem števila mestnega prebivalstva se mesto veča, žal pogosto na račun mestnih in primestnih zelenih površin. Vendar je izključevanje narave iz mesta zaradi družbenih potreb in sodobnih ekoloških problemov neumestno, pa tudi nepotrebno. Izključevanje narave pomeni grožnjo obstoju naravnih sistemov, ki so dejavni tudi v antropogenem mestnem okolju, prebivalcem mesta pa predvsem poenostavljanje in siromašenje prostora, v katerem živijo.

Z naseljevanjem v urbana središča človek sicer vse bolj izgublja pristen stik z nekdanjim okoljem, ostaja pa njegova potreba po intenzivnejšem, zavestnejšem dojemanju in nadomeščanju naravnih prvin nekdanjega bivalnega okolja. To deloma lahko zadovolji v mestnih parkih, na zelenicah in v primestnih gozdovih, kaj več pa v širši zunaj-mestni krajini. Ker ljudje zaradi spremenjenega življenjskega sloga vse manj zahajajo na daljše izlete v naravo izven urbanih naselij, na pomenu pridobivajo zelene površine v urbanih središčih ali njihovi neposredni bližini.

Gozdovi, ki obkrožajo mesto ali pa se vanj globoko zajedajo, bogatijo preoblikovano bivalno okolje v mestih, zadovoljuje potrebe prebivalcev, ki so povezane z zelenimi površinami, varujejo pred negativnimi vplivi civilizacije in so ena večjih naravnih danosti. Program razvoja gozdov v Sloveniji (1996) pravi, da je treba zagotoviti zelene pasove okoli naselij in jih zavarovati pred nadaljnjimi spremembami. Del zelenega pasu je ponekod tudi mestni gozd, ki ga lahko lokalna skupnost zavaruje kot gozd s posebnim namenom.

Gozdovi v urbanem okolju so s svojimi za mesto in prebivalce neobhodno potrebnimi funkcijami pomembna naravna sestavina mesta. Na razpolago so za sprehode, stike z naravo in vsakodnevno rekreacijo v bližini mesta. Mestni oziroma parkovni gozdovi ustvarjajo značilno mestno krajinsko podobo, pripomorejo k postopnemu prehajanju mestne zgradbe v okoliško krajino, so nepogrešljivi prečiščevalci zraka (Eleršek, 2001) in tako bistvenega pomena za izboljšanje kakovosti življenja v mestnem okolju.

Kljub temu da se v Sloveniji gozdna površina na splošno veča, izgubljamo gozdove prav tam, kjer so (za človeka) najbolj potrebni (Jančar, 2000). Zato je mesto Maribor svoje gozdove že pred desetletji zaščitilo kot gozdove s posebnim namenom in opredelilo poseben režim gospodarjenja z njimi. Čeprav so mestni gozdovi do neke mere samoobnovljive in dinamične zgradbe, so hkrati tudi občutljivi in ranljivi, zato jih je potrebno primerno in trajno negovati ter temu ustrezno tudi urejati.

Stražunski gozd je eden od mariborskih mestnih gozdov, ki je zaradi svojega izrazitega družbenega pomena ovrednoten kot parkovni gozd. Toda aktivno ohranjanje, upravljanje in urejanje gozda žal ostaja le na papirju.

Stražunski gozd ima glede na mesto Maribor enkraten položaj, saj se s vzhodne strani vanj zajeda kot zeleni klin z raznimi bolj ali manj izkoriščenimi potenciali. Kot izrazita mestna rekreacijska cona s centralno lego v mestnem prostoru lahko Stražunski gozd absorbira večino oblik rekreacije. Toda zaradi številnih preteklih posegov in zanemarjanja vse bolj izgublja pomen celovite rekreacijske mestne zelene površine.

Čeprav Stražunski gozd danes predstavlja največji strnjen kompleks mariborskih mestnih gozdov, se je površina Stražuna zaradi nenehnih posegov in neustreznega upravljanja v zadnjih desetletjih občutno zmanjšala (od leta 1986 se je iz 220 ha skrčila na današnjih 154 ha (Tacer, 2005)). Kljub temu da je bil Stražun že leta 1966 ovrednoten kot parkovni gozd, je bilo na njegovem območju izvršenih že veliko neustreznih posegov. Posebej izstopajo izgradnja hitre ceste, napeljava kanalizacije v Stražunski potok in gramoznica.

Stražun predstavlja neizkoriščen potencial v neposrednem mestnem prostoru, del žive narave v umetnem in preoblikovanem okolju, kamor se lahko prebivalci zatečejo iz mestnega načina življenja in vsakodnevne enoličnosti in predvsem to je ključni razlog za izbiro lokacije in teme diplomske naloge.

1.2 OPREDELITEV PROBLEMA

Na osnovi terenskega ogleda je moč ugotoviti, da je Stražunski gozd vsebinsko in kvalitetno dokaj degradiran. Raba prostora ni ustrezno načrtovana, zato prihaja do konfliktov. Gozd je pomanjkljivo negovan (Stupan, 2003), kar je glede na njegovo izrazito socialno vlogo nedopustno. Infrastruktura Stražunskega gozda je pomanjkljiva in v slabem stanju, gozdni rob je ob naseljih zaradi postopnega prilaščanja stanovalcev in neustreznih zazidav ogrožen, kljub prepovedi je pogosta moteča vožnja z avtomobili in motorji.

Stražun ima za mesto posebno vrednost, kar najbolj slikovito prikaže študija izpred dveh desetletij (Stražun včeraj, danes, jutri, 1982), ki poleg ekološke in krajinskoestetske izpostavlja predvsem socialno funkcijo. Zaradi svoje enkratne, centralne lege v mestnem prostoru nudi Stražunski gozd prostor za rekreacijo velikemu delu mariborskih prebivalcev.

Kot zadnji večji ostanek mestnih mariborskih gozdov z možnostjo različnih rab predstavlja Stražunski gozd za mesto izjemen potencial, pa vendar nekako ne dobi tiste vloge, ki bi jo v življenju mesta moral imeti. Zato se postavlja vprašanje, zakaj je tako in kakšne so možnosti, da neustrezno stanje presežemo. Po pričevanju starejših krajanov je bilo življenje v Stražunu nekoč pestro (Oder in sod., 1999), zato je namen te naloge predvsem raziskati, na kakšne načine bi lahko izrabili prednosti Stražunskega gozda, da bi ta ponovno zaživel.

1.3 DELOVNA HIPOTEZA

Naloga temelji na predpostavki, da je z dodatnimi programi možno izboljšanje stanja parkovnega gozda Stražun in njegove vloge pri podobi mesta. Pri tem predvideva, da je splošna zapostavljenost in zanemarjenost gozda posledica dejstva, da ga prebivalci ne uporabljajo v tolikšni meri in na tolikšne, raznolike načine, kot bi bilo možno glede na njegove potenciale.

Zakaj je to tako, je treba še podrobneje raziskati, toda splošen vzrok lahko iščemo v tem, da je ponudba dejavnosti preskromna.

Če bi Stražun postal privlačnejši za obiskovalce, bi se odgovorne osebe najverjetneje odzvale na povečano število obiskovalcev in zagotovile večjo skrb za gozd – poskrbele bi za ustreznejše nadaljnje urejanje in nego Stražunskega gozda ter morda uvedle komunalne službe, ki bi segale tudi v območje Stražuna. Vendar je treba izpostaviti, da ta hipoteza v nalogi ni preverljiva, saj bi bilo za to potrebno načrt dejansko izvesti in nato nekaj let opazovati, kako je prostorska sprememba vplivala na dogajanje.

Zato je za nalogo poglavitnejše vprašanje, ali je možno poiskati nove programe, ki bodo predvidoma zadovoljili potrebe obiskovalcev in pri tem ostali v okviru zakonskih določil, ki predpisujejo ravnanje s parkovnim gozdom.

1.4 CILJ NALOGE

Cilj naloge je poiskati nove programe, ki bodo ohranili zaznavno prisotnost naravnih prvin parkovnega gozda, vendar dodali nove vsebine (s katerimi bi privabili več obiskovalcev, posledično pa bi bila zagotovljena večja skrb za gozd); torej programe, ki bodo ustrezali zakonskim določilom in zadovoljili potrebe okoliškega prebivalstva po sprostitvi in oddihu v naravi.

Namen naloge je predlagati eno od možnosti za rešitev problematike gozda. Izbrane programske vsebine bomo poskusili umestiti v dejanski prostor Stražunskega gozda na način, da bodo ob ohranjanju značilnosti naravnega gozdnega sestoja izkoriščeni tudi prostorski potenciali Stražuna.

Nove programe Stražunskega gozda je treba utemeljiti z vidika celotnega sistema mariborskih mestnih zelenih površin, tako da bo izrazita vloga Stražuna kot parkovnega gozda za ves Maribor sovpadala s funkcijami drugih mestnih površin. Le tako se bodo celostno zadovoljile vse tiste potrebe prebivalcev mesta Maribor, ki so povezane z zelenimi površinami.

1.5 METODA DELA

Naloga se deli na teoretični in praktični del, ki ju sestavlja več vsebinsko različnih sklopov.

Teoretični del naloge:
- opredelitev za nalogo bistvenih pojmov in definicij;
- seznanitev z mestnimi gozdovi - pomen mestnih gozdov, razvoj urbanega gozdarstva in gospodarjenje z mestnimi gozdovi;
- povzetek oblik rekreacije v gozdu in dejavnikov, ki nanjo vplivajo;
- zbiranje podatkov o mestnih zelenih površinah na splošno – tipologija, funkcije, dejavnosti, pomen zelenih površin za mestne prebivalce;
- opis mesta Maribor in kratek pregled mariborskih zelenih površin,
- opredelitev parkovnega gozda Stražun – pregled zakonskih določil, načini urejanja gozda, zgodovinski pregled površine in rabe Stražunskega gozda, spreminjanje njegove velikosti skozi čas, funkcije Stražuna ter ostale značilnosti gozda (vegetacija, hidrografsko omrežje, naravnogeografske in pedološke značilnosti, promet …);
- predstavitev Stražunskega gozda v okviru mariborski zelenih površin, predvsem mestnih gozdov – njihove vloge, urejenost in privlačnost za obiskovalce;

Praktični del naloge:

Drugi, praktični del naloge je sestavljen iz besednega in grafičnega dela.
Besedni del:
- vrednotenje sedanjega stanja – potencial Stražunskega gozda, iskanje vzrokov za degradiranost gozda, določitev in pregled bistvenih problemov oz. negativnih dejavnikov, ki zmanjšujejo kakovost parkovnega gozda Stražun;
- izvedba ankete in analiza rezultatov;
- ovrednotenje Stražunskega gozda na podlagi njegovih potencialov, ugotovljenih problemov in rezultatov ankete;
- predlogi za nadaljnje urejanje Stražunskega gozda;
- izbira najustreznejših dejavnosti za Stražunski gozd (programske vsebine);
- predlogi načina izvedbe programov.

Grafični del:
- inventarizacija in analize Stražunskega gozda;
- analiza zelenega sistema mesta Maribor glede na vlogo Stražunskega gozda;
- predlog ureditve;
- prikazi posameznih ureditev.

Prvi del naloge je teoretično izhodišče. Postopek dela temelji na pridobivanju in pregledu strokovne literature, zakonskega gradiva, opredelitvi osnovnih pojmov in definicij. Seznanitev z mestnimi zelenimi površinami in predvsem z gozdovi v urbanem okolju ter njihovo zakonodajo je namreč podlaga za predstavitev mariborskih mestnih gozdov.

Pomemben vsebinski sklop teoretičnega dela naloge je podrobna predstavitev značilnosti Stražunskega gozda, ki je pogoj za nadaljnje presojanje o problematiki Stražunskega gozda, o njegovih potencialih in ustreznih rešitvah, ki sledi v praktičnem delu naloge.

V drugem, praktičnem delu naloge se besedilo prepleta z grafičnim delom, katerega izhodišče je postopek inventarizacije. Delo temelji na pridobivanju prostorskih podatkov Zavoda za gozdove Slovenije (Območna enota Maribor), pregledu aerofotoposnetkov in strokovne literature.

Prostorska analiza je osredotočena na prednosti območja Stražunskega gozda, kar je pomembno za končno rešitev naloge.

V praktičnem delu naloge so na podlagi strokovne literature in lastnih opazovanj izpostavljeni najpomembnejši problemi Stražuna, na podlagi rezultatov izvedene vzorčne ankete se ugotovijo potrebe, želje in mnenja nekaterih obiskovalcev gozda.

Glede na dosedanje pridobljene informacije, predvsem pa na osnovi potencialov in izpostavljenih problemov Stražuna, se ovrednoti sedanje stanje Stražunskega gozda, nato se predlagajo ukrepi za izboljšanje stanja. Oblikujejo se splošne usmeritve za nadaljnje urejanje Stražuna, predlagajo se najustreznejši programi, pojasni se tudi način izvedbe programov. Pomemben del tega sklopa naloge je utemeljitev novih programov oz. presojanje o ustreznosti in potrebnosti predlaganih dejavnosti.

Zadnji vsebinski sklop in obenem končni rezultat naloge je predlog ureditve Stražuna, ki predstavlja le eno od možnih variant za rešitev problematike Stražunskega gozda. Končna zasnova je bila oblikovana v skladu z analitičnimi dognanji in je tudi grafično prikazana.

Postopek dela zajema še terenski ogled Stražunskega gozda ter zbiranje informacij z anketo med okoliškim prebivalstvom (mnenje, potrebe in želje obiskovalcev, kdo hodi v Stražun, kakšne dejavnosti se tam izvajajo …).

Vsi postopki inventarizacije in analiz ter končni predlog ureditve Stražunskega gozda so v nalogi grafično predstavljeni. Izdelani so bili s pomočjo računalniškega programa AutoCad 2006 (izobraževalna verzija) in MapInfo Professional.

2 GOZD V URBANEM OKOLJU

2.1 O GOZDU NA SPLOŠNO

Gozd je z drevjem strnjeno porasel svet (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1970) in predstavlja najobsežnejši in biološko najraznovrstnejši ekosistem na našem planetu. Po Zakonu o gozdovih (1993) gozdni ekosistem predstavljajo »življenjske združbe rastlin in živali ter njihovi življenjski prostori z vsemi soodvisnostmi (vplivi okolja na te življenjske združbe in obratno)«.

Gozdovi prekrivajo dobro tretjino vsega kopnega na planetu in več kot polovico Slovenije (0,5 ha gozda na prebivalca) (Eleršek, 2001). Po programu razvoja gozdov v Sloveniji (1996) je Slovenija s 53 % deležem gozdov tretja najbolj gozdnata država v Evropi. Gozd je nekoč zaraščal skoraj celotno ozemlje današnje Slovenije pod zgornjo gozdno mejo, toda naši predniki so ga močno, na Krasu pa skoraj povsem izkrčili. Leta 1875 je bilo z gozdom pokritega le 36 % današnjega slovenskega ozemlja. V zadnjem stoletju so se gozdne površine zaradi opuščanja rabe kmetijskih zemljišč (predvsem kmetijskih površin v hribovju) spet povečale – leta 1970 je gozd pokrival 51 % površja Slovenije, leta 2000 pa že 56 % (Eleršek, 2001).

Preglednica 1: Spreminjanje površine gozdov v Sloveniji v obdobju 1875 – 1990 (Program razvoja …, 1996)

	1875	**1947**	**1961**	**1970**	**1980**	**1990**
Gozdna površina (v 000 ha)	737	879	961	1026	1045	1077
Gozdnatost (v %)	36.4	43.4	47.5	50.7	51.6	53.2

Za naše gozdove je značilna velika biotska raznovrstnost. Slovenski gozdovi premorejo kar 71 avtohtonih drevesnih vrst ter nudijo zavetje 17 vrstam dvoživk, 10 vrstam plazilcev, 95 vrstam ptic in 70 vrstam sesalcev (Eleršek, 2001).

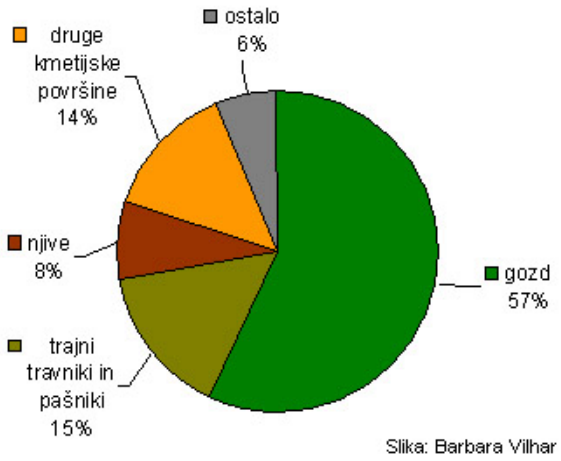

Slika 1: Površina gozda v Sloveniji v primerjavi z ostalimi rabami (Vihar, cit. po Zeleni …, 2006)

Gozd je osrednja sestavina našega okolja in ima pomen in visoko vrednost tako s proizvodnih, varovalnih, pa tudi ekoloških in socialnih vidikov.

Ljudje so gozdove izkoriščali že od nekdaj. Vendar ima gozd poleg gospodarske funkcije še celo vrsto drugih funkcij, ki so zaradi ekološkega ozaveščanja po pomenu že presegle proizvodne koristi. Poleg lesa gozdovi proizvajajo življenjsko potrebni kisik, ki nastane kot stranski produkt pri fotosintezi. Gozdovi čistijo vodo in uravnavajo vodne sisteme, padavinsko vodo zadržujejo in jo počasi odvajajo (padavinska voda iz gozdnih površin odteka približno dvanajstkrat počasneje kot iz golih tal). Znano je, da odda hektar bukovega gozda v ozračje 40.000 litrov vode dnevno, zato je v gozdnem okolju vlaga višja za 5-6 % (Cimperšek, 1997). Gozdno rastje s koreninskim pletežem veže zemljo in jo tako varuje pred erozijskim odnašanjem, gozd in drevesni pasovi zmanjšujejo moč vetra. Gozdovi čistijo zrak, blažijo podnebne ekstreme in ohranjujejo biotope rastlin in živali.

Nega gozdov je tudi sestavni del prizadevanj za ohranjanje naravne in kulturne krajine, saj razpoznavna značilnost slovenske krajine pogosto temelji na vzorcu menjavanja gozdov s travniki, polji in naselji (Jančar, 2000). Gozd blagodejno in ugodno vpliva na človekovo psihično stanje, deluje zdravilno, estetsko in sproščujoče. Predvsem mestni in primestni gozdovi služijo ljudem kot izredna rekreacijska površina.

Zakon o gozdovih (1993) določa naslednje funkcije gozdov:

- Ekološke funkcije:
  - funkcija varovanja gozdnih zemljišč in sestojev;
  - hidrološka funkcija;
  - biotopska funkcija (ohranjanje biološke pestrosti);
  - klimatska funkcija.

- Socialne funkcije:
  - zaščitna funkcija (gozd ščiti premoženje);
  - funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine in drugih vrednot okolja;
  - higiensko-zdravstvena funkcija (z zdravstvenega vidika gozd izboljšuje človekovo bivalno okolje);
  - rekreacijska funkcija;
  - turistična funkcija;
  - poučna funkcija;
  - estetska funkcija;
  - raziskovalna funkcija;
  - obrambna funkcija (v vojnih razmerah nudi zatočišče).

- Proizvodne funkcije:
  - lesnoproizvodna;
  - funkcija pridobivanja drugih gozdnih dobrin (npr. zelišč, gozdnih sadežev);
  - lovnogospodarska.

Gozdovi so zapleten in sestavljen življenjski prostor številnih rastlinskih in živalskih vrst, so življenjske združbe, kjer so vsi procesi medsebojno povezani in soodvisni. S posegi človeka v ta sistem se poruši naravno ravnovesje, gozdovi izgubljajo zadostno sposobnost trajnega uspevanja in lastnega obnavljanja. Čeprav se v Evropi površina gozda celo veča, so gozdovi v razvitem svetu ogroženi zaradi zastrupljanja ozračja. Zaradi poškodovanosti drevja, ki ga povzročajo kisli dež, topla greda ter ozonska luknja, propada precej gozdov v Evropi. Raziskave kažejo, da je v Sloveniji zaradi onesnaženosti ozračja prizadeta že skoraj polovica gozdnega drevja in drugega rastlinja (Jančar, 2000). Manjša se naravna odpornost, zdravje in obnavljanje naših gozdnih ekosistemov. V mestnih gozdovih, ki so poleg močne onesnaženosti mestnega ozračja obremenjeni še z negativnimi vplivi številnih obiskovalcev (teptanje tal, odlaganje odpadkov, poškodovanje vegetacije ipd.), je ogroženost in prizadetost gozdnih sestojev še večja.

Cenčič (Gozd v urbanem …, 2007) ugotavlja, da kljub temu, da je v primerjavi z ostalo Evropo Slovenija nadpovprečno gozdnata država in da se zaradi zaraščanja kulturne krajine delež gozda še povečuje, stanje gozdnih površin na mestnih območjih kaže povsem drugačno sliko. Površine mestnih gozdov so relativno majhne in prostorsko razpršene, proces zmanjševanja in drobljenja teh površin zaradi posegov v mestne gozdove še kar nadaljuje.

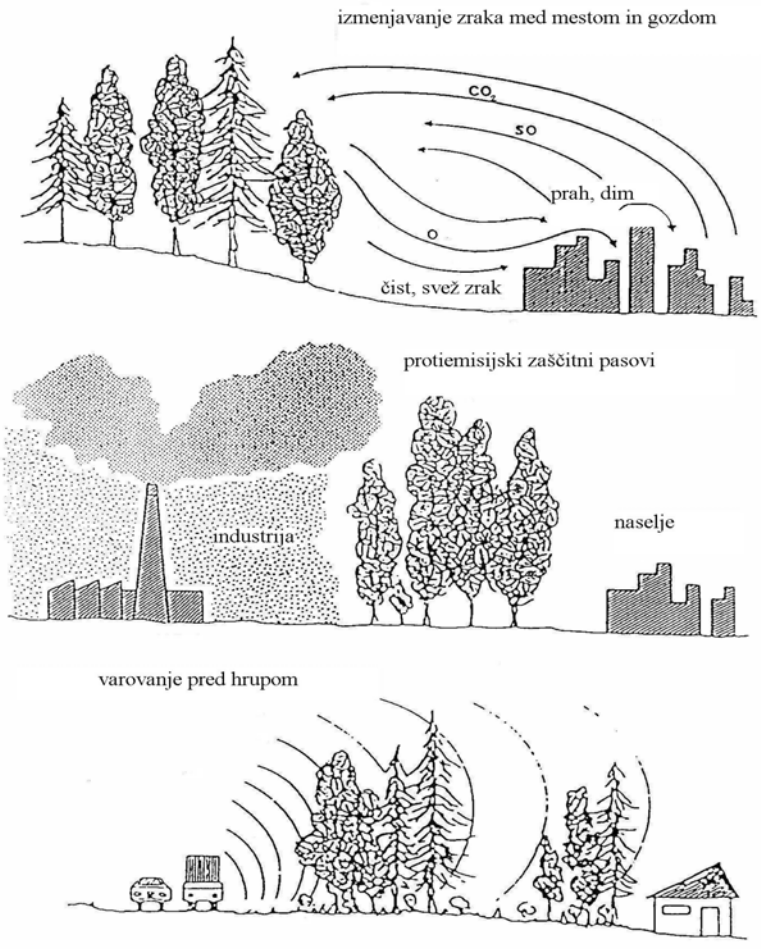

Slika 2: Zaščitna funkcija gozdov (Horvat in sod., 1995: 5)

2.2 OPREDELITEV POJMOV, KLJUČNIH ZA NALOGO

2.2.1 Narava

Po Zakonu o varstvu okolja (2004) je narava opredeljena kot »celota materialnega sveta in sestav z naravnimi zakoni med seboj povezanih ter soodvisnih delov in procesov«. Narava je od človeka neodvisni predmetni svet, v katerem delujejo sile po lastnih principih in zakonitostih, oziroma je tisti del zemeljske skorje, ki ga človek s svojim delovanjem ni bistveno spremenil. Gre torej za zelo širok pojem, ki vključuje živi in neživi del narave.

Toda zaradi globalnih posledic človekovega delovanja o popolnoma ohranjeni naravi ne moremo več govoriti. Zato se pojem »naravnosti« vedno pogosteje opredeljuje s stopnjo ohranjenosti in stopnjo prevladovanja spontanih naravnih procesov. Te pa lahko najdemo tudi v bolj »raznaravljenih« okoljskih sistemih, saj se regeneracijska moč narave kaže povsod, kjer človek preneha s svojim delovanjem.

2.2.2 Krajina

Kot piše o tem Marušič (1998: 2-3), je krajina tisti del zemeljskega površja, ki ga je moč dojeti s pogledom. Marušič (1998) poudarja, da je na tem delu zemeljskega površja pomembno prepoznavanje nečesa prvobitnega, ene ali več prvin naravne prvobitnosti. Pri tem nam naravna prvobitnost ne pomeni divjine oziroma popolne ohranjenosti narave, temveč zgolj spoznanje in zavest o njeni prisotnosti v okolju. Marušič prostore narave označuje z besedami neomejenost, nepreglednost, zračnost, nedoločljivost, nenadzorovano, spontano. So nasprotje načrtovanih prostorov, ki so skonstruirani z ustvarjalno voljo in zamislijo, so zapolnjeni, nadzorovani, zamejeni in pregledni.

Tudi kadar je krajinski prostor ustvarjen, mora biti v njem zaznavna narava s svojo nedoločljivostjo in spontanostjo. Tudi povsem urejen mestni prostor bi lahko označili za krajino takrat, ko bi v njem zasledili nekaj prvinskega, neustvarjenega. Mestno krajino lahko označuje že praznina znotraj pozidanega, ki ima zaradi zračnosti in neomejenosti nekatere značilnosti prvobitnosti (Marušič, 1998: 2-3).

Kladnik (1999: 102) mestno krajino definira kot odprte, nepozidane dele mesta oziroma zemljišča v mestu, na katerih je še opazna prisotnost naravnih prvin.

Po Gazvodi (1998: 6) so mestne krajine »številni deli odprtega prostora v mestih, še posebej mestni zeleni odprti prostor. Pri tem mestna krajina ni grajeno tkivo, arhitekturni prostor ali kar-pač-ostane-med-njima. Mestna krajina je 'krajina v mestu', je ostanek prostora, ki ga je mesto uničilo, njegove krajine pa vpelo v svoje tkivo in jih obenem predrugačilo. Za razliko od arhitekturnega prostora ima tudi dvojni značaj: naravni in družbeno-kulturni, prvinski in vsiljeni.«

2.2.3 Zelene površine

Med zelene površine se uvrščajo vse kategorije odprtega prostora mesta in primestja, katerih prevladujoča sestavina je vegetacija.

Po Kladniku (1999: 176) so zelene površine »nepozidana zemljišča v mestih in na mestnem obrobju, h katerim spadajo tudi mestni gozdovi in kmetijska zemljišča na območju mest. Namenjena so rekreaciji, urbanistični členitvi in oblikovanju estetskih vrednot, zaščiti proti hrupu, izboljševanju mestnega podnebja ali pa gre za še nepozidana stavbna zemljišča. Sestavljajo jih javni parki, nasadi, drevoredi, zelenice v stanovanjskih delih naselja ter ob javnih prometnicah, vodotokih, kulturno-zgodovinskih objektih, turističnih in drugih javnih objektih, kot so kopališča, športna in otroška igrišča itd., skupine gozdnega drevja na površini do 6 arov, gozdovi s posebnim namenom, drugi gozdovi, posamezne skupine dreves, posamezno za naravno okolje pomembno drevo ipd.«.

2.2.4 Zeleni sistem

Zeleni sistem je sklop med seboj bolj ali manj povezanih različnih kategorij zelenja. Je rezultat združevanja obstoječih in novih zelenih površin, ki so med seboj v vsebinski in funkcionalni soodvisnosti (pri tem ne gre samo za prostorsko, temveč tudi za programsko povezanost).

Zeleni sistem je »skupek v primerjavi s sosednimi zemljišči naravno bolj ohranjenih prvin ali zemljišč, ki so na določenem območju razmeščena tako, da so med seboj fizično neposredno povezana ali le v takšni oddaljenosti, ki še omogoča prehode naravnih rastlinskih in živalskih vrst. Tovrstni sistem se vzpostavlja na primer na območjih intenzivnega kmetijstva, bodisi kot mreža habitatnih tipov in rastišč ali kot zeleni sistem mesta, to je sistem zelenih površin na območju določenega mesta« (Kladnik, 1999:216).

Vendar pri tej sistemski povezanosti ne gre le za ekološki vidik. »Povezovalni odnosi so lahko strukturne ali funkcionalne narave ali najboljše in tudi najbolj pogosto kombinacija obeh« (Kučan, 1996: 228). Tipološke sestavine mestnega zelenja so po zgradbi in programu različne in same po sebi ne težijo k združevanju v sklop sistemske narave (Kučan, 1996), zato se pojavlja vprašanje, ali je ob tolikšni raznolikosti sploh smiselno združevanje mestnega zelenja v neko višjo, sistemsko celoto (Ogrin in sod., 1994, cit. po Kučan, 1996). Kučan (1996) ugotavlja, da z naraščanjem programske sorodnosti posameznih prvin mestnega zelenja (pa tudi z zbliževanjem njihovih morfoloških značilnosti) deli celote vse bolj privzemajo lastnosti sistema.

Mnoge vsebinske kategorije zelenega sistema programsko niso natančno opredeljene, zato omogočajo razvoj »nepredvidenih rab«, ki jih ne moremo natančno predvideti in ki se lahko razvijajo na vseh odprtih površinah (Kučan, 2000). Take nepredvidene dejavnosti se lahko razvijajo predvsem na tistih odprtih zelenih površinah z več naravnimi prvinami, ki so najmanj urejene oziroma niso urejene na način, ki bi načrtno uravnaval obnašanje posameznika ali skupine. Take površine so tudi najbolj podvržene različnim oblikam prisvajanja prostora.

2.2.5 Park

Beseda park izhaja iz francoščine in pomeni »urejeno in negovano zemljišče z okrasnim rastlinjem in (ali) okrasnim drevjem, ki je namenjeno čutnemu doživljanju in sprostitvi oziroma doživljanju estetskih, kulturnih in rekreacijskih vrednot. Glede na tlorisno zasnovo in način nege razlikujemo več vrst parkov (na primer angleški, francoski, baročni, grajski, mestni park)« (Kladnik, 1999: 150).

Lahko pa pomeni tudi »večje zemljišče, ki je kot posebna naravna vrednota zaščiteno z ustanovitvenim aktom, v katerem je opredeljen ustrezen varovalni režim« (Kladnik, 1999: 150).

2.2.6 Gozd s posebnim namenom

Za gozd s posebnim namenom se lahko razglasi gozdove, v katerih je izjemno poudarjena raziskovalna funkcija, higiensko-zdravstvena funkcija ali funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine. Prav tako se za gozdove s posebnim pomenom lahko razglasijo gozdovi z izjemno poudarjeno zaščitno, rekreacijsko, turistično, poučno, obrambno in estetsko funkcijo (Zakon o gozdovih, 1993).

»Gozd s posebnim namenom je gozd, ki je kot tak opredeljen s posebnim aktom in zaščiten z različnimi stopnjami varovanja zaradi izjemne redkosti, lepote, znanstveno-raziskovalnega, strateškega ali zgodovinskega pomena. Namenjen je za izletništvo, omejeno rekreacijo ter za znanstveno-raziskovalne, izobraževalne, vojaške in še nekatere druge namene« (Kladnik, 1999: 47).

Zaradi naravne izjemnosti, ohranjenosti in pestrosti lahko gozdovi s posebnim namenom predstavljajo učne ali raziskovalne poligone za študij naravnih gozdnih procesov. Skupaj z varovalnimi gozdovi imajo še posebej pomembno funkcijo ohranjanja biotske raznovrstnosti in varstva naravnih vrednot v vse bolj degradiranem okolju. Gozdovi s posebnim namenom so izvzeti iz rednega gospodarjenja z državnimi gozdovi. Gospodarjenje je prilagojeno poudarjenim ekoloških in socialnim vlogam teh gozdov.

2.2.7 Mestni gozd

Pirnat (2000: 112) je podal naslednjo definicijo mestnega gozda: »Urbani (dalje mestni) gozd predstavljajo gozdovi, parki, torej površine, sklenjeno porasle z gozdnim drevjem v mestnem okolju, ki imajo močno poudarjene okoljske in socialne funkcije ter vloge, proizvodne vloge v njih pa so manj pomembne. Zaradi omenjenih dobrobiti, ki jih imajo za meščane, so predlagani ali pa že izločeni kot gozdovi s posebnim namenom«.

Anko (1993) piše, da bi bilo potrebno razločevati pojma »urbani gozd« in »mestni gozd«. Naziv »mestni gozd« je v slovenskih mestih od srednjega veka do industrijske dobe zaznamoval pretežno materialni odnos do gozda, ki je bil ločen od mesta in je služil zagotavljanju mestnih potreb po paši in lesu. Anko hkrati poudarja, da naziv »urbani gozd« kaže na jasno povezavo z »urbanim gozdarstvom«, saj gre za gozdarstvo urbane družbe.

Ker izraz »urban« izhaja iz latinske besede *urbanus*, ki pomeni mesten, in je torej le tujka, ki se je udomačila v našem izrazoslovju, bom v nadaljevanju naziva »urbani gozd« in »mestni gozd« uporabljala kot enakovredna pojma z istim pomenom.

Mestni gozdovi so kot gozdovi s posebnim namenom izločeni iz rednega gospodarjenja oz. se v njih prilagojeno gospodari. Lastnik mestnih gozdov bi naj bilo mesto, kakor je tudi bodoče lastništvo v interesu mesta. Kriterij za opredeljevanje mestnih gozdov je lahko njihova dostopnost oziroma bližina. Mestni gozdovi se nahajajo praviloma znotraj mestne občine, izjemoma se lahko meja določi tudi drugače (z mejo katastrske občine, mejo gozdnogospodarske enote ...). Tako so za dnevno rekreacijo dostopni ter dosegljivi s sredstvi javnega mestnega prevoza oziroma s kolesi ter peš (10 do 30 minut hoje) večini mestnega prebivalstva.

Miller opredeli urbani gozd kot »vsoto vse lesnate in z njo povezane vegetacije v gosto naseljenih območjih (od malih podeželskih krajev do velemest) in okrog njih« (Miller, 1988, cit. po Anko, 1993).

Najbolj jedrnato definicijo mestnih gozdov je v svojem diplomskem delu podala Mojca Stupan (2003:11): »Mestni gozdovi zajemajo del mestnega okolja, običajno so v njih močno poudarjene socialne vloge gozda, v prostorskih načrtih so pogosto opredeljeni kot parkovni gozdovi ali gozdovi s posebnim namenom.«

Urbani gozd je kot ekosistem sestavni del urbane krajine in urbanega družbenega okolja, ta povezanost pa je tako neposredna in tesna, da urbani gozd postaja del mestne infrastrukture (Anko, 1993). Tako gojenje urbanega gozda ni podrejeno zakonitostim ekologije gozda, ampak ekologije mesta.

2.2.8 Primestni gozd

Slovar slovenskega knjižnega jezika uporablja besedo »primesten« v pomenu »ki se nahaja pri mestu«. Primestni gozd je torej območje gozdov ob mestu, ki jih določa rekreacijska raba od koncu tedna. V Švici so primestni gozdovi opredeljeni z okvirnim radijem ene ure vožnje; pri nas je zaradi drugačnih razmer (obilje gozda, slabše ceste, močna reliefna razčlenjenost …) potovalni radij pri nekoliko manjši, vendar pa na primer ljubljansko povprečje potovalnega radija (21 km) še vedno dovolj dobro zajema območje gozdov, ki so potovalni cilj rekreativcev ob koncu tedna (Anko, 1993).

Primestni gozd je od naselja oddaljen, ne pa z njim prepleten. V primestnih gozdovih so zaradi bližine urbanih središč očitno poudarjene tudi druge okoljske in kulturno pogojene funkcije gozda.

2.2.9 Parkovni gozd

Parkovni gozdovi tvorijo prehod med umetno oblikovanimi parki in bolj naravnimi gozdovi - so torej gozdovi s parkovnim značajem. Naziv »parkovni gozd« je novejšega izvora, v slovenskem gozdarskem izrazoslovju se je udomačil v zadnjih desetletjih, ko so se uveljavile socialne vloge gozdov:

»Parkovni gozdovi so pretežno naravne povezovalne sestavine, ki premostijo ločnico med naravo in kulturo ter tvorijo vez med posamičnim drevesom in gozdom. Od drevesnih parkov se razlikujejo po tem, da nimajo kultiviranih travnatih površin, pač pa imajo ohranjena gozdna tla in le malo spremenjen sestav rastlinja. V parkih je drevje razmeščeno po sorodnosti in nasprotnosti, v parkovnih gozdovih pa je razmestitev slučajnostna in neurejena« (Cimperšek, 2003:436).

Pri vzdrževanju in gojenju parkovnih gozdov je treba krepiti parkovne elemente in v največji meri upoštevati načela krajinskega oblikovanja.

Parkovni gozdovi so gozdovi z izjemno poudarjeno socialno funkcijo. Namenjeni so predvsem vsakodnevnemu počitku, sprostitvi in rekreaciji mestnega prebivalstva ter se nahajajo v mestu ali v bližini posameznih zgodovinskih, rekreacijskih in turističnih objektov. Med parkovne gozdove uvrščamo večino mestnih in zdraviliških gozdov, pa tudi kakšen grajski park bi sodil mednje. Parkovne gozdove uvrščamo, tako kot gozdove z rekreacijsko, turistično, estetsko, klimatsko in higiensko-zdravstveno vlogo, med gozdove s posebnim namenom.

2.3 MESTNI GOZD NEKOČ

V tisočletjih se je odnos do gozdov spreminjal. V davnini so ljudje gozdove dojemali kot prostorsko oviro in sovražno okolje, v katerem se skriva nešteto nevarnosti. Za gradnjo bivališč in pridelavo hrane so jih do približno 15. stoletja iztrebljali. S pospešeno rastjo prebivalstva, pojavom novih tehnologij in povečano porabo dobrin se je odnos med družbo in gozdovi začel spreminjati. Danes gozdove bolj cenimo zaradi kulturnih darov kot zaradi lesa (Cimperšek, 1997).

Kljub nekdanjemu pretežno izkoriščevalskemu odnosu do prvobitne narave in pojmovanju gozda kot nevarnega okolja so ljudje že v antiki menili, da jim naravno okolje dobro dene. Skušali so ohraniti stik z naravo ter jo vnesti tudi v svojo bližino. Tako si je človek že od nekdaj urejal okolico svojih bivališč, pri čemer ni sledil le uporabnosti, temveč tudi lepoti in okrasju. S pretežno naravnimi sredstvi si je v bližini svojega doma izoblikoval prostor naravne lepote, kjer se je lahko v miru in svobodi sproščal (Cimperšek, 2003).

Z zgoščevanjem naseljenosti v mestih je večina mestnega prebivalstva izgubila možnost prisotnosti naravnega okolja v neposredni bližini svojega doma, zato pa so temu namenili večje javne zelene površine, kjer je preobremenjeni sodobni človek lahko zadovoljeval svoje želje po oddihu in sprostitvi.

Prva omemba načrtne rabe mestnega zelenja v zgodovini sega v 6. stoletje pred našim štetjem – gre za t.i. babilonske viseče vrtove (Miller, 1988, cit. po Anko, 1993).

Pri Rimljanih prvič zasledimo mestne gozdove, ki so bili namenjeni javnosti (Cimperšek, 2003).

Anko (1993) povzema, da so v srednjem veku mestni gozdovi, ki so bili potrebni za oskrbo z gradbenim lesom, drvmi, za pašo in podobno, ostali zunaj obzidij nagnetenih srednjeveških mest. Ko se je v obdobju renesanse zmanjšal utrdbeni značaj mest in gradov in so se mesta osvobodila obzidij, so vrtovi, parki in odprte površine postali običajne sestavine hitro rastočih mest.

Začetki parkovnega urejanja gozdov se pojavijo v drugi polovici 18. stoletja, ko so se pod vplivom romantike začele širiti ideje o gozdni estetiki (Cimperšek, 2003). J. J. Rousseau je bil s svojim pozivom »nazaj k naravi« začetnik gibanja, ki je pripomoglo k urejanju angleških parkov tudi drugod po Evropi. Cimperšek (2003) ugotavlja, da so bile parkovne zasnove takrat namenjene izključno plemstvu, gozdarska oblast pa je zaradi lovskih interesov preprečevala rekreativno rabo gozdov. Šele ob koncu 19. stoletja so po Evropi začeli z demokratičnim odpiranjem rekreacijskih gozdov. Svetla izjema so Zoisovi baročni vrtovi v Ljubljani, ki so bili že leta 1789 dostopni javnosti (Cimperšek, 2003).

Obdobje industrijskega razvoja evropskih mest ponovno izrine parke in gozdove iz mestnega okolja. Zaradi vse večje mobilnosti prebivalstva in želje po bolj naravnem okolju rastejo predmestja, drevo oz. skrb zanj se pričneta vračati v mestno jedro šele v zgodnjih sedemdesetih letih 20. stoletja, ko pride do razmaha okoljske zavesti, ki vzbudi tudi razvoj urbanega gozdarstva (Anko, 1993).

Cimperšek (2003) piše o dveh gozdarskih strokovnjakih – A. Guttenberg in L. Dimitz, ki sta na slovenskem ozemlju na začetku 20. stoletja zastopala ideje o estetskem in zdravilnem pomenu gozdov. Strokovnjaka sta menila, da so v te namene najprimernejši parkovni gozdovi v mestih, zdraviliških in turističnih krajih. Učila sta, da je lepota narave najbolj izrazita, če so gozdovi z ohranjeno naravno rastlinsko vegetacijo izoblikovani po strokovnih načelih. L. Dimitz je trdil, da je vse, kar je skladno z naravo, tudi privlačno za oko, pri čemer pa ni mišljeno le delo naravnih sil. Žal pa se takšno razmišljanje v gozdarstvu takrat ni uveljavilo.

Za razvoj odnosa do zelenja v Sloveniji je bila, poleg odprtja Zoisovega parka za javnost, pomembna ločnica izdelava gozdnogospodarskega načrta za »gozdni park« Podturn – Tivoli v Ljubljani leta 1888. Načrt je zajemal okrog 30 ha velik gozdni objekt Podturn – Tivoli, za katerega je bilo že v razpisu poudarjeno, naj ohrani značaj gozdnega parka (Anko, 1993), leta 1910 pa so celo predlagali, da bi razdelili tivolski gozd na »parkovni« in gospodarski del (Cimperšek, 2003).

Stupan (2003) piše, da so se posebnega pomena gozdov v mestu začeli zavedati pred več kot 100 leti, večje pobude za ureditev pa so začele prihajati po letu 1960. Največje spremembe je gozdovom v Mestni občini Maribor prinesel Odlok o razglasitvi območja gozdov s posebnim namenom leta 1983, po katerem se je začelo načrtno gospodarjenje.

2.4 RAVNANJE S PARKOVNIMI GOZDOVI

Med parkovne gozdove, ki veljajo za gozdove s posebnim namenom, torej uvrščamo večino mestnih gozdov. Parkovni gozdovi predstavljajo prehodno formo med oblikovanimi parki in naravnimi gozdnimi ekosistemi.

Mestni oziroma parkovni gozdovi so dokaj dobro ohranjeni naravni ekosistemi, ki so do neke mere sposobni za samostojno in trajno življenje ter obnavljanje, vendar gre hkrati za občutljive in ranljive življenjske združbe, zato obstaja nenehna nevarnost porušenja naravnega ravnovesja. Zaradi negativnih vplivov urbanega okolja se manjša naravna odpornost gozdnih ekosistemov, posledice se pogosto odražajo v resni prizadetosti gozdnega drevja in drugega rastlinja. Gozdovi v urbanem okolju zato potrebujejo stalne napore in pomoč pri biološki sanaciji in obnovi drevesnih sestojev ter zaščiti rastlinstva in živalstva. Ker na splošno velja, da čim bolj je neka tvorba oddaljena od narave, je umetna, tem več dodatne energije zahteva (za razliko od naravnih gozdov, ki se sami vzdržujejo in obnavljajo) (Cimperšek, 1997), so pri tovrstnem gospodarjenju potrebni zelo specifični prijemi. Kljub temu, da gre za prostor, ki se še sam obnavlja in poraja življenje, potrebujejo mestni gozdovi strokovno usmerjanje, skrb in nego, ki pa ne sme prekoračiti tiste meje, pri kateri bi se izgubil značaj naravnih ekosistemov.

Cenčič (Gozd v urbanem …, 1997) razpravlja o gospodarjenju z mestnimi oziroma parkovnimi gozdovi. Piše, da so pri tem bolj ali manj vključeni parkovni elementi, seveda v skladu s funkcijo gozda. Marsikje je potrebno urediti in vzdrževati rekreacijsko infrastrukturo (klopi, zaboje za smeti, poti, mize, razgledišča in podobno), kar daje gozdovom parkovni značaj. Tudi sestojna zgradba parkovnega gozda ima parkovne elemente; gojenje privlačnih, močnih in izrazito krošnjatih dreves, vzpostavljanje pretrganega sklepa krošenj, kar naredi zadrževanje v gozdovih prijetnejše, vnašanje estetsko in ekološko zanimivih drevesnih in grmovnih vrst ipd.

2.5 POMEN MESTNIH GOZDOV

Človeška vrsta izhaja iz naravnega okolja. Želi si ohraniti stik z naravo in jo vnesti v svojo bližino. Danes živi v mestih kar dve tretjini prebivalcev Evrope, zato se v sodobni družbi vedno več pozornosti posveča izboljševanju kakovosti življenja v mestnem okolju. Mesto predstavlja degradirano okolje, v katerem je človek izgubil stik z naravo. Zaradi spremenjenega življenjskega sloga imamo vse manj časa za daljše izlete v naravo. Zato postajajo vse pomembnejše tiste zelene površine, ki ležijo v urbanih središčih ali njihovi neposredni bližini (Cenčič, Gozd v urbanem …, 2007). V prostorskem načrtovanju se vedno bolj uveljavljajo zasnove, ki vnašajo ali ohranjajo segmente narave v mestu. Narava je v urbanem okolju prisotna v različnih oblikah mestnega zelenja: parkih, zelenicah, drevoredih, vodnih površinah in mestnih gozdovih. Slednji so pomembna kategorija mestnih zelenih površin (Cenčič, Gozd v urbanem …, 2007).

Gozdovi so naravni ekosistem, ki je prvenstveno namenjen pridelavi lesa, v bližini mest pa prevzamejo še številne druge naloge, ki so pomembne za podnebje, zdravje ljudi, infrastrukturo ter fizično in duhovno rekreacijo.

Med vrednostnimi vidiki mestnega gozda je prvotno prevladoval vidik gozda kot prostorske rezerve za nadaljnje širjenje pozidave. Danes pa ob vse večjem okoljskem ozaveščanju ugotavljamo, da urbanega gozda tako rekoč ni nikoli preveč in da vrednost vseh njegovih funkcij daleč presega vrednost gozdnega zemljišča in lesa (Anko, 1993). Gozdovi, parki in drevesa v mestih in njihovem neposrednem okolju imajo pomembno vlogo za ugodno počutje prebivalcev. Prisotnost drevja oziroma gozda v urbanem okolju ima pomemben duševni vidik že zaradi abstraktnih vrednot, ki jih predstavlja, poleg tega v naše okolje vnaša nepogrešljive estetske prvine, nas opozarja na menjavo letnih časov, na naravne procese ipd. in tako mestnemu človeku pomaga ohraniti in razvijati stik z naravo.

Vse pomembnejši pa postajajo tudi okoljski vidiki urbanega gozda. Kot velikoprostorska prvina urbani gozd člení mestno okolje in tako umirja njegove učinke. Posebej znani so učinki urbane drevnine, in sicer blažitev oziroma vlaženje ter hlajenje mestnega podnebja. Urbani gozd čisti mestni zrak, zmanjšuje hrup in sevanje, izravnava temperaturne skrajnosti in navsezadnje nudi prostor za ustvarjanje živalskih habitatov.

Izmed vseh najbolj izstopa socialna vloga mestnih gozdov, saj urbani gozd vzdržujemo in ohranjamo predvsem zaradi ljudi (Anko, 1993). Med številnimi dobrinami in storitvami so gozdovi in drevesni nasadi v naselju in njegovi neposredni bližini primarno namenjeni oddihu in rekreaciji. Iz socialnega vidika je kvaliteta urbanih gozdov tudi v možnosti za neformalno igro (igra, ki ni vodena ali vezana na določen prostor, ki vzpodbuja iznajdljivost in domišljijo) in v oblikah nestrukturirane rekreacije.

Slika 3: Kaj je neformalna igra (Krajnc in sod., 2007)

Slika 4: Primer neformalne igre v Stražunskem gozdu

3 REKREACIJA V GOZDU

Med številnimi dobrinami in storitvami so gozdovi in drevesni nasadi prednostno namenjeni oddihu in rekreaciji. Mestni prebivalci, ki živijo v utesnjenih stanovanjskih silosih, odtujeni od narave, bi se radi v relativno kratkem času, v naravnem okolju telesno in duhovno sprostili ter obnovili svoje moči. Pomen mestnih gozdov za rekreacijo nenehno pridobiva na veljavi – sorazmerno z naraščanjem mestne populacije in večjo ozaveščenostjo o zdravem načinu življenja.

3.1 PROSTI ČAS, REKREACIJA IN IGRA

Človeštvo se zgrinja v mesta. Vendar se ljudje kot vrsta zagotovo nismo razvili v mestnem okolju. Kot prostor bivanja je mesto kljub vsem ostalim prednostim nenaravno. Mestni človek, obremenjen s stresi potrošniške družbe, zato potrebuje vedno tesnejše stike z naravnim okoljem.

Naraščajoča produktivnost nudi današnjemu človeku višji standard in več možnosti izrabe prostega časa. Razvoj je ustvaril pogoje za to, da imamo možnost izrabiti čas, ki nam ostane na razpolago po aktivnem delu, po svoji volji in presoji – torej za tiste aktivnosti, ki nas vsestransko zadovoljujejo, socialno in duhovno bogatijo in nam dajejo moči za nov polet v življenju. Za opravljanje del je potreben čedalje manjši fizični napor, s prenosom telesnih obremenitev na stroje je telo ohromelo in obolelo. Moderna industrijska proizvodnja zahteva le del človekovih psihofizičnih sposobnosti, taka enostranska obremenitev človeka pa seveda ne more ostati brez negativnih posledic. »Zdrav duh v zdravem telesu« velja še samo za tiste ljudi, ki se redno ukvarjajo z aktivnostmi in skrbjo za telo.

Pojem »rekreacija« pomeni preroditev, novo rojstvo ali novo ustvarjanje, tudi ozdravljenje. Beseda rekreacija izhaja iz lat. *recreare*, kar pomeni osvežiti. V Slovarju tujk (Verbinc, 1987) je rekreacija definirana kot telesna ali duševna osvežitev, na primer po delu z igro, kot razvedrilo, oddih, počitek.

Če pojme prosti čas, rekreacija in igra lahko pojmujemo kot vedenjsko le rahlo niansirane dejavnosti (Anko, 1990), potem je treba opozoriti še na razlike med njimi glede na njihovo starost. Anko (1990) opozarja, da je prosti čas kot svobodno disponiran čas zunaj točno določenega poklicnega (plačanega) dela kot pojav nov in povezan z določeno civilizacijsko stopnjo. Zmotno je mnenje, da je tudi rekreacija pojav najnovejšega časa. Če rekreacijo definiramo kot dejavnost v prostem času, ki je namenjena zabavi, užitku, sprostitvi, učenju in drugim vrstam duševne in kulturne aktivnosti, potem lahko elemente rekreacije zasledimo že v naši agrarni (predindustrijski) družbi v številnih običajih, ki so spremljali človekov vsakdan (Anko, 1990). Z dejavnostmi v prostem času človek namreč ne obnavlja le svojih psihofizičnih moči, ampak tudi številne vezi s soljudmi in skupnostjo, ki ji pripada. Rekreacija odseva predvsem nematerialne vidike človekovega obstoja in je bila že v zgodnjih časih pomanjkanja in trdega boja za preživetje tisto osnovno tkivo, ki je povezovalo zgradbo vsakodnevnega življenja, da je človek vztrajal in vzdržal.

Anko (1990) definira igro kot najstarejšo od te trojice. Igra je v človekovi naravi, gre za dejavnost, kjer doseganje cilja ni pomembno, ampak podrejeno (Anko, 1990). Igra je pomemben del rekreacije, tudi gozdne. Predvsem je v gozdnem okolju omogočena tista vrsta igre, ki ni omejena s točno določenimi pravili obnašanja, ki vzpodbuja domiselnost in pušča domišljiji prosto pot – govorimo o neformalni igri.

3.2 POJAV REKREACIJE V GOZDU

Rekreacija je prostovoljna dejavnost, pri kateri človek še najbolj svobodno izbira okolje svojega delovanja in bivanja v prostoru. Tako lahko trdimo, da se da se rekreacija večinoma odvija v okolju, v katerem človek preprosto želi biti. Dejstvo, da se rekreacijske dejavnosti vežejo na bolj naravno okolje hkrati pomeni, da je prav naravna ohranjenost tista lastnost prostora, ki ima poudarjen pomen za človekovo srečo in zadovoljstvo.

Kot pojav je rekreacija nedvomno stara, zato morda preseneča, da nimamo orisa njenega razvoja skozi čas. Zgodovinopisje in etnologija sta se bolj ukvarjala z zbiranjem in opisovanjem običajev, ne da bi jih skušala celostno umestiti v življenje posameznika in družbe (Anko, 1990). Anko (1990) tudi poudarja, da ima rekreacija izrazito interdisciplinirani značaj, kar je najverjetneje še dodaten razlog za to, da ostaja pretekli razvoj rekreacije neproučen, saj bi proučevanje rekreacije zahtevalo sodelovanje (pre)več disciplin.

Pojav rekreacije v gozdu pri nas je podoben kot v drugih razvitih evropskih državah in je pogojen predvsem z urbanizacijo družbe, uveljavljanjem javnega interesa ter z reakcijami na izginevanje gozda (Anko, 1990).

Že slavni rimski govornik in filozof Cicero je uporabljal besedo *nemus* v pomenu »gozd za zabavo« ali »gozd za sprehajanje«. Začetki gozdne rekreacije v sodobnem smislu segajo v začetek 19. stoletja. V obdobju razsvetljenstva je z Rousseaujevim klicem »Nazaj k Naravi« prišlo do temeljitih sprememb v odnosu človeka do narave. Človekovo novo videnje gozda je pomembno sovpadalo z vzponom in uveljavitvijo meščanstva kot razreda, ki ima do gozda neobremenjen in predvsem povsem drugačen odnos kot tlačan ali fevdalec.

Na razvoj rekreacije v gozdu so torej vplivale družbene spremembe, ki so nastale s prehodom agrarne družbe v urbano. Pogoj za razvoj gozdne rekreacije je že sam obstoj mestnega prebivalstva, ki si lahko privošči nematerialen odnos do gozda, saj ni omejeno z neposrednimi odnosi do gozda, kakršne je v preteklosti imelo večinsko kmečko prebivalstvo. Čim številčnejši in močnejši so postajali prebivalci mest, tem jasneje so bile izražene njihove zahteve. Novo nastajujoča podoba gozda v zavesti ljudi, mešanica tradicije, nostalgičnih spominov na mladost v kmečkem okolju, novega mita Narave in podobe gozda kot zadnje človekove svobode (gozd je bila zadnja velika posest, ki še ni bila razdeljena (Barthelmess, 1972, cit. po Anko, 1990)), je vzpodbudila težnje po gospodarjenju v interesu ljudi in gozda. Rekreacija v gozdu je domnevno ena prvih in najpogostejših oblik uveljavljanja nematerialnega skupnega interesa nad gozdom, ne glede na lastništvo (Anko, 1990).

3.3 OBLIKE REKREACIJE V GOZDU

Rekreacija v gozdu ima med številnimi oblikami rekreacije na prostem vsekakor posebno mesto, saj gozd ni le lokacija rekreacijskih dejavnosti, ampak pogosto tudi predmet doživljanja, ki že sam po sebi vsebuje neko dogajanje.

Temeljna rekreacijska dejavnost je gibanje v naravnem okolju, človeku najbolj naravna načina gibanja pa sta hoja in tek. Z njima so povezane vse druge oblike rekreacije v gozdu.

Jeršič (1976) rekreacijo na prostem člení glede na organizacijske oblike in glede na razporeditev prostega časa. V zvezi z razpoložljivim prostim časom se rekreacijske potrebe v glavnem pojavljajo v naslednjih oblikah (Jeršič, 1976):

- vsakodnevna rekreacija (navezana na prosti čas po opravljenih dnevnih dolžnostih) poteka v kraju bivanja in bližnji okolici;
- rekreacija ob sobotah, nedeljah ali praznikih poteka v kraju bivanja ali v izletniških območjih; cilj je oddaljen največ nekaj ur;
- počitniška rekreacija je vezana na čas letnega dopusta, redkeje tudi na večje število prazničnih dni; prostor za tovrstno rekreacijo je praktično neomejen.

Lesnik (1990) navaja naslednje rekreacijske dejavnosti, povezane z gozdom:

- sprehod v gozdu;
- hoja v gozdu z opazovanjem rastlinstva in živalstva;
- hitra hoja in tek;
- kolesarjenje;
- nabiranje gozdnih sadežev ali zelišč;
- lov;
- piknik;
- taborjenje;
- izletništvo;
- planinstvo;
- popotništvo;
- orientacijski tek;
- tek na smučeh.

Lesnik (1990) opredeljuje nekatere od naštetih dejavnosti kot bolj spoznavno in učno usmerjene, druge bolj športno in kondicijsko. Pri slednjih, ki zajemajo hitro hojo in tek, orientacijski tek, tek na smučeh ter kolesarjenje, gozd sam po sebi ni cilj rekreativcev, temveč le spremljajoči dejavnik, ki z naravnimi danostmi vpliva predvsem na fiziološko plat rekreacije.

»Za rekreativne dejavnosti velja, da večinoma niso potrebne posebne ureditve prostora, dogajajo se v prosti naravi in v glavnem brez zahtevne opreme« (Jurkovič, 1992: 40). Nekatere oblike rekreacije v naravi se lahko izvajajo skoraj povsod v rekreacijsko ustreznih gozdov (npr. sprehod) in niso vezane na posebne ureditve prostora – nestrukturirana rekreacija. Kakor neformalna igra se tudi nestrukturirana rekreacija pogosto pojavlja na mestih, ki za to niso posebej določena.

3.4 POMEN GOZDNE REKREACIJE ZA ZDRAVJE MESTNIH PREBIVALCEV

Življenje v onesnaženem mestnem okolju vpliva na zdravje prebivalcev. Zdravje človekovega organizma je namreč odvisno od uravnoteženosti njegovega notranjega okolja, ki je lahko zaradi neugodnih vplivov nenaravnega, umetnega mestnega okolja oslabljeno, posledice pa odsevajo na telesnem in duševnem področju. Dosedanje raziskave so potrdile, da povzroča onesnaženo mestno ozračje obolenja dihalnih organov, bolezni srca in ožilja, motnje centralnega živčnega sistema, prehladna obolenja, očesna vnetja in razne alergije (Cimperšek, 1997).

Podnebje v mestih in odprtih okoljih se močno razlikuje. Cimperšek (1997) povzema nekatere posledice prekomernega onesnaževanje, ki se odražajo na zdravju ljudi. V mestih prevladuje neugodna klima, ki zmanjšuje odpornost do raznih obolenj, predvsem prehladnih. Človekovo počutje je odvisno od toplotnih razmer in stopnje vlage v ozračju. Če povišanje temperature sovpada z visoko zračno vlago, se naše počutje poslabša in v skrajnih primerih lahko pride do trenutnih ali stalnih motenj v našem zdravju.

V mestih tudi skorajda ni kotička, kjer bi vladala razkošna tišina. Nenehna izpostavljenost hrupu vpliva na nas zelo stresno, čeprav se tega morda ne zavedamo. Cimperšek (1997) ugotavlja, da bolezenskih težav ne povzroči le preglasen hrup, temveč tudi daljša ali stalna izpostavljenost razmeroma nizkim ravnem hrupa. Raziskave pri otrocih so pokazale, da kronična izpostavljenost hrupu zmanjšuje zmožnost pomnjenja in sočasno povečuje krvni pritisk (Cimperšek, 1997). Ljudje se hrupu sicer prilagodimo, toda žal pogosto na račun našega organizma.

Razvoj je ustvaril pogoje za delo, ki zahteva čedalje manjše telesne napore. Vedno več časa preživimo v nepremičnem položaju – sedimo in vsak dan ponavljamo enake gibe. Danes je sedenje najpogostejši telesni položaj človeka v industrijsko razvitih državah (Ergonomija, 2006). Skokovit razvoj računalniške tehnologije, ki je postala del našega vsakdana, se odraža v dolžini sedenja za pisalno mizo. Po nekaterih izračunih (Ergonomija, 2006) je povprečna dolžina sedenja približno 80.000 ur v 30 letnem delovnem obdobju (8-9 ur sedenja ob delavnikih, če pri tem odmislimo sedenje v avtu, ob televiziji, kinu, gledališču ipd.). Dolgotrajno sedenje vodi v oslabitev trebušnih mišic, povzroča bolečine v hrbtenici in vratu, ukrivljena hrbtenica pa lahko vpliva na slabše delovanje prebavil in dihal ter slabšo prekrvavitev spodnjih udov (Ergonomija, 2006). Edina rešitev za odpravljanje tovrstnih zdravstvenih težav je telesna aktivnost izven delovnega časa. Rekreativna dejavnost tako postaja neobhodna stalnica v življenju sodobnega človeka, za katerega sta značilni nenehno zmanjševanje telesnih in povečevanje psihičnih obremenitev.

Zaradi številnih negativnih vplivov na človekovo počutje, ki so posledica vse večje urbanizacije in razvoja tehnologije, je rekreacija v gozdu toliko večjega pomena za zdravje ljudi. Že zgodaj so v evropskih zdraviliških krajih spoznali terapevtsko vrednost zelenih površin. Po znanem Plinijevem izreku »*In silva salus.*« (V gozdu je zdravje.) so gozdove enačili s tovarnami zdravja (Cimperšek, 2003). Cimperšek (2003) med drugim piše, da globoka doživetja v gozdu ugodno vplivajo na duševno zdravje, saj se obiskovalec lahko povsem sprosti od vsakodnevnih napetosti in vnaprej zapovedanih pravil ravnanja. Hoja, tek in kolesarjenje v gozdovih imajo ugodne zdravilne učinke pri boleznih srca, ožilja in

prebavil, lajšajo napetost in stres, ki jih povzroča sodobna civilizacija, ter upočasnjujejo procese staranja.

Rekreacija ima torej neposredni vpliv na dejavnike človekovega notranjega okolja, ki jih skupaj imenujemo zdravje. Njen ugodni vpliv deluje na telesno in psihično sfero človekovega organizma. Fiziološki vplivi so krepitev mišic, vpliv na dihalne organe, srčnožilni sistem, centralni živčni sistem itd. Psihični vplivi, ki so z fiziološkimi povezani, pa so sproščanje, odpravljanje duševnih stresov, depresivnosti itd. Zanimiva je na primer ugotovitev, da se pri intenzivnem gibanju sprošča v možganih snov, imenovana dopamin, ki odpravlja depresivnost (Lesnik, 1990).

Z rekreacijo lahko dosežemo uravnoteženost človekovega notranjega okolja, vendar le ob čimbolj uravnoteženem zunanjem okolju, torej v naravnih ekosistemih z neporušenim biološkim ravnovesjem. Zato je rekreacija v gozdu eden najprimernejših načinov za pridobivanje in vzdrževanje psihofizičnega zdravja.

3.5 DEJAVNIKI REKREACIJE V GOZDU

3.5.1 Naravni dejavniki, ki vplivajo na rekreacijo v gozdu

Naravni dejavniki so le ena od sestavin rekreacije v gozdu in so povezani z drugimi komponentami rekreacije v gozdu (kulturno, tehnično, vedenjsko itd.) ter z drugimi kulturno pogojenimi funkcijami gozda (estetsko, poučno, dediščinsko varstveno).

Lesnik (1990) naravne dejavnike rekreacije v gozdu deli na :
- naravne dejavnike v človekovem notranjem okolju;
- naravne dejavnike v človekovem zunanjem okolju.

Pri naravnih dejavnikih v človekovem notranjem okolju gre za neposredni vpliv rekreacije na psihofizično sfero človekovega organizma oziroma na zdravje ljudi. To temo smo obravnavali že v poglavju Pomen gozdne rekreacije za zdravje mestnih prebivalcev, tako da se velja v nadaljevanju posvetili zgolj naravnim dejavnikom v človekovem zunanjem okolju.

Naravni dejavniki v človekovem zunanjem okolju so elementi ali splet elementov naravnih ekosistemov, ki so, v tem primeru, vir za zadovoljevanje človekovih potreb po rekreaciji. Rekreacija v naravi izhaja iz tistih od človeka neodvisnih pogojev v naravi, ki mu omogočajo fizično in psihično sprostitev.

Čeprav gre pri rekreaciji, v primerjavi z zadovoljevanjem človekovih potreb po surovini, za drugačne potrebe, saj govorimo o kulturno pogojeni funkciji, gre vendarle tudi tukaj za uporabo naravnih danosti, kar lahko izzove tudi negativne posledice. Uporabo naravnih danosti za rekreacijo je zato potrebno previdno načrtovati, pri tem pa poskušamo razvijati tiste naravne dejavnike, ki so za določeno rabo zanimivi.

Zunanji naravni dejavniki, ki vplivajo na rekreacijo v gozdu, so (Lesnik, 1990):
- relief;
- nadmorska višina;
- nagib in ekspozicija;
- vreme;
- rastlinstvo in živalstvo.

3.5.2 Kulturno pogojeni dejavniki, ki vplivajo na rekreacijo v gozdu

Med dejavniki, ki vplivajo na odločitev za rekreacijo v gozdu (biofizični, kulturni, doživljajsko-vedenjski itd.), so, glede na kulturno pogojenost rekreacije, posebej zanimivi tisti, ki jih sooblikuje širše družbeno okolje. Hkrati pa ti dejavniki sooblikujejo širši družbeni odnos do rekreacije v gozdu.

Anko (1990) izčrpno opisuje kulturno pogojene parametre rekreacije v gozdu. Nekateri med pomembnejšimi so:
- dostopnost;
- razpoložljivi denar;
- mobilnost;
- razpoložljivi čas;
- izobrazba;
- spol;
- motiv.

3.5.3 Doživljajske in vedenjske komponente rekreacije v gozdu

Gozd in gibanje po gozdu je posebno primeren ambient ne le za oddih in sprostitev, ampak tudi za globlja doživetja, ki nadvse ugodno vplivajo na duševno zdravje.

Za načrtovanje različnih dejavnosti v gozdu je treba poznati tudi nekatere psihološke zakonitosti. Človek v gozdu doživlja marsikaj, česar ni mogoče razložiti zgolj z zdravo pametjo. Tovrstna duševna doživetja presegajo okvire rekreacije, zato jih pojmujemo kot »osebnostna rast« ter »kakovost življenja«.

Stritih (1990) piše, da so z doživljanjem gozda povezani različni simboli, ki povezujejo in hkrati razdvajajo človeka kot socialno bitje ter gozd kot del okolja. Najbrž so precej verjetne domneve antropologov, da je človek prvotno živel v gozdu oziroma na robu gozda. Čeprav danes večina človeštva živi v naseljih daleč in ločeno od gozdov, nas prispodobe, povezane z gozdom, kot sestavine simbolnega sistema naše kulture, spremljajo tudi v urbaniziranem življenjskem okolju. Nekateri veliki umi celo menijo, da je predstava gozda ena temeljnih, iz katerih se razvijajo simbolne predstave človeške množice.

Gozdovi imajo za ljudi poleg proizvodnje lesa, rekreacije, nabiranja gozdnih sadežev ipd. še veliko drugih, skritih vrednosti (Stritih, 1990):

- gozd človeku ni tuj, ampak je z njim notranje povezan. Tako kot se posameznik nikoli povsem ne otrese razmerja z domom, človek najbrž ostaja v nekem pomenljivem odnosu z gozdom;
- noben od naravnih fenomenov ni tako trajno nad človekom in hkrati njemu tako blizu. Drevje sega mnogo višje od človeka, zato mora človek dvigniti pogled, pa vendar je višina dreves dosegljiva – človek je nekoč živel na drevesih;
- gozd je mogočen in človeku odmaknjen. Gostota krošenj človeka ščiti, smer, kamor človek dviguje pogled, je smer njegovega lastnega spreminjanja. Zato je gozd postal simbol pobožnosti. Kar je človek doživel v gozdu, je poustvaril v cerkvah, kjer pod stebri stopa pred božjo podobo;
- gozd je nad ljudmi – lahko je nedostopen, zaraščen, včasih je težje prodreti vanj in še težje se gibati skozenj; nič manj pomemben vidik gozda je njegova mogočna nepremičnost. Obramba gozda je absolutna, ne premakne se z mesta, zato je gozd postal tudi simbol vojščakov, ki ne popustijo nobenim pritiskom.

Sodobni človek pri svojem delu ne izrablja le fizičnih moči in psihičnih potencialov, ampak tudi svoje najbolj bistvene človeške sposobnosti. Metaforično bi lahko rekli, da ne troši le svojih rok in pameti, ampak tudi »dušo«. Za svojo rekreacijo današnji človek ne potrebuje le gibanja, s katerim si bo vrnil telesno ravnovesje, ne rabi več le razvedrila, da bi si spočil »možgane«, potrebuje še nekaj drugega, da pride v stik s tistimi sferami nezavednega, kjer lahko najde občutek bivanja in svoje človečnosti. Taka doživetja so v marsičem podobna najglobljim doživljajem, ki prevevajo ljudi med meditacijo.

3.6 USTREZNOST GOZDOV ZA REKREACIJO

Za rekreacijo lahko rečemo, da ena od tistih človekovih dejavnosti, skozi katere se kaže njegov odnos do narave. Ta ugotovitev še posebej velja za rekreacijske dejavnosti v naravi, to je za tiste oblike rekreacije, ki se v prostoru lahko razvijajo brez večjih človekovih posegov. Ta skupina rekreacijskih dejavnosti je v prvi vrsti odvisna od naravnih danosti v prostoru, ob upoštevanju socilanoekonomske strukture družbe in iz tega izhajajočih rekreacijskih navad, ter dostopnosti kot enega od opredeljujočih faktorjev uporabe prostora za rekreacijske namene. Vsaka rekreacijska dejavnost ima svoje specifične prostorske zahteve, kljub temu pa določene lastnosti prostora spodbujajo in privlačijo večino rekreacijskih dejavnosti.

Na ustreznost določene gozdne površine za rekreacijo vpliva več dejavnikov, med katerimi želimo izpostaviti najpomembnejše. Anketiranja mestnih prebivalcev (Cimperšek, 1997) so pokazala, da je enostavna in hitra dostopnost do rekreacijskih zelenih površin pomembnejša od velikosti in drugih sestavin. Privlačnost gozda se povečuje z njegovo bližino. Toda z večanjem mest se podaljšuje dostopnost do gozdov. Glede na oddaljenost razlikujemo tri tipe rekreacijskih gozdov (Cimperšek, 1997):

- gozdovi za dnevni obisk – v neposredni bližini mest (do 3 km);
- gozdovi za tedenski obisk – v večji oddaljenosti (do 5 km);
- gozdovi za letni oddih (nad 50 km).

Glede na to, da v diplomskem delu obravnavamo predvsem mestne gozdove, torej gozdove v neposredni bližini mest, in da je Slovenija majhna dežela, zadnji tip rekreacijskih gozdov za nalogo ni pomemben

Med rekreacijsko ustrezne spadajo tisti gozdovi, ki so lahko pohodni in pregledni, kar omogočata površinska oblikovanost zemljišča in drevesni sestav gozda. Preglednost gozdov je zaželena, saj so s tem omogočeni doživljanje naravnega okolja, rekreacijska uporabnost in občutek varnosti. Gozdovi morajo biti brez velikih strmin (maksimalno 25 % naklon), na strmih robnih pobočjih morajo biti tla zavarovana pred erozijo in plazenjem. Gozdno obrobje, odprte doline s potoki in gozdne jase so običajno najbolj zanimivi in privlačni deli krajine, tako z rekreacijskih in bioloških vidikov, kakor tudi z vidika doživljanja spremenljivosti.

Jeršič (1976) navaja naslednje kriterije vrednotenja ustreznosti prostora za rekreacijo v naravi:

- pohodnost zemljišča (pohodna zemljišča so takšna zemljišča, ki jih je razen za njihovo osnovno funkcijo oz. namembnost mogoče uporabljati tudi za rekreativne dejavnosti);
- razgibanost terena – privlačnost zemljišča glede na reliefno dinamiko;
- privlačnost zemljišča glede na stopnjo gozdnatosti in vegetacijske prvobitnosti;
- privlačnost zemljišča glede na prisotnost vode;
- privlačnost zemljišča glede na posebno krajinsko atraktivnost.

Stupan (2003) na osnovi Ankete o zelenih površinah in primestnih gozdovih (1999) ugotavlja, da so ljudem bolj pri srcu gozdovi z veliko preglednostjo (malo grmovnega sloja in mladja), po drugi strani pa se anketirancem zdi za rekreacijo najbolj primeren gozd, v katerem se prepletajo skupine dreves različnih starosti in dimenzij.

Za rekreacijo je vsekakor najbolj primeren gozd, kjer je manj mladovja. Problem se pojavi v gozdovih z intenzivno rekreacijo, ki ponekod povsem onemogoča naravno pomlajevanje, tako da gozdovi ne morejo zagotavljati dovolj mladega drevja za svoj obstoj.

Na rekreacijo v gozdu vpliva tudi razpoložljivost gozdnih površin. Anko (1990) trdi, da v marsikaterem slovenskem mestu ogrožen normalen razvoj rekreacije v gozdu: »Če rekreacijo v gozdu v naših razmerah označujemo kot vsakodnevno rekreacijo, ki poteka v sorazmerno majhnem radiu od doma (2 – 3 km), potem vidimo, da kljub izjemno visoki gozdnatosti v Sloveniji marsikje nimamo najboljših možnosti za razvijanje rekreacije v gozdu«. V Sloveniji je namreč gozdnatost v najbolj urbaniziranih predelih (slovenskega prometnega križa) praviloma najnižja in se še zmanjšuje na račun gradnje naselij, industrijskih objektov in infrastrukture, ki pogosto onemogoča dostop do sicer bližnjega gozda.

4 MESTNE ZELENE POVRŠINE

Čeprav so mestni gozdovi pomembna kategorija mestnih zelenih površin, so kljub temu le ena izmed pojavnih oblik narave v mestih. Zato bomo v tem poglavju na kratko obravnavali javne mestne zelene površine, katerih del je tudi mestni gozd.

Kljub temu da spadajo v isto kategorijo odprtega prostora znotraj mestne strukture, se mestni gozdovi v marsičem razlikujejo od ostalih mestnih zelenih površin. Če za ostale mestne zelene površine velja, da so praviloma dostopne le javne, zasebne pa ne (Simoneti, 1997), je pri gozdovih drugače. Po Zakonu o gozdovih (1993) morajo biti mestni gozdovi dostopni vsem obiskovalcem. V skladu s številnimi funkcijami in vlogami mestnih gozdov je tudi močno omejena njihova lastniška pravica. Mestni in primestni gozdovi v Sloveniji so do neke mere sposobni samouravnavanja in naravne obnove, so razmeroma dobro ohranjeni naravni ekosistemi, pestre in dinamične zgradbe, kar za ostale mestne zelene površine ne velja. Le-to je bistvena razlika med mestnimi gozdovi in ostali vrstami mestnega zelenja.

Zelene površine so pomembna strukturna prvina mesta, ki se je v zgodovinskem razvoju mesta umestila v mestno strukturo kot enakovredna, nenadomestljiva prostorska prvina z mnogimi, za prebivalce mesta pomembnimi funkcijami. Zelene površine so postale del mestnega tkiva in nosilec širokega razpona dejavnosti ter izjemne sporočilnosti.

Uveljavitev prisotnosti zelenih površin v mestu je možno pojasniti z domnevo, da je pomen narave za človeka tolikšen, da si ni mogel kaj, da ne bi sočasno s spremenjenim načinom bivanja prenesel v novo bivalno okolje tudi dela narave. Pomen narave za človeka in stik z njo se v mestu odrazi prav v javnih zelenih površinah.

4.1 FUNKCIJE ZELENIH POVRŠIN

Zelene površine se razlikujejo predvsem po namembnosti, ki pogojuje fizično zgradbo, podobo in dostopnost. Raba in oblika dejavnosti navadno opredeljujeta programsko urejenost, lego in velikost zelenih površin. Mogoče je tudi obratno sorazmerje, kjer funkcija zelenja izhaja iz lastnosti neke površine (Šepec, 1994, cit. po Lužnik, 2004). Vendar se pri obravnavanju zelenih površin po funkcijah moramo zavedati, da je strogo opredeljevanje na funkcije nesmiselno in celo zgrešeno. Zelene površine lahko opravljajo v prostoru naenkrat več funkcij, ki se med seboj tudi prepletajo.

Če povzamemo in strnemo nekatere opredelitve funkcij zelenih površin (Lendholt, 1970; Kučan, 1995; Romih, 1983), so najpomembnejše funkcije, ki jih opravljajo zelene površine:

- **Družbeno-rekreacijska funkcija**

  Zelene površine v mestu so prvenstveno namenjene ljudem. Zelene površine omogočajo zadovoljevanje temeljnih potreb mestnih prebivalcev po sprostitvi, počitku, rekreaciji, estetskem doživljanju, spodbujanju socialnih stikov ipd. Izvajanje socialnih,

rekreacijskih in drugih dejavnosti, ki jih v prostem času ljudje opravljajo na območju mestnega zelenja, je odvisno od uporabnikov teh površin, ki jih lahko razdelimo na socialne skupine, znotraj katerih so potrebe skoraj identične.

- **Ekološka funkcija**

Zelene površine omogočajo pretok rastlinskih in živalskih vrst med posameznimi kategorijami zelenja, kar zagotavlja biotsko pestrost v mestnih ekosistemih.

- **Morfološka funkcija**

Funkcija zelenih površin pri oblikovanju mesta ima pomemben estetski pomen. Zelenje sooblikuje in bogati strukturno podobo mesta. Z izboljšanjem oblikovne podobe prostora naredi bivanje v mestu prijetnejše, zanimivejše in privlačnejše, prav tako pripomore tudi k večji prepoznavnosti. Zelenje omogoča lažje dojemanje prostora z zakrivanjem, odkrivanjem in usmerjanjem pogledov. Proste oziroma zelene površine so v odnosu do drugih povezovalnih sestavin mestne zgradbe temeljnega pomena kot členitvena prvina, ki hkrati ločuje in povezuje - rahlja, zmanjšuje gostoto ali člení grajeno tkivo.

- **Varovalna funkcija**

Varovalna funkcija zelenih površin ima danes vse pomembnejšo vlogo, saj je odprt prostor vedno bolj izpostavljen najrazličnejšim vplivom, ki se v prostoru pogosto negativno odražajo. Ti vplivi so najmočnejši ob bregovih voda in na pobočjih, ki so podvržena delovanju erozije. Ta občutljiva območja lahko do določene mere zaščitimo s primerno zasaditvijo. Zelenje služi tudi kot sredstvo za saniranje že obstoječih ran v prostoru.

- **Mestnohigienska funkcija**

Zelene površine regulirajo mikroklimatske razmere v mestnem okolju in služijo kot zaščita bivalnega in delovnega okolja pred škodljivimi vplivi onesnaženega zraka in hrupa. Zelenje filtrira mestni zrak ter iz zraka vsrkava ogljikov dioksid in izloča kisik. 1 ha zelenih površin absorbira 8 kg ogljikovega dioksida, kar je tolikšna količina, kot jo v enakem času proizvede 200 ljudi (Romih, 1983).

Zelene površine vplivajo tudi na temperaturo. Tako je na primer poleti v parku za 2-6°C hladneje kot na ulici, pozimi pa je ta pojav obraten. Prav tako zelene površine zmanjšujejo količino atmosferskega prahu, povečujejo vlažnost zraka in zmanjšujejo hrup v naseljih tudi za 15-18dB. Protihrupni nasadi so najbolj potrebni ob prometnicah, industrijskih objektih ter v stanovanjskih soseskah.

- **Vzgojno-izobraževalna funkcija**

Zelenje ima pomembno vlogo pri spoznavanju narave, njenih zakonitosti in sestavin. Zelene površine z vzgojno-izobraževalno funkcijo sodelujejo pri oblikovanju osebnosti vsakega posameznika, saj tako vplivajo na usodo celotnega okolja v prihodnosti. Takšne površine so šolski vrtovi, botanični vrtovi, arboretumi, učne gozdne poti ipd.

- **Naravovarstvena funkcija**

Naravna območja, naravni procesi in naravne dobrine so pomembni zaradi posebne ali redke pojavne oblike, rastiščnih razmer oziroma zato, ker nudijo življenjski prostor redkim, tudi ogroženim živalskim vrstam. Služijo za ohranjanje in varstvo naravnih vrednot. Sem spada tudi funkcija varstva znotraj zavarovanih območij - funkcija varstva naravne dediščine. Gre za redke ali znamenite naravne pojave, ki imajo znanstveno, estetsko, kulturno ali zgodovinsko vrednost.

- **Gospodarska funkcija**

Poleg vseh ostalih funkcij imajo zelene površine v mestu in okolici tudi gospodarski pomen ali pa predstavljajo rezervate za kakršnokoli kasnejšo rabo. Vegetacija s prirastkom biomase prinaša ekonomsko korist, kar se kaže v kmetijstvu, gozdarstvu, pri izkoriščanju naravnih virov ipd. Gospodarska funkcija se pojavlja tam, kjer to omogočajo naravne razmere in je smiselna z vidika prostorske rabe. Produkcijska funkcija gozda v bližini mesta in v mestnem obrobju ima večinoma le še vlogo postranskega donosa, saj takšen gozd služi pretežno oddihu.

4.2 TIPOLOGIJA MESTNIH ZELENIH POVRŠIN

Doležal (1991) ugotavlja, da s hitrim razvojem in širitvijo mest postajajo človekove potrebe glede bivanja v urbanem okolju vedno bolj raznovrstne in zahtevne. Izraža se vedno večja potreba po ustreznem, vsebinsko diferenciranem in kvalitetnem odprtem prostoru znotraj mestne strukture, katerega del so javne zelene površine. Ta zahtevnost se izraža predvsem v potrebi po ustrezni vsebinski opredelitvi javnih zelenih površin. Ker vsebina pogojuje podobo zelene površine oziroma vrsta zelenja določa rabo, se pojavlja vedno več vrst javnega zelenja, ki jih, zaradi večje preglednosti, po sorodnosti združujemo v kategorije.

Lužnik (2004) trdi, da namen kategorizacije zelenih površin izhaja iz tipološke različnosti zelenja. Za delitev zelenih površin na sorodne kategorije obstajajo v praksi številne metodologije. Razlikujejo se glede na namen naloge ter prostorske značilnosti obravnavanega območja.

Naloga v celoti ne povzema nobene od znanih kategorizacij, temveč posreduje splošne opredelitve, prilagojene lokalnim prostorskim zakonitostim. Kategorije mestnih zelenih površin so delno povzete od Lužnik (2004), ki je kot osnovno merilo za opredelitev kategorij zelenega sistema mesta Maribor uporabila stopnjo naravne ohranjenosti rastja.

Najpomembnejše kategorije mestnih zelenih površin so (Lužnik, 2004):
- gozd;
- obdelovalne površine (njive, vrtovi, travniki, sadovnjaki in vinogradi);
- površine v zaraščanju;
- obvodna vegetacija;
- park;
- stanovanjsko zelenje;
- športnorekreacijske površine;

- drevored;
- različne oblike ostankov naravnega rastja;
- vegetacija ob prometnicah;
- zelene površine posebnega pomena (npr. botanični vrtovi),
- zelene površine s kulturno in spominsko funkcijo (pokopališča, spominski park ipd.).

4.3 POMEN ZELENIH POVRŠIN ZA MESTNE PREBIVALCE

Primarna naloga zelenih površin v urbanem okolju je, iz socialnega vidika, zadovoljevanje potreb mestnih prebivalcev po gibanju, sprostitvi, počitku, druženju in srečevanju ter izboljševanju bivanjskih razmer. Pri tem ne gre zanemariti pomena narave za človeka, njegove potrebe po stiku z naravo, ki se uresničuje v opazovanju in v prisotnosti le-te v bivalnem okolju. Večinoma se te potrebe zadovoljujejo že s samo prisotnostjo v naravnem okolju, možnostjo dotika naravnih prvin in opazovanja, bivanja na prostem ipd., pojavljajo pa se tudi potrebe po vedno bolj neposrednemu doživljanju narave, ki se odražajo v ljubiteljskem urejanju okolice bivališč. Take vrste neformalni posegi v mestne zelene površine pogosto vodijo v omejevanje njihove javne rabe (Simoneti, 1997).

Prisotnost narave, možnost stika z naravo, pogled na naravo ipd. je nujni predpogoj za dobro psihično in fizično počutje prebivalcev mest (Kaplan, Kaplan, 1989, cit. po Šuklje-Erjavec, 2000). »Stik z naravo je tudi zelo pogosto opredeljen kot ena osnovnih, splošnih potreb, ki naj jih zadovoljijo odprti prostori mesta« (Šuklje-Erjavec, 2000: 58).

Najbolj izrazite potrebe po zelenih površinah imajo prebivalci večstanovanjskih objektov brez lastnih zelenih površin. V svoji neposredni bližini zato potrebujejo urejene zelene javne ali pol-javne odprte prostore za zadovoljevanje specifičnih potreb po aktivni in pasivni rekreaciji, kot so igra, sprostitev in sprehodi, druženje idr. Tudi prebivalci individualnih stanovanjskih objektov kljub lastnim vrtovom potrebujejo javne zelene površine za zadovoljevanje tovrstnih potreb (Doležal, 1991:34).

Simoneti ugotavlja, da so razlike v pomenu posameznih vrst zelenih površin zelo majhne, kar kaže na to, da so zelene površine posameznikom pomembne same po sebi, ne glede na ureditev oziroma namembnost in podobo. »Ugotoviti je možno le, da so vprašanim gozdovi in zelenje v stanovanjskih območjih nekoliko bolj pomembni od ostalih površin.« (Simoneti, 1997:145,146) Rezultati ankete (Simoneti, 1997) so med drugim pokazali, da mlajši uporabniki prostora pripisujejo večji pomen zelenim površinam kot starejši, da je zelenje pomembnejše ženskam, da izobrazba vprašanih ni povezana s pripisovanjem pomena zelenim površinam, pač pa na to vpliva dolžina bivanja v določenem območju.

4.4 UREJENOST ZELENIH POVRŠIN

Mnogi strokovnjaki dokazujejo, da je narava predpogoj za dobro fizično in psihično počutje ljudi. Naravni prostori omogočajo zadovoljevanje specifičnih potreb mestnega prebivalstva, vendar je pri tem pomembno, o kakšnih naravnih okoljih v mestu govorimo.

»Narava sama zase« je namreč nevezana na potrebe in neposredne interese ljudi. Prostor narave v mestu je tam, kjer prevladujejo spontani naravni procesi, prvobitnost in samoniklost, oblikovani prostor pa povsod tam, kjer je bil za njegov nastanek sprožen proces človekovega preoblikovanja, izhajajoč iz določene potrebe in z določenim namenom (Šuklje Erjavec, 2000).

Oblikovana krajina je v nasprotju z naravo rezultat zavestnega človekovega delovanja v prostoru. Pri načrtovanju zelenih površin v mestu so odstopanja od narave ne samo smiselna, ampak celo potrebna, če jih želimo zasnovati tako, da bodo nemoteno funkcionirala na izbrani lokaciji in obenem ugajala njihovim uporabnikom (Gazvoda, 2000).

Izsledki različnih raziskav so pokazali, da za uporabnike prostora pojem »narava« največkrat pomeni oblikovan prostor, kjer naravo predstavljajo vegetacijske prvine. Prostori, ki so prepuščeni naravnim procesom, se nemalokrat dojemajo kot negativni in kot znak slabega gospodarjenja s prostorom (Šuklje Erjavec, 2000). Takšen prostor v mestnem okolju ni zaželen in vzbuja strah, nezaupanje, negotovost ali celo občutek nevarnosti. Šuklje Erjavec (2000) je mnenja, da se zaradi zgoraj navedenih dejstev potreba po stiku z naravo lahko mnogo lažje zadovolji v oblikovanih prostorih mestne krajine, ki so prilagojeni potrebam ljudi in v katerih so zaradi urejenosti prostora izločeni »nezaželeni vidiki« narave kot je nedefiniranost, nepreglednost ipd. Zato zaključuje, da načrtovanje oz. prepuščanje prostorov naravi v mestu, iz vidika potreb ljudi ni utemeljeno.

Zelene površine so privlačnejše in bolje obiskane, kadar so urejene na način, ki ustreza potrebam, željam in pričakovanjem vseh starostnih skupin (Lužnik, 2004:11). Zato tukaj govorimo o potrebah, ki so skupne vsem uporabnikom odprtega prostora, ne glede na pripadnost socialni skupini. Na osnovi teh potreb lahko izoblikujemo kriterije, ki morajo biti izpolnjeni, da lahko katerakoli dejavnost v prostoru zaživi. Najpomembnejši kriteriji so pohodnost, dostopnost, estetska privlačnost prostora in naravna ohranjenost (prisotnost naravnih prvin, čist zrak, tišina…).

Pogoj za učinkovito zadovoljevanje potreb uporabnikov prostora je enakomerna razmestitev zelenih površin v mestnem prostoru, predvsem v neposredni bližini stanovanjskih naselij. Problem lahko predstavlja predvsem prevelika oddaljenost zelenih površin od potencialnih uporabnikov, lahko pa pride tudi do količinskega pomanjkanja zelenih površin v mestu, kar ima za posledico večje ali manjše motnje v družabnem življenju (Kučan, 1996:228).

Pomoč pri oblikovanju zelenih površin in zagotavljanju optimalne razmestitve so številni normativi in urbanistična določila, ki pa zaradi različnih faktorjev lokalnega značaja niso vedno učinkovito sredstvo.

Za uspešno funkcioniranje morajo biti prostori urejeni tudi tako, da bodo načrtno uravnavali obnašanje posameznika ali skupine. Dejavnosti se v mestnem prostoru nenehno razvijajo in izhajajo iz potreb prebivalcev ne glede na to, ali so načrtovane ali ne (Kučan, Doležal, 1996). V mestnem prostoru se vsakodnevno pojavljajo nove vsebine, kar ima lahko negativne posledice za prostor, ki temu ni bil namenjen.

4.5 ZELENE POVRŠINE V MARIBORU

4.5.1 Opis mesta Maribor

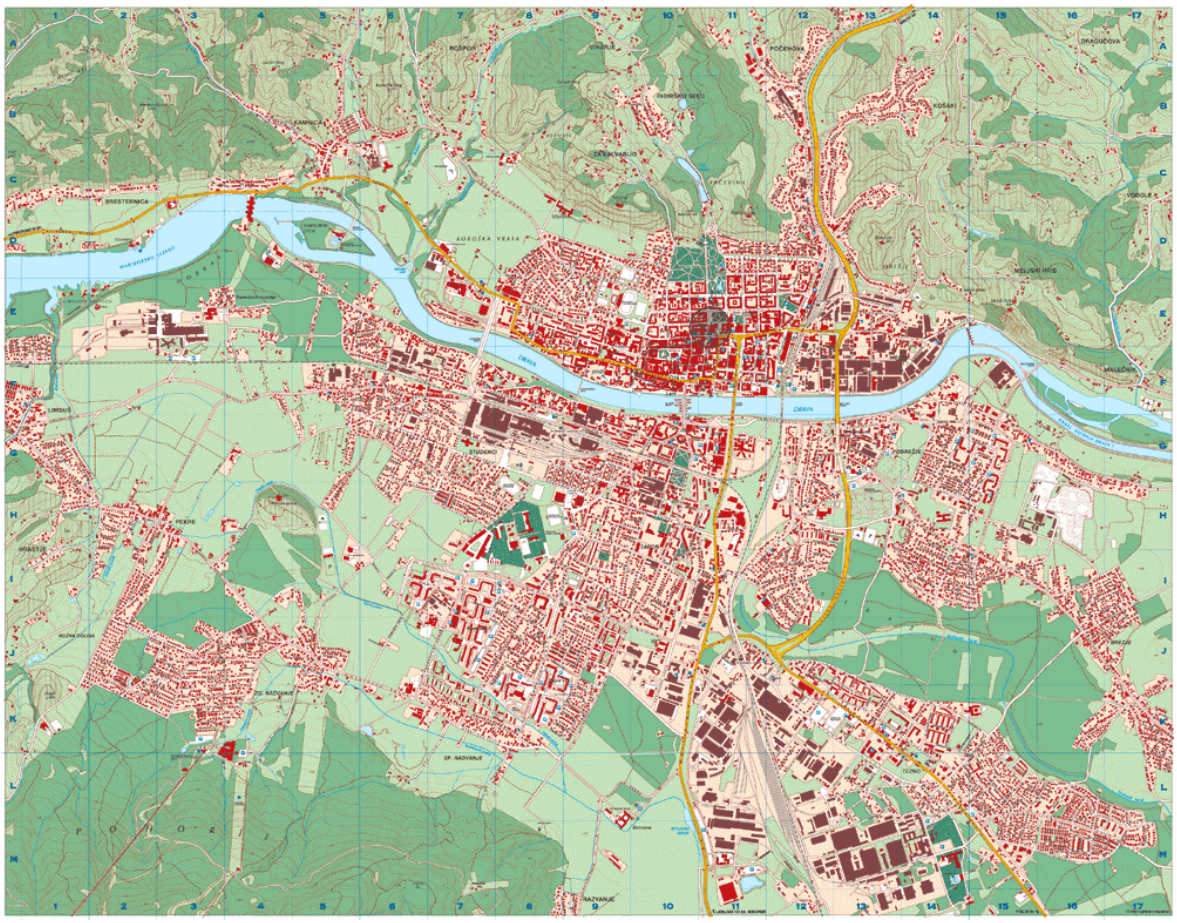

Slika 5: Zemljevid mesta Maribor (Karta Maribor, 2007)

Maribor leži na severovzhodu Slovenije in je s 114.349 prebivalci naše drugo največje mesto. Je upravno, gospodarsko, kulturno in šolsko središče podravske regije. Mesto leži na 269,5 m nadmorske višine, 15° 39' 12" zemljepisne dolžine in 46° 33' 39" zemljepisne širine (izmerjeno na jugozahodnem vogalu grajske kapele med Grajskim trgom in Grajsko ulico). Pri Mariboru se ozka dolina Drave odpre v Mariborsko ravnino in kasneje v Dravsko polje, ki se v obliki velikega trikotnika kot velikanski vršaj prodnatih diluvialnih nanosov razteza proti Ptuju. Mesto leži ob stiku petih naravnih enot: Mariborske ravnine, Dravskega polja, Kozjaka, Pohorja in Slovenskih goric (Osnovni podatki …, 2007).

Mesto je nastalo na več kot 10 m debelem prodnatem nanosu 5 km široke Mariborske ravnine, skozi katerega je ledeniška Drava vrezala globoko strugo. Pri tem je odlagala velike količine proda in iz njega ustvarila sistem teras, ki so značilne za mariborsko pokrajino. Severno od Drave se terase dvigajo proti Slovenskim goricam. Na desnem bregu štiri terase potekajo čez vse Dravsko polje. Približno 20 m visoka ježa Tezenske (Studenške) terase predstavlja izrazito mejo med nižje ležečim Pobrežjem in Stražunskim gozdom, ki se nadaljuje v Dravsko polje ter višje ležeče Tezno.

Na severu mesto zapirajo Mariborske gorice - Kalvarija s cerkvijo Sv. Barbare, Mestni vrh, Piramida, Stolni vrh nad železniško postajo in Meljski hrib. Pobočja so na severni strani v veliki meri porasla z gozdovi, na južnih straneh gričev pa prevladujejo vinogradi, ki segajo skorajda v mesto in mu dajejo poseben čar. Na jugozahodu varuje Maribor vzhodno pobočje Pohorja, ob pohorskem vznožju pa sameva tonalitna Pekrska gorca z znamenitimi vinogradi in gozdovi. Maribor je eno redkih slovenskih mest, ki ima omogočen neposreden stik z reko, od doživljanja obrečne krajine do stika reke z robom zgodovinskega mestnega jedra.

Strukturna podoba na vzhodni in zahodni polovici Maribora se močno razlikuje. Zahodni del se med pohorskim masivom in Slovenskimi goricami odpira v ravnici reke Drave, medtem ko je za vzhodni del mesta značilen razgiban relief, ki je posledica v preteklosti meandrirajoče struge reke Drave. Mesto na zahodni strani obdaja sklenjen zeleni obroč, ki ga na jugozahodu tvori Pohorje, na severozahodu gozdovi Kozjaka in na severu gričevnate Slovenske gorice. V zeleni obroč se vključujejo tudi posamezne mestne zelene površine, s katerimi se naravno zelenje povezuje z mestnim ekosistemom. Vzhodni del mesta je morfološko orientiran navzven, naravno zelenje ne tvori več sklenjenega obroča, temveč se kot zelen jezik nekdanjih nižinskih poplavnih gozdov zajeda globoko v grajeno tkivo. Vegetacija je na vzhodu Maribora količinsko manj zastopana kot na zahodnem delu mesta.

4.5.2 Zeleni sistem mesta Maribor

Zeleni sistem mesta je sklop med sabo bolj ali manj uspešno povezanih različnih kategorij zelenja. Soustvarjajo ga odprti mestni in primestni prostori. Gre za namensko oblikovano zelenje, za ostanke naravnih prvin, ki jih je mesto zaobšlo zaradi neugodnih geomorfoloških razmer, ter za naravno bolj ohranjeno zaledje mesta.

Hiter in nenačrtovan urbani razvoj mesta Maribor, predvsem po drugi svetovni vojni, je doprinesel številne negativne posledice. Zapostavljena sta bila predvsem vloga in pomen zelenja v mestu. Zeleni prostori se niso razvijali, temveč so se celo umikali različnim urbanim rabam in posegom. Kljub temu je Maribor ohranil dokaj sklenjen zeleni obroč, ki se povezuje z bogatim zelenim zaledjem. Zeleni obroč mesta je uspešno vzpostavljen na levem bregu Drave, kjer se, predvsem iz severne strani, naravno zaledje popolnoma približa in nadaljuje v parkovno zelenje Mestnega parka. Obroč na severu prekinjata hitra cesta in trasa predvidene avtoceste. Tudi vzhodni in zahodni del mesta se izteče v naravnem zaledju. Na zahodu je to območje Vrbanskega platoja, na vzhodu pa ostanki gozdov Meljskega hriba.

Na desnem bregu Drave se urbano tkivo že zajeda v naravno bolj ohranjeno zaledje, ki ga predstavlja Studenški gozd, v okolici Pekrske gorce pa je urbanizacija že skoraj onemogočila stik mestnega zelenja z zaledjem pohorskih gozdov. Na jugu in vzhodu se v mestno tkivo zajedajo ostanki nekdanjih poplavnih gozdov (Stražunski in Tezenski gozd), urbanizacija se širi na kmetijska zemljišča.

Maribor ima ob svoji izjemni legi in bogatem zelenem zaledju poleg drugih kvalitet tudi to prednost, da je eno od redkih urbanih središč, ki je znotraj svojega mestnega tkiva ohranilo večje površine gozda (Stražunski, Tezenski, Betnavski, Studenški gozd…). Gre za ostanke »pragozda«, ki je nekoč pokrival Dravsko polje. Žal so te površine ekološko in estetsko precej razvrednotene.

Maribor je tudi eno od redkih slovenskih mest, ki ima možnost neposrednega stika z reko in doživljanja obrečne krajine.

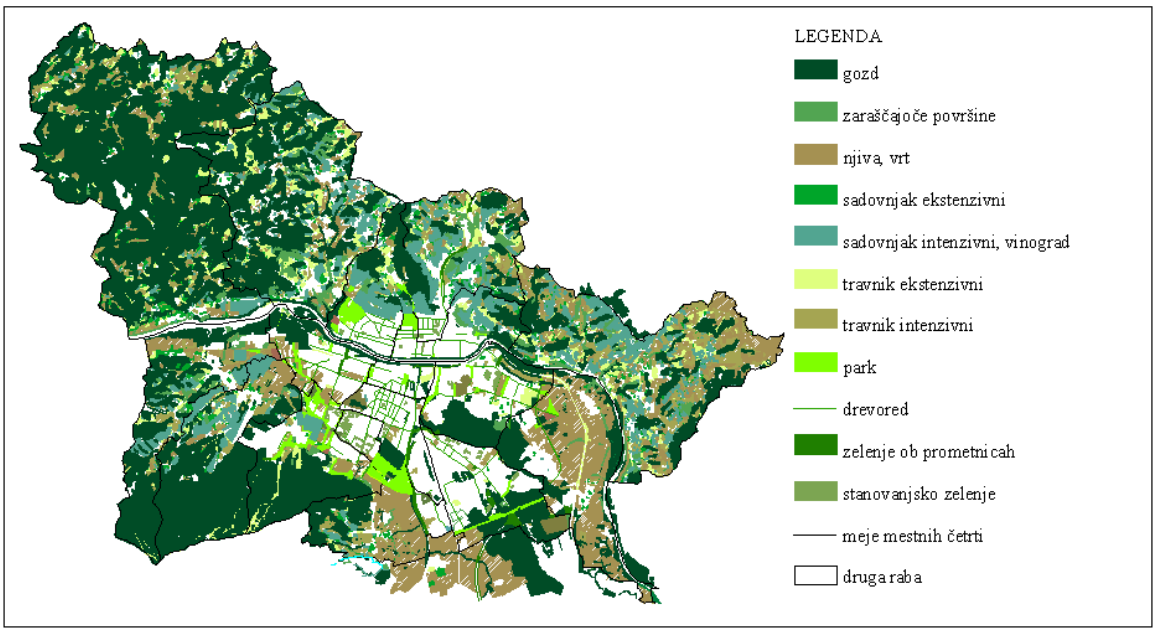

Slika 6: Inventarizacija zelenih površin v Mariboru (Lužnik, 2003:47)

Zeleni sistem mesta Maribor tvorijo naslednje kategorije mestnega zelenja (Lužnik, 2004):

- **gozd:**
  Naravno ohranjena gozdna območja v Mariboru so gozdovi Pohorja in Kozjaka, ostanki gričevnatih gozdov na severu in vzhodu ter nekdanji poplavni gozdovi na Dravski ravnici, kot sta Stražun in Tezenski gozd. Izrazito parkovna gozdova sta Betnavski in Stražunski gozd;

- **travniki:**
  Travniki se pojavljajo na ekstenzivnih površinah Kozjaka in Pohorja, ob Dravi in drugih vodotokih ter na Dravski ravnici med Pohorjem in hitro cesto;

- **njive in vrtovi:**
  Intenzivne kmetijske površine so ohranjene na Dravski ravnici na območju Pekrske gorce, med Betnavskim gradom in Bohovo, na območju Brezja, Zrkovcev in Dogoš. Ekstenzivne kmetijske površine prevladujejo predvsem na gričevnatih predelih Kozjaka in na obronkih Pohorja. Vrtovi so v obliki manjših zaključenih pridelovalnih enot najpogosteje razmeščeni v bližini stanovanjskih sosesk in na mestnem obrobju. Najdemo jih tudi v Stražunskem gozdu ob hitri cesti;

- **sadovnjaki in vinogradi:**
  Intenzivni sadovnjaki so razmeščeni v okolici Kmetijske šole in Pekrske gorce ter med gozdovi Kozjaka in reko Dravo, ekstenzivni pa se razlegajo predvsem na zalednih območjih Kozjaka in Pohorja. Vinogradi prevladujejo na južnih pobočjih Mariborskih goric, na Piramidi, Mestnem vrhu in Kalvariji;

- **sukcesijsko rastje:**
  Zaraščanje se pojavlja predvsem na območjih nekdanjih ekstenzivnih kmetijskih površin. Proces je značilen predvsem za južna pobočja Kozjaka, Mariborskih Goric, severna pobočja Pohorja in na območju nekdanje gramoznice v Stražunskem gozdu;

- **voda in obvodna vegetacija:**
  Obvodno rastje se razrašča predvsem ob potokih na obronkih Pohorja in od Dravi - predvsem na območju Krajinskega parka Mariborsko jezero. Koridorji obvodne vegetacije se razpredajo tudi na poplavni ravnici med Dogošami in Miklavžem;

- **parki:**
  Maribor ima dva večja parka – Mestni park med Piramido in Kalvarijo ter Magdalenski park na desnem bregu Drave, ki ga železniška proga deli na dva dela. Manjše urejene parkovne površine so še Trg generala Maistra pred I. gimnazijo, Slomškov in Rakušev trg. Po strokovni oceni mag. Nika Stare, ZUM, sta najustrezneje urejena Mestni in Magdalenski park;

- **zelene površine ob stanovanjskih objektih:**
  Primeri kakovostnega urejanja zelenja ob večstanovanjskih objektih so urbanistični kompleks Maribor Jug, S 23 na Pobrežju in soseska ob Gosposvetski ulici. Individualni vrtovi zaradi zasebnega značaja niso vključeni med kategorije zelenega sistema;

- **športnorekreacijske površine:**
  Najobširnejša so športna igrišča v Ljudskem vrtu med Mladinsko, Gregorčičevo in Kajuhovo ulico. Pomembnejše športne površine so še hipodrom v Kamnici, letno kopališče Mariborski otok ter športni park Kovinar na Teznem in Železničar na Taboru;

- **zelenje ob prometnicah;**

- **drevoredi:**
  Številni drevoredi znotraj mesta so bolj ali manj učinkovito povezani z naravno bolj ohranjenim zaledjem in mestnim zelenjem. Prostorska razmestitev drevoredov v Mariboru se prilagaja prometni mreži;

- **skupina dreves, grmovja, posamezno drevo, živica in druge oblike ostankov naravnega rastja:**
  Na območju mesta Maribor je točkovna vegetacija, vključno z živicami, značilna za območja ekstenzivnih kmetijskih površin, medtem ko je znotraj intenzivnih kmetijskih površin skromno zastopana;

- **druge zelene površine:**
  Tukaj so združene preostale mestne zelene površine, kot so pokopališča, spominski parki, vojašnice, botanični vrtovi ipd. Maribor ima dve pokopališči – staro Pobreško pokopališče, ki je zasnovano v dveh delih, in pokopališče Dobrava. Znan je spominski park Ledina, ki je urejen v Radvanju, ob severnem vznožju Pohorja.

5 INVENTARIZACIJA STRAŽUNSKEGA GOZDA

5.1 OPREDELITEV OBMOČJA OBDELAVE

Stražunski gozd obsega 154,32 ha (Stupan, 2003) in leži v jugovzhodnem delu mesta Maribor, na desnem bregu reke Drave. Na jugu gozd zamejuje naravna diluvialna Tezenska oziroma Studenška terasa, na zahodu hitra cesta Maribor - Pesnica, na severu in vzhodu je rob skoraj v celoti zapolnjen z grajeno mejo. Stražunski gozd meji na tri mestne četrti – na jugu na Tezno, na zahodu in severu na Pobrežje ter na vzhodu na Brezje.

Območje obdelave je prikazano na Sliki 8.

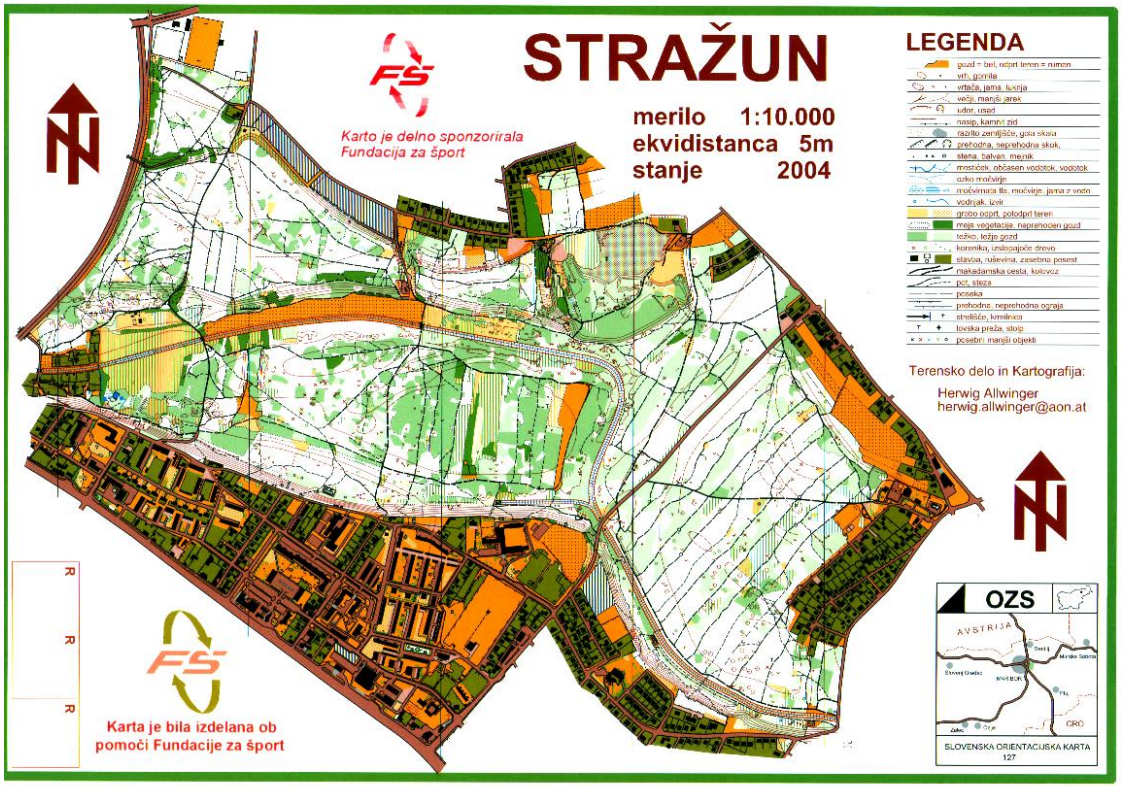

Slika 7: Karta Stražunskega gozda, ki je bila izdelana ob pomoči Fundacije za šport (Stražun, 2007)

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

Slika 8:
Lega Stražuna v mestnem prostoru

M 1: 40 000

(kart. podloga: Prostorski ..., 2007)

Friš A. Problematika urejanja parkovnega gozda Stražun. Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo, 2007

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

5.2 ZAKONODAJNA DOLOČILA

Kot parkovni gozd se Stražunski gozd ureja že vse od leta 1966 s sprejetjem **Urbanističnega programa mesta Maribor** (1966, cit. po Tacer, 2005) ki določa razvoj gozda do leta 1991. Že takrat je mesto ugotovilo, da ima Stražunski gozd ob upadajočem gospodarskem pomenu izrazit družbeni pomen. Stražunski gozd je opredeljen v poglavju zelenih površin v smislu pomembnosti vloge zelenja v mestu in njegovi okolici, ki je pri programiranju mesta pomemben element tako v estetskem, gospodarskem kot tudi v rekreacijskem pogledu.

Močnejšo podlago glede urejanja dobi Stražunski gozd leta 1980 v **Odloku o urejanju, vzdrževanju in varstvu zelenih površin** (1980, cit. po Tacer, 2005), po katerem naj se območje gozdov vzdržuje in ureja tako, da se ustvarjajo optimalni življenjski pogoji za občane. Namen odloka je zavarovati naravno ravnotežje v prostoru in ohraniti njegove značilne kvalitete.

Stražunski gozd je od leta 1983 gozd s posebnim namenom, namenom urejanja in vzdrževanja. Zaradi zagotovitve zdravega okolja za življenje in delo občanov ter varovanja naravnega ravnotežja v prostoru in ohranjanja ter razvijanja značilnosti krajinskih kvalitet se sprejme **Odlok o območju, v katerem se razglašajo gozdovi s posebnim namenom in o njihovi zaščiti** (1983). Odlok opredeljuje območje mestnih gozdov (ožje območje) ter poseben režim gospodarjenja v teh gozdovih.

V **Dolgoročnem planu občine Maribor za obdobje 1986-2000** (1986) se v mestu Maribor poglavitna skrb pri urejanju prostora nameni preobrazbi krajine, odprtega prostora kot celote, varovanju dobrin splošnega družbenega pomena, izboljševanju okolja ter zagotavljanju enakovrednejših možnosti bivanja in rekreacije.

S sprejetjem Dolgoročnega plana mesta Maribor leta 1886 se Stražunski gozd opredeli kot parkovni gozd, ki je namenjen predvsem vsakodnevnemu počitku in rekreaciji prebivalstva. Poudarjena je potreba po povečanju njegovega območja. Stražunski gozd je gozd s posebnim pomenom in zanj velja stroga zaščita s posebnim režimom gospodarjenja.

Na podlagi dolgoročnega plana so še leta 1986 sprejeli **Odlok o ureditvenem načrtu zelenega pasu »Stražunski gozd«**, ki vsebuje ureditveni načrt z vsebino in programom za parkovni gozd Stražun. Ureditveni načrt Stražunskega gozda skozi različne analize podaja smernice za uporabo površin oziroma funkcionalne in oblikovalske rešitve posegov v prostor ter dovoljene tolerance.

Leta 1992 so z namenom, da bi ohranili in zagotovili posebno družbeno varstvo naravnih znamenitosti, razglašeni za naravne znamenitosti tisti deli občine Maribor, ki imajo posebno znanstveno, estetsko, kulturno ali zgodovinsko vrednost (Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor, 1992). Z **Odlokom o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor** je Stražunski gozd razglašen za naravni spomenik z ovrednotenjem parkovni gozd.

Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor (1992) kaže na izreden pomen Stražunskega gozda: »Stražun je zadnji večji ostanek primestnih mariborskih gozdov. Danes je to parkovni gozd, namenjen vsakodnevnemu počitku in rekreaciji mestnega prebivalstva. Obdan je s stanovanjskimi četrtmi Tezna, Pobrežja in Brezja. Gozd je mešan, prevladujejo bukev, rdeči bor, hrast in gaber. Gozdne površine prepletajo tudi travniki. Skozi Stražun je lepo vidna stara ledenodobna struga Drave, celotnemu območju pa dajejo pečat dravske ježe. V skrajnem zahodnem delu zavarovanega območja pod Ptujsko cesto so številni izviri, ki se iztekajo v Stražunski potok, v katerega se steka tudi kanalizacija.«

Stražunski gozd je v Odloku o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor (1992) ovrednoten kot parkovni gozd z izjemno poudarjeno rekreacijsko, ekološko-izravnalno in krajinsko-oblikovno funkcijo. Vsi posegi na celotnem varovanem območju so možni le s predhodnim mnenjem in soglasjem Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Maribor. Cilj omejitev je ohranjanje lastnosti in celovitosti naravne dediščine. V gozdu je prepovedano:

- spreminjati obstoječe kulture;
- steljarjenje;
- kurjenje ognja na mestih, ki niso za to predvidena;
- promet z vsemi vozili izven javnih prometnih površin, razen z vozili, ki opravljajo prevoze v zvezi z gospodarjenjem z gozdom.

V 5. členu Odloka o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor (1992) so za naravne znamenitosti, ki so razglašene s tem odlokom, določeni tudi posebni varstveni režimi. Varstveni režim je seznam omejitev, prepovedi in pogojno možnih dejanj, posegov ali gradenj na območju naravne dediščine. Pri varstvenem režimu za gozdno naravno dediščino je prepovedano:

- sekati, obrezovati, lomiti, ruvati in kako drugače uničevati oziroma poškodovati drevesa, grmovje in zelišča ter njihove dele;
- spreminjati rastiščne pogoje, npr. odstranjevati zemljo, odkrivati korenine, zasipati deblo, rastišče ali površino nad koreninami, občasno ali stalno poplaviti rastišče, spreminjati nivo podtalnice, kislost oz. alkalnost tal, izpuščati škodljive tekočine ali plinaste snovi oz. odlagati kakršnekoli odpadne snovi na območju rastišča ali v njegovem vplivnem območju ipd.;
- spreminjati obstoječo rastlinsko strukturo, zastornost oz. osončenost rastišča (npr. razgaljati krošnjo drevesa, deblo oz. ostale rastlinske dele), kakor tudi spreminjati mikroklimatske značilnosti biotopa;
- v gozdni ekosistem vnašati alohtone vrste;
- graditi kakršnekoli objekte ali naprave v območju naravne dediščine ali v njenem vplivnem območju, npr. zgradbe, prometnice vseh vrst (ceste, kolovoze, poti, traktorske vlake, parkirišča, žičnice, drče), energetske in komunalne vode (napeljave, cevovode, daljnovode), tako v nadzemni kakor tudi v podzemni izvedbi, jezove, hudourniške pregrade, regulacije vodotokov, geološke jame oz. izkope (peskokope, kamnolome), kakor tudi izvajati melioracijske, vodnogospodarske ali podobne posege, katerih posledice so v neposredni bližini vplivnega območja in se negativno odražajo v gozdnem ekosistemu;

- obešati ali pritrjevati tuja telesa oz. konstrukcije na deblo ali ostale rastlinske dele (razne table, odre, stojišča);
- krmljenje divjadi, postavljanje solnic, gradnja obor za divjad;
- pašništvo;
- hoja izven poti;
- zatiranje "škodljivcev" s kemičnimi sredstvi;
- nabiranje gozdnih sadežev in povzročanje hrupa, kadar nabiralništvo in rekreacija ogrožata stabilnost gozdnega ekosistema.

Izjemoma je po predhodnem soglasju pristojne naravovarstvene službe mogoče tudi:
- postavljanje označevalnih in pojasnjevalnih tabel na samostojnih nosilcih na obrobju gozda;
- nabiranje semen, plodov in drugih rastlinskih delov za izvajanje analiz;
- označiti in opremiti primerno pešpot v takšni obliki, ki ne bo negativno posegala v stabilnost gozdnega ekosistema, niti tega ne bodo povzročali obiskovalci.

Po 64. členu Zakona o ohranjanju narave (1999) je naravni spomenik območje, ki vsebuje eno ali več naravnih vrednot, ki imajo izjemno obliko, velikost, vsebino oz. lego ali pa so redek primer naravne vrednote: »Na zavarovanem območju je prepovedano izvajati posege v naravo na način, ki lahko poslabša stanje, spremeni, poškoduje ali uniči naravno vrednoto, in spreminjati razmere ali stanje tako, da se spremeni, poškoduje ali uniči naravna vrednota ali pa zmanjša njen estetski pomen. Z aktom o zavarovanju se na zavarovanem območju lahko prepovejo ali omejijo:

1. izvajanje posegov v prostor;
2. odkopavanje ali zasipavanje terena;
3. odkopavanje ali odnašanje kamnin, mineralov ali fosilov;
4. odlaganje odpadkov in odvajanje odpadnih voda;
5. spreminjanje vodnega režima;
6. odvzemanje naplavin;
7. povzročanje vibracij in eksplozij;
8. gospodarsko izkoriščanje naravnih virov;
9. plovba in sidranje;
10. promet z motornimi vozili in plovili;
11. letanje pod določeno višino, vzletanje ali pristajanje zrakoplovov;
12. lov in ribolov ter nabiranje rastlin ali živali;
13. spreminjanje vegetacije;
14. raziskovanje in odnašanje raziskovalnega materiala iz narave;
15. športnorekreativne dejavnosti;
16. postavljanje reklamnih in drugih označb;
17. obiskovanje in ogledovanje;
18. kurjenje;
19. opravljanje vojaških dejavnosti;
20. vse druge dejavnosti, ki lahko bistveno ogrozijo zavarovano območje.

Pri določitvi prepovedi ali omejitev dejavnosti in posegov iz prejšnjega odstavka se upoštevajo značilnosti zavarovanega območja in namen zavarovanja.«

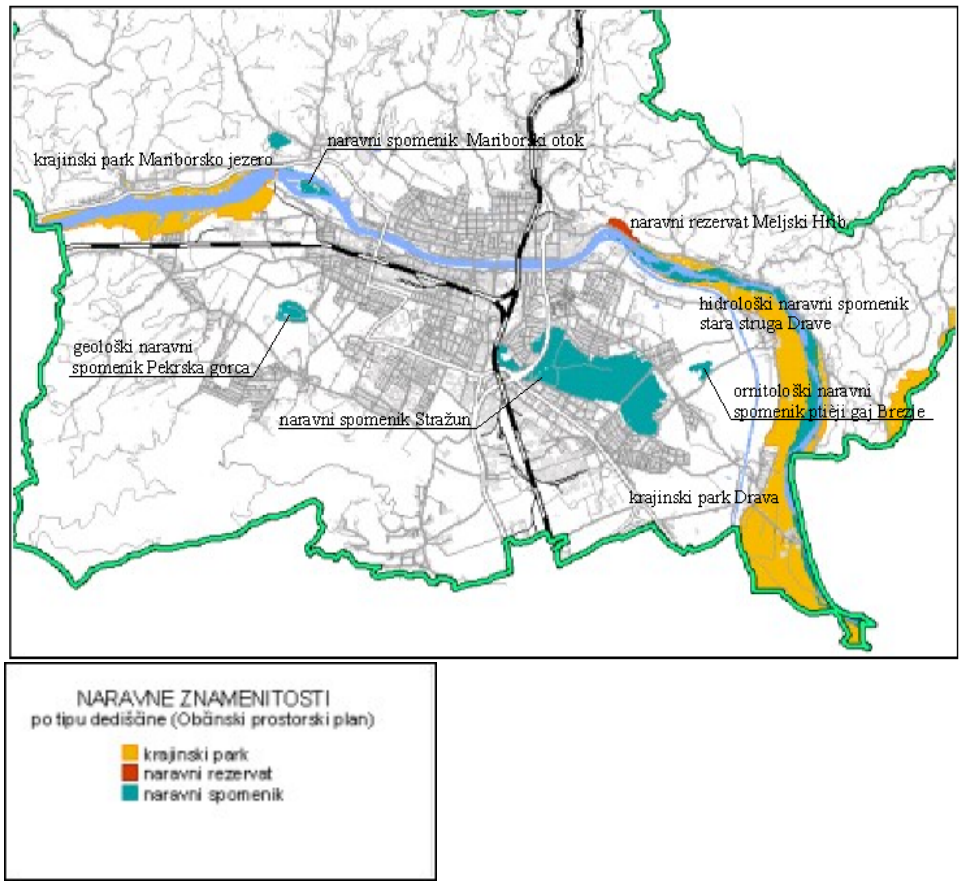

Slika 9: Naravne znamenitosti po tipu dediščine (Maribor …, 2006)

V letu 2001 mesto pridobi **Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana občine Maribor za območje mestne občine Maribor v letu 2000 zaradi urbanistične zasnove mesta Maribor**.

S tem odlokom se v prostorskih sestavinah za območje mestne občine Maribor spreminjata in dopolnjujeta dolgoročni plan občine Maribor za obdobje 1986-2000 (v nadaljevanju dolgoročni plan) in družbeni plan mesta Maribor za obdobje 1986-1990 (v nadaljevanju srednjeročni plan). Občinski odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti je dopolnjen tako, da bo pravno-formalno možno poseganje v del območja Stražunskega gozda kot naravnega spomenika, pri čemer vsebina in značaj navedenih območij ne smeta biti prizadeta.

V odloku se doda novo poglavje Urbanistična zasnova mesta Maribor, ki opredeljuje nadaljnji prostorski razvoj mesta Maribor po posameznih segmentih:

- skupna izhodišča, interesi in cilji dolgoročnega razvoja;
- usmeritve za razvoj dejavnosti v prostoru;
- zasnova dolgoročnega razvoja;
- opredelitev za uresničevanje urbanistične zasnove.

V tem poglavju je podanih veliko pomembnih smernic za razvoj zelenega sistema mesta. Eden izmed osnovnih ciljev je ohranitev čim večjega deleža naravnih prvin oziroma vključevanje obstoječega in ohranjenega naravnega okolja v urbani prostor.

Izpostavljen je pomen zelenih površin za zagotavljanje oblikovnih, socialnih, ekoloških in klimatsko-regulativnih funkcij mesta ter za ohranjanje dviga kakovosti bivalnega okolja. Zato so podane nekatere usmeritve za ureditev zelenega sistema mesta, na primer: »Razmestitev zelenih površin naj vzpostavlja prehode zelenih površin skozi mesto. Večje zelene površine naj členijo mesto na mestne predele in jim zagotavljajo identifikacijo, manjše pa naj rahljajo gradbeno tkivo in se navezujejo na velike zelene prodore v mesto. Večje zelene površine mesta naj se oblikujejo kot območja za organizacijo športnih in rekreacijskih dejavnosti. Vsebino ureditve morajo dopolniti raznovrstni programi, vezani na posamezne kulturne spomenike in naravne znamenitosti na območju in na že zgrajene športne objekte.«

V zasnovi zelenih površin Urbanistične zasnove mesta Maribor (Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana občine Maribor za območje mestne občine Maribor v letu 2000 zaradi urbanistične zasnove mesta Maribor, 2001) je vloga Stražunskega gozda namenjena tudi povezavi grajene strukture mesta z zelenim obročem oziroma z obrobnimi zelenimi površinami mesta. Omenjeni so parkovni gozdovi, ki so že ali pa bodo urejeni za namene dnevne rekreacije - na desnem bregu reke Drave Betnavski gozd in zahodni del Stražunskega gozda, na levem bregu pa na območju Mestnega vrha, za Kalvarijo in Piramido, medtem ko bo v parkovne gozdove prekategorizirana tudi večina preostalih manjših gozdov na območju grajenih struktur.

Leta 2001 Zavod za gozdove Slovenije, OE Maribor, predloži **osnutek Odloka o gozdu s posebnim namenom v Mestni občini Maribor** (Odlok o razglasitvi gozdov s posebnim pomenom v mestni občini Maribor, 2001). Predlagani odlok je nujna in primerna osnova za dolgoročno reševanje problema 880-ih hektarjev mariborskega mestnega gozda. Zavod za gozdove je osnutek odloka posredoval že leta 2001 na strokovne službe Mestne občine Maribor, da izvede postopke, ki so nujni za sprejem tega odloka.

Poglavitna pomanjkljivost sedanjega odloka iz leta 1983 (Odlok o območju, v katerem se razglašajo gozdovi s posebnim namenom in o njihovi zaščiti) je ta, da ni opredeljen zavezanec, ki zagotavlja sredstva za stroške gospodarjenja z gozdovi ter izvajalec tega režima, prav tako tudi ni dovolj natančno definiran status mariborskih gozdov s posebnim namenom, kar vodi v konflikte pri upravljanju s temi gozdovi. Zaradi številnih problemov in ovir ti gozdovi nimajo takšne vloge, kot bi si jo želeli. Razen tega ni bil realiziran ter z omenjenim odlokom določen upravni postopek razglasitve gozdov s posebnim namenom.

»S tem odlokom se razglašajo območja gozdov s posebnim namenom v Mestni občini Maribor, določi režim gospodarjenja z njimi, izvajalec tega režima in zavezanec za zagotovitev sredstev za stroške, ki nastanejo zaradi posebnega režima gospodarjenja ali posebnega režima ureditve in opreme gozdov s posebnim namenom« (Odlok o razglasitvi gozdov s posebnim pomenom v mestni občini Maribor, 2001).

Odlok torej določa način in omejitve pri gospodarjenju ter opredeljuje odškodnine in nadomestila, ki izhajajo iz prilagojenega načina gospodarjenja. Kdor pa se ne bi strinjal s takim načinom gospodarjenja, ima pravico ponuditi gozd v odkup razglasitelju odloka in slednji je po Zakonu o gozdovih dolžan ta gozd odkupiti.

V osnutku Odloka o razglasitvi gozdov s posebnim namenom v Mestni občini Maribor (2001) se na območju gozdov s posebnim namenom prepovejo še naslednje dejavnosti:

- odlaganje smeti in odpadkov;
- kurjenje v gozdu (razen na za to posebej določenih prostorih);
- odnašanje rastlinskega odpada iz gozda (steljarjenje);
- nabiranje živali, plodov, gob ali rastlin (če se s tem ogroža katerakoli rastlinska ali živalska vrsta oziroma funkcija gozdov);
- promet z motornimi vozili in kolesi izven površin, ki so namenjene vožnji, ustavljanju ali parkiranju.

Preglednica 2: Pregled prepovedi nekaterih zakonodajnih določil

Zakonska podlaga	Prepovedi
Odlok o urbanističnem programu(1966)	redne gospodarske sečnje vse krčitve in golosečnje razen pri gradnji funkcionalnih objektov, ki služijo kot rekreacijska ali turistična oprema gozda lomljenje vej, obrezovanje lubja, uničevanje pomladka (novoletne jelke) ipd.
Odlok o urejanju, vzdrževanju in varstvu zelenih površin (1980)	plezanje po drevju odmetavanje papirja ali odpadkov odlaganje smeti, žagovine, pepela, ogorkov ali drugih odpadkov odstavljanje nerabljenih vozil in drugih nerabljenih predmetov na zelene površine poškodovanje objektov na zelenih površinah, mostov, ograj, stebričkov, naprav za igranje, ptičjih krmišč, košev za odpadke, kanalizacije, vodovoda, sanitarnih naprav ali javne razsvetljave puščanje odpadne vode ali gnojnice na zelene površine
Odlok o območju, v katerem se razglašajo gozdovi s posebnim namenom in o njihovi zaščiti (1983)	spreminjanje obstoječih kultur brez soglasja Gozdnega gospodarstva občine Maribor steljarjenje brez dovoljenja Gozdnega gospodarstva občine Maribor kurjenje ognja na mestih, ki niso za to določena promet z vsemi vozili izven javnih prometnih površin
Odlok o ureditvenem načrtu Stražunskega gozda (1986)	vsi posegi razen gojitveno-vzdrževalnih posegov ves promet po območju Stražunskega gozda razen po hitri cesti, podaljšku Kosovelove ulice, Štrekljevi in Tezenski ulici promet po obstoječih poteh po obrobju gozda vrtičkarstvo vzhodno in zahodno od hitre ceste

se nadaljuje

nadaljevanje

Zakonska podlaga	Prepovedi
Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor (1992)	spreminjanje obstoječih kultur steljarjenje kurjenje ognja na mestih, ki niso za to določena promet z vsemi vozili izven javnih prometnih površin, razen z vozili, ki opravljajo prevoze v zvezi z gospodarjenjem z gozdom uničevanje oz. poškodovanje dreves, grmovja in zelišč ter njihovih delov spreminjanje rastiščnih pogojev spreminjanje obstoječih rastlinskih struktur in spreminjanje mikroklimatskih značilnosti biotopa vnašanje alohtonih vrst gradnja kakršnihkoli objektov, katerih posledice se negativno odražajo v gozdnem ekosistemu hoja izven poti pašništvo in krmljenje divjadi obešanje ali pritrjevanje raznih konstrukcij na debla dreves zatiranje »škodljivcev« s kemičnimi sredstvi
osnutek Odloka o gozdu s posebnim namenom v Mestni občini Maribor (2001)	odlaganje smeti in odpadkov kurjenje, razen na za to posebej določenih območjih odnašanje rastlinskega odpada iz gozda prekomerna raba gozdov, nabiranje gob, plodov gozdnega drevja in gozdnih rastlin, nabiranje zelnatih rastlin in njihovih delov gibanje po gozdu, rekreacija in podobno, če je zaradi intenzivnosti le-te ogrožen gozd in njegove funkcije promet s kolesi in vozili na motorni pogon izven infrastrukturnih objektov republiškega in lokalnega pomena ter zunaj nekategoriziranih cest in drugih prometnih površin, ki so namenjene vožnji, ustavljanju in parkiranju, v skladu s predpisi o varnosti cestnega prometa

5.3 ZGODOVINSKI PREGLED POVRŠINE IN RABE GOZDNEGA PROSTORA V JUGOVZHODNEM DELU MARIBORA

Območje mesta Maribor je bilo nekoč skoraj v celoti poraščeno z gozdom (Stupan, 2003). Mesto se je začelo formirati na levem bregu Drave v srednjem veku, mestne pravice je pridobilo leta 1254 (Čepič, 1979). Sorazmerno s širitvijo mesta se je povečalo krčenje gozda za pridobivanje prebivališč in kmetijskih površin. Razlog za to, da se je Stražunski gozd kljub temu ohranil do danes, je treba iskati v naravnogeografskih razmerah, ki so odvračale tako poselitev kot tudi promet in kmetijsko rabo.

V študiji »Stražun včeraj, danes, jutri« (1982) je predstavljena časovna dinamika sprememb gozdnega prostora na jugovzhodu mesta. Danes sta na tem področju ločena gozdna kompleksa Stražun in Tezenski gozd, ki sta bila še v 19. stoletju združena (Stupan, 2003).

Kronologijo Stražuna je v svojem diplomskem delu najbolje povzela Mojca Stupan (2003):

- Neolitik; izviri pohorske podtalnice v Stražunu so domnevno pritegnili poselitev, ki pa se zaradi vse večje zamočvirjenosti ni ohranila.
- Rimska cesta vodi skozi Stražun od pobreškega brodišča na Dravi v smeri Dogoš in Miklavža.
- Razvoj ekstenzivne kulture Dravskega polja, t.i. »prelogov« (»Prelog« je način rabe zemljišč, kjer na slabo rodovitnih prodnatih njivah pustijo, da se zarastejo brezove goščave, nato izsekajo uporaben les, ostalo požgejo in s pepelom pognojijo tla. Čez čas, ko pade donos, pa izčrpano površino ponovno prepustijo zaraščanju. O tem nam še danes pričajo krajevna imena, kot so Brezje, Podrtje.).
- V času vlade Jožefa I. (1705-1711) povzroči največje spremembe gradnja cestnega omrežja, predvsem nove ceste skozi Tezno in nove ceste na liniji današnje Tržaške ceste.
- Leta 1786 (po najstarejših znanih katastrskih podatkih) je bil na območju današnjega Tezna, Brezja in Pobrežja enoten gozdni kompleks, ki je obsegal 1100 ha in zajemal današnji Tezenski gozd in Stražun z vzhodnim delom, imenovanim Hrastje.
- Leta 1846 prinese mestu ogromen napredek južna železnica.
- Leta 1863 je zgrajena železniška proga proti Koroški (Vse je povezano z začetkom industrijskega razvoja, kar je vodilo do odpiranja velikih železniških delavnic na območju desnega brega Drave in nastanka novih mestnih četrti - magdalenških in studenških predmestij.).
- Leta 1880 so že izkrčeni, skupaj z gozdom Hrastje, večji deli gozdov na Teznem. S temi posegi so zmanjšali površino gozdov za približno 450 ha oziroma za eno tretjino. V tem času je bilo pokopališče še brez frančiškanskega dela.
- Leta 1940 ima Stražun že podobno obliko kot jo kaže danes.V letih med 1880 in 1940 so posekali gozdove na površini 150 ha. Padel je severozahodni vogal gozda (gradnja Špesovega naselja), po dolini so nastali travniki in na malem otoku jase, krčitve na Teznu pa so Stražun povsem odrezale od Tezenskega gozda.
- Po drugi svetovni vojni je izkrčeno še 50 ha, od tega 25 ha za namene eksploatacije na območju današnje velike gramoznice, ki je zapuščena. Ostala površina je bila namenjena različnim pozidavam.
- Leta 1960 je Zupanič opazil probleme pri nenadzirani krčitvi gozdov na desnem bregu Drave. »Črne gradnje predstavljajo najhujši problem, saj zaradi njih izginjajo celi gozdni kompleksi. Maribor kot industrijsko središče vabi ljudi, ki prihajajo iz kmečkega okolja predvsem Dravske ravnine in naseljujejo ravninske predele neposredne mestne okolice na Teznem, Pobrežju in Studencih. Problem je viden, saj se ulice ne oblikujejo po planiranem urbanističnem načrtu, ampak kar po svoje. Velikokrat kar sredi gozda zrastejo hišice, ki so grajene na precej primitiven način z okoliškim materialom. Pred hišico je obvezen vrtiček, sledi morda še kakšna njiva. Lastniki gozdov in tudi SLP sektor so proti takim pojavom skoraj brez moči. Vse to se dogaja v neposredni okolici mesta, prizadete pa so vse tri mestne občine; zato je poleg gozdarjev odgovorna tudi celotna skupnost, ker ima iz že navedenih vzrokov na zelenem pasu še poseben interes« (Zupanič, 1960: 40).
- Na območju Stražuna so leta 1976 posekali še dodatnih 6 ha gozda, da so zgradili hitro cesto. S tem posegom so odrezali zahodni del gozda.

Stupan (2003) zaključuje: »Ob pisanju študije Stražun včeraj, danes, jutri (1982) na začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja so izračunali, da se je v 200 letih površina gozda na območju Stražuna zmanjšala za 660 ha, kar pomeni 3,3 ha letno. Oblikovali so črni scenarij, po katerem bi gozd v celoti padel leta 2027.« V študiji Stražun včeraj, danes, jutri (1982: 15) so zapisali: »To je srhljiva prognoza, vendar bi, če bi sledili vsem predlaganim posegom, »dan nič« nastopil že kako desetletje prej«. Danes vidimo, da se črni scenarij (še) ne uresničuje.

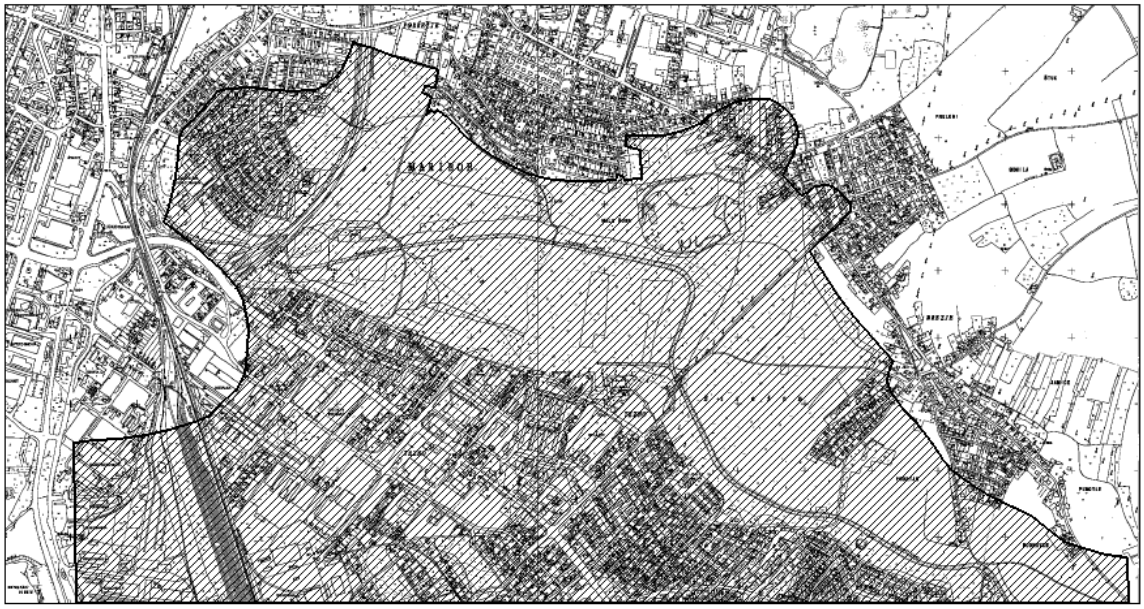

Slika 10: Površina Stražunskega gozda leta 1786 (kart. podlaga: Prostorski …, 2007)

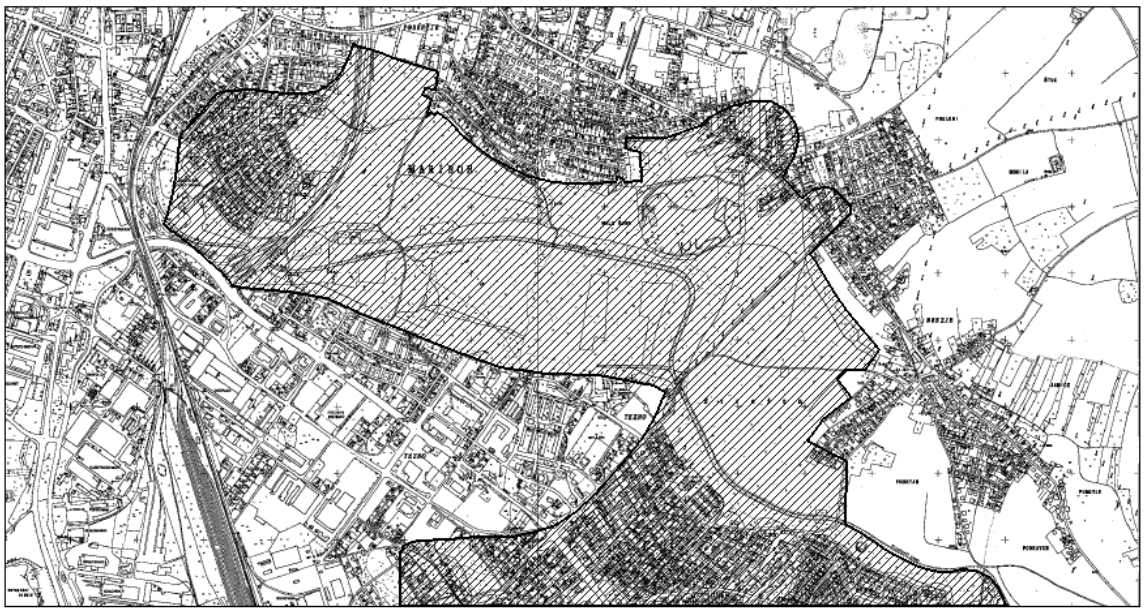

Slika 11: Površina Stražunskega gozda leta 1880 (kart. podlaga: Prostorski …, 2007)

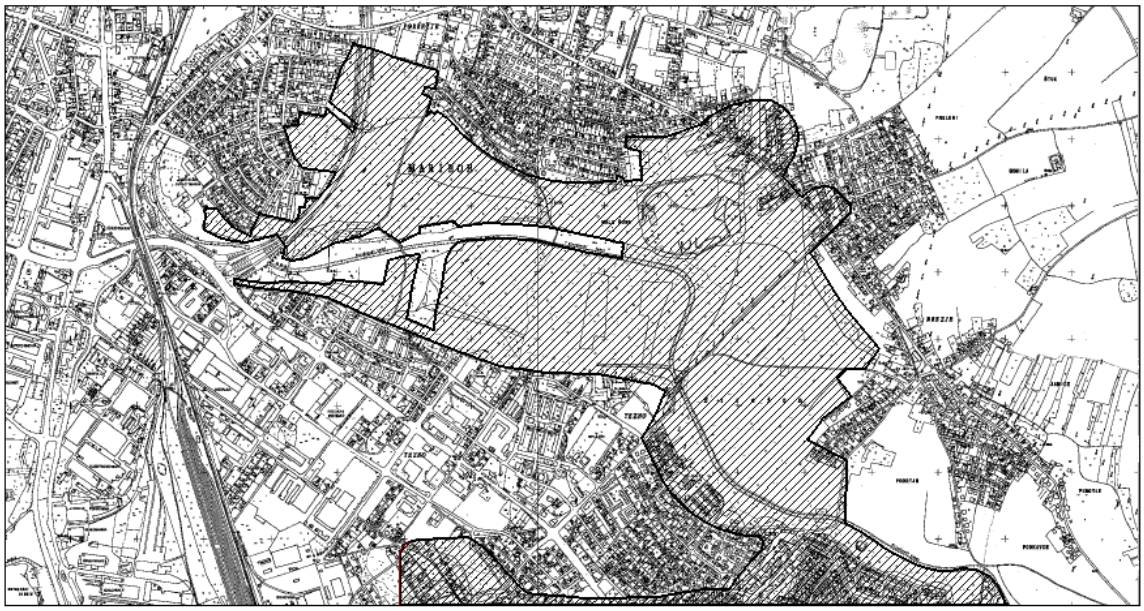

Slika 12: Površina Stražunskega gozda leta 1940 (kart. podlaga: Prostorski …, 2007)

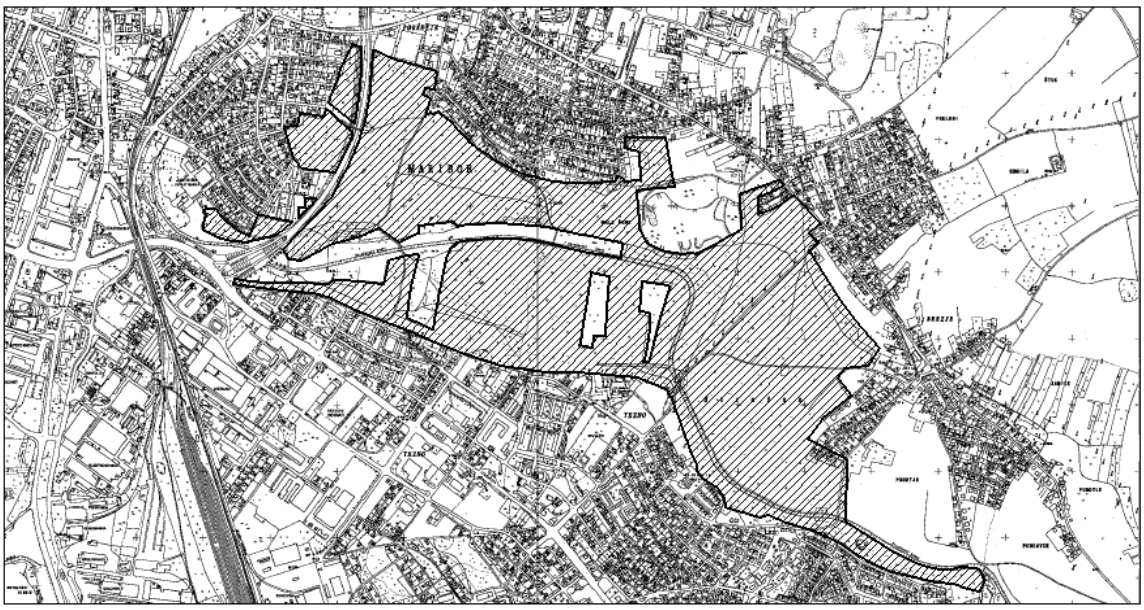

Slika 13: Površina Stražunskega gozda leta 1986 (kart. podlaga: Prostorski …, 2007)

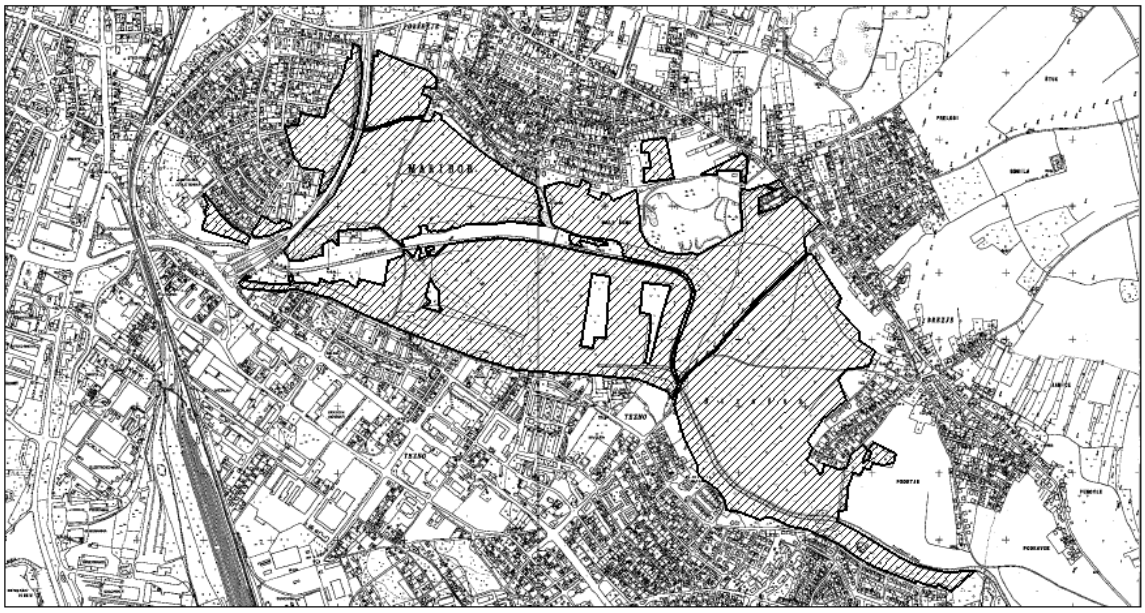

Slika 14: Površina Stražunskega gozda 2006 (kart. podlaga: Prostorski …, 2007)

Slika 15: Prikaz zmanjševanja površine Stražunskega gozda

5.4 GEOGRAFSKA OZNAKA STRAŽUNSKEGA GOZDA

Stražunski gozd je zaključena geografska celota s svojstvenimi geomorfološkimi, pedološkimi, hidrografskimi in vegetacijskimi značilnostmi. Gozd se je ohranil vse do danes le zaradi naravnogeografskih razmer, ki so bile neugodne za poselitev, promet in kmetijsko rabo. Stražun je površinsko zelo pester, saj se na njegovem področju menjajo doline in dravske ježe, prav tako se prepletajo gozdne površine s travniki in kmetijskimi površinami.

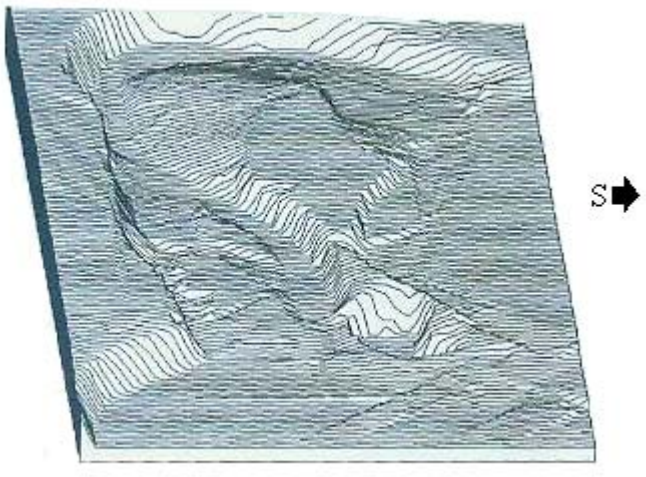

Slika 16: Površinska oblikovanost Stražunskega gozda (Relief …, 2007)

5.4.1 Geomorfološke značilnosti

Stražunski gozd leži na severozahodnem delu Dravskega polja oziroma na Mariborski ravnini, ki jo označujejo nanosi fluvioglacialnega proda. Skozi Stražun poteka lepo vidna stara, ledenodobna struga Drave, celotnemu območju pa dajejo pečat dravske ježe. Zaradi delovanja reke Drave predstavlja Stražun svojevrstno pokrajinsko enoto z značilnostmi izrazito urezane kotanje in stopnjevitega podolja. Stražunski gozd ima podolžno obliko in se vleče v smeri SZ – JV. V severozahodnem delu se globoko zajeda proti središču mesta.

Stražun je ostro omejen del zgornjega Dravskega polja, vršaja, ki ga je Drava odložila v času zadnje poledenitve. Domnevajo, da je reka Drava ob koncu pleistocena začela vrezovati v lasten nanos ter se vedno bolj pomikala prosti severu, dokler se ni končno naslonila na Meljski hrib. V tem obdobju je nastal Stražun z na južnem robu izredno ostro zarezano mejo med akumulacijskimi in erodiranimi površinami – ježo Studenške (Tezenske) terase. Dno Stražunske doline, domnevno suhe struge Drave, ki jo je reka opustila, ko se je prestavljala proti Meljskemu hribu, tvori vodovzdržna glinasto-lapornata plošča (zato tudi dokajšnja zamočvirjenost doline). Takšna podlaga je opazna tudi v Stražunski gramoznici, kjer je po izkopavanju prišlo do prave zamočvirjenosti s tipično močvirsko vegetacijo. Površinsko je torej Stražunski gozd izredno pester, z živahno izmenjavo doline, strmih jež in tako imenovanih otokov (veliki in mali) z jamastim površjem.

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

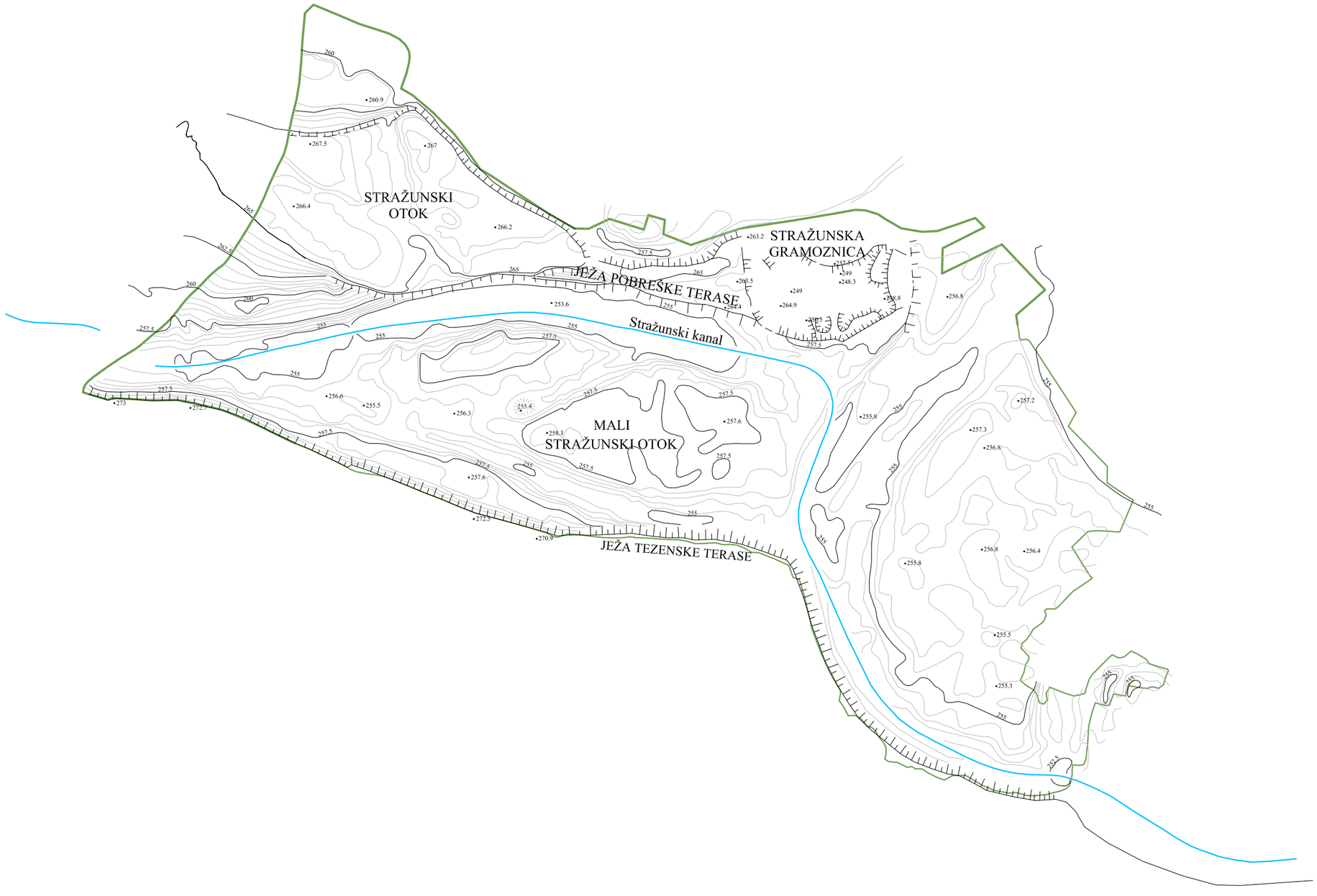

LEGENDA

- plastnice - 2.5 m
- plastnice - 0.5 m
- •263.2 točke nadmorske višine
- Stražunski kanal
- rob Stražunskega gozda

OPOMBA:
Uporabljeni so bili prostorski podatki o reliefu (Prostorski ..., 2007)

Slika 17:
Relief Stražunskega gozda

M 1: 10 000

Friš A. Problematika urejanja parkovnega gozda Stražun. Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo, 2007

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT
PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT
PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

5.4.2 Pedološke značilnosti

V gozdnem delu Stražuna se je na prodnatih nanosih izoblikovala plitva ilovnata prst in izprana rjava gozdna prst s slabo izraženimi horizonti. Na ježah so večinoma nerazvite glinasto peščene prsti (opazni so tudi zlepljeni konglomerati proda), v dolinskem dnu pa pretežno kisle barske, morda celo močvirske prsti.

5.4.3 Hidrografsko omrežje

Stražunsko povirje predstavlja le del celotnega niza izvirov, ki se vrstijo vzdolž roba diluvialne terase prek vsega Dravskega polja. Stražunska dolina je nad glineno-lapornato ploščo prerezala zelo vodnato vodonosno plast, ki jo napajajo pohorski potoki, potem ko izginejo pod debelimi prodnatimi nanosi mariborske ravnine. Gre za svojevrsten naravni pojav ponikanja pohorskih voda in njihovega ponovnega rojevanja pod ježo diluvialne terase.

Nekoč je bilo v zgornjem delu Stražunske doline več vodnih izvirov in tudi močnejši so bili, saj je včasih zaradi manjšega strmca doline voda v njej zastajala več mesecev. Z gradnjo in številnimi vodnjaki ter kanalizacijo se je horizont talne vode znižal, marsikje pa so bile z globokimi posegi spremenjene fizikalne razmere toka podtalnice. Danes je mogoče opaziti le še tri odprte izvire: prvi je pod Nasipno ulico na skrajnem zahodnem delu doline, drugi, šibkejši od ostalih dveh, je dobrih 50 m južneje, tretji, najbolj vodnat, pa je pod Studenško (Tezensko) teraso pod Štrekljevo ulico.

Ekološko je najpomembnejši izvir pod Štrekljevo ulico, ki se imenuje Mrzlica in napaja tri manjše mlake, nato pa se steka v Stražunski kanal. V Stražunski potok je bila med obema vojnama napeljana mestna kanalizacija, kasneje pa je bila zaradi večje količine onesnaženih voda izkopana tudi umetna struga, ki se danes imenuje Stražunski kanal. Stražunski kanal odvaja mestno kanalizacijo Pobrežja in Tezna ter vode Stražunskega povirja, tako da je v zvezi s kanalom žal degradiran tudi izvir in izliv čiste pitne vode.

Slika 18: Umetna struga Stražunskega kanala je nadomestila nekoč vitalen Stražunski potok

Slika 19: Ena izmed mlak, ki jih napaja izvir Mrzlica

5.4.4 Vegetacija

Prvotno pokrajino Stražuna sta nekoč oblikovala dva vegetacijska tipa: vodno in obvodno rastlinstvo ter prevladujoče gozdno rastlinstvo; danes se je pa pojavilo še tretje, travniško rastlinstvo. Zaradi vpliva civilizacije se je pejsaž dodatno razčlenil in popestril, pojavile so se jase, travniki in nekaj njiv. V vegetaciji Stražunskega gozda je v zadnjem stoletju prišlo do korenitih sprememb, saj je izginilo šotno barje v zgornjem delu Stražunske doline in hrastovi gozdovi, ki so sicer značilna gozdna združba poplavnih nižin, vendar so jih s prodorom kmetijstva posekali. Zadnji ostanek šotnega barja predstavljata le še dva fragmenta močvirja v neposredni oklici izvirov.

V osnovi je Stražun precej tipična oblika gozda na vlažnih, zakisanih tleh Dravskega polja. Klimaksna združba tega acidofilnega gozda je združba hrastov in gabrov – *Querco-Carpinetum slat.* V Stražunu so še vedno ohranjeni nekateri mogočni primerki *Quercus petraea* in *Quercus robur*, gaber se je obdržal le v redkih predelih, kjer so ekološki pogoji nekoliko ugodnejši, večinoma pa ga je izpodrinila bolj trdoživa bukev.

Današnje gozdne združbe Stražunskega gozda (*Luzulo-Fagetum typicum*, *Vaccinio-Pinetum austroalpinum querc*osum, *Querco-Carpinetum v.luzula*) dajejo dom naslednjim najpogostejšim drevesnim vrstam: bukev, rdeči bor, graden, smreka, dob, češnja. V podrasti je največ borovnice, jesenske vrese in orlove praproti. Ob gozdnih robovih in na posekih pa najdemo vrsto drugih, za takšna območja značilnih rastlin, kot so npr. trepetlika, iva, češnja, javor, topol in razna zelišča (zlata brozga, konjska griva, košenica, okroglolistna zvončica, materina dušica). Močvirske združbe se pojavljajo predvsem v okolici studencev v jugozahodnem delu Stražunskega gozda. Voda iz izvirov počasi odteka proti osrednjemu kanalu, kjer obvodno rastlinstvo prehaja v travniško. Stražunski kanal je obraščen z vrbami in trepetliko, stene kanala pa zarašča predvsem navadna kopriva.

Celotno področje predstavlja vrsto zanimivih močvirnih združb s prehodi v travnate in gozdne združbe. Vse to – ob izvirih vode v neposredni bližini Maribora – predstavlja za mesto veliko bogastvo, ki ga je potrebno ohranjati.

Preglednica 3: Drevesne vrste v Stražunu po deležu lesne zaloge (Stupan, 2003)

Drevesna vrsta	Delež LZ
Bukev	30,89%
Rdeči bor	28,35%
Graden	13,93%
Smreka	12,13%
Dob	5,73%
Češnja	2,75%
Beli gaber	2,47%
Topoli	0,75%
Črna jelša	0,73%
Vrbe	0,63%
Trepetlika	0,62%
Robinija	0,43%
Lipa in lipovec	0,25%
Breza	0,18%
Kostanj	0,12%
Rdeči hrast	0,02%
Drugi trdi listavci	0,01%
Maklen	0,01%
Gorski javor	0,01%
Mehki listavci	0,00%
Skupaj	100,00%

Preglednica 4: Razvojne faze v Stražunu (površina v ha) (Stupan, 2003)

Debeljak	Dvoslojni sestoj	Mladovje	Sestoj v obnovi	Skupaj
82,31	4,17	0,55	67,29	154,32

Preglednica 5: Gozdne združbe v Stražunu (Stupan, 2003)

Gozdne združbe	Površina (ha)
Luzulo-Fagetum typicum	64,22
Querco-Carpinetum v.luzula	42,46
Vaccinio-Pinetum austroalpinum quercosum	47,64
Skupaj	154,32

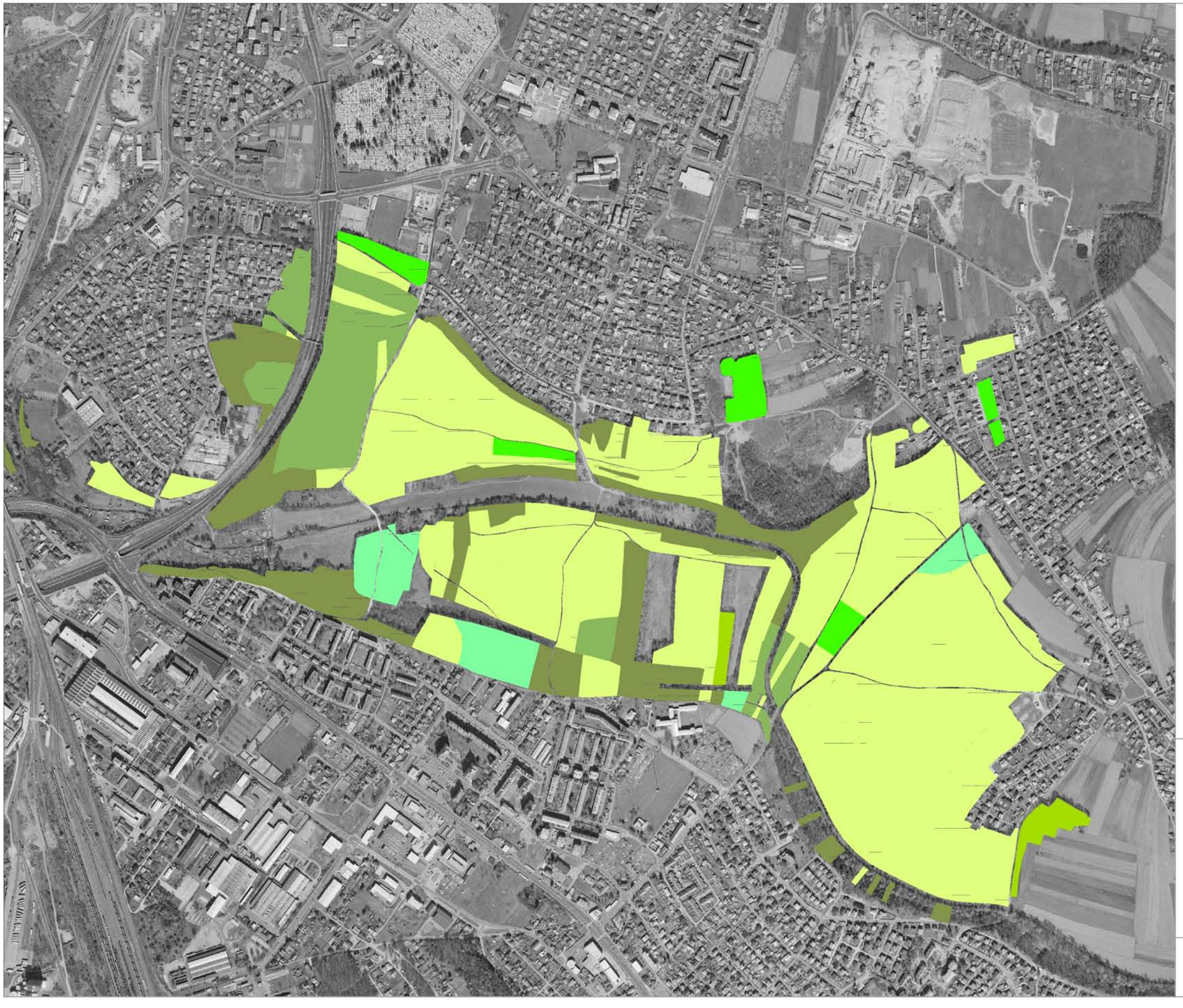

LEGENDA

Hrastovi gozdovi
hrast > 75 % lesne zaloge (m3/ha)

Gozdovi bukve in hrasta
bukev + hrast > 75 % in hrast 26 % =< 75 %
in bukev 26 % =< 75 % lesne zaloge (m3/ha)

Bukovi gozdovi
bukev > 75 % lesne zaloge (m3/ha)

Drugi pretežno listnati gozdovi
če niso izpolnjeni pogoji za hrastove in bukove gozdove ter gozdove bukve in hrasta in je listavcev > 75 %

Borovi gozdovi (razen rušja)
bor (razen rušja) > 75 % lesne zaloge (m3/ha)

Drugi gozdovi iglavcev in listavcev

OPOMBA:
Uporabljeni so bili prostorski podatki o drevesni sestavi gozdov (Prostorski ..., 2007)

Slika 20:
Tipi drevesne sestave
Stražunskega gozda

M 1: 10 000

(kart. podlaga: Prostorski ..., 2007)

Friš A. Problematika urejanja parkovnega gozda Stražun. Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo, 2007

LEGENDA

mladovje in letvenjak -
mladovje, ki obsega mlade razvojne stopnje sestoja, ki niso pod zastorom starejšega drevja, do vključno letvenjaka, pri čemer je zgornja meja za letvenjak pod 10 cm srednjega premera dreves v vladajočem in sovladajočem položaju

drogovnjak -
sestoj s srednjim premerom drevja v vladajočem in sovladajočem položaju od 10 do pod 30 cm, podmladek pa ne presega 35 % pokrovnosti

debeljak -
sestoj s srednjim premerom drevja v vladajočem in sovladajočem položaju nad 30 cm, podmladek pa ne presega 35 % pokrovnosti

sestoj v obnavljanju -
presvetljen sestoj v razvojni stopnji debeljaka, izjemoma tudi drogovnjaka, pri katerem podmladek presega 35 % pokrovnosti oziroma pri katerem naravna obnova ni vprašljiva

posamično do šopasto raznomerni (tudi prebiralni) sestoj-
sestoj, v katerem se na skoraj celotni površini posamično ali šopasto vrašča podmladek in srednje staro drevje

Slika 21:
Razvojne faze Stražunskega gozda

M 1: 10 000

(kart. podlaga: Prostorski ..., 2007)

Friš A. Problematika urejanja parkovnega gozda Stražun.
Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta,
Odd. za krajinsko arhitekturo, 2007

5.4.5 Živalstvo

Živalstvo, ki danes naseljuje Stražunski gozd, je skromni ostanek prvotnega. Od gozdnih živali je pogosta srnjad, poljski zajec, veverica in številne ptice pevke, ki so z domačo in mednarodno naravovarstveno zakonodajo zaščitene živalske vrste, varovati pa smo dolžni tudi njihove življenjske možnosti. Po predvidevanju Ornitološkega društva v Stražunu gnezdi več kot 50 ptičjih vrst

Mnoge značilne živali obravnavanega območja je iztrebil človek. V novejšem času sta iz Stražuna izginila vidra in jazbec ter mnoge ptice, zlasti večje vrste, kot so jastreb, ribji orel in velika sova uharica. Še bolj kot kopensko je bilo prizadeto vodno živalstvo, saj so nekatere vode (razen v izvirih) popolnoma onesnažene in biološko mrtve. Vodno živalstvo se je ohranilo le v izviru Mrzlica pod Štrekljevo ulico, ki napaja tri manjše mlake z bogato vodno favno (riba rdečeperka, žabe, urhi, ličinke mnogih vodnih žuželk…).

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

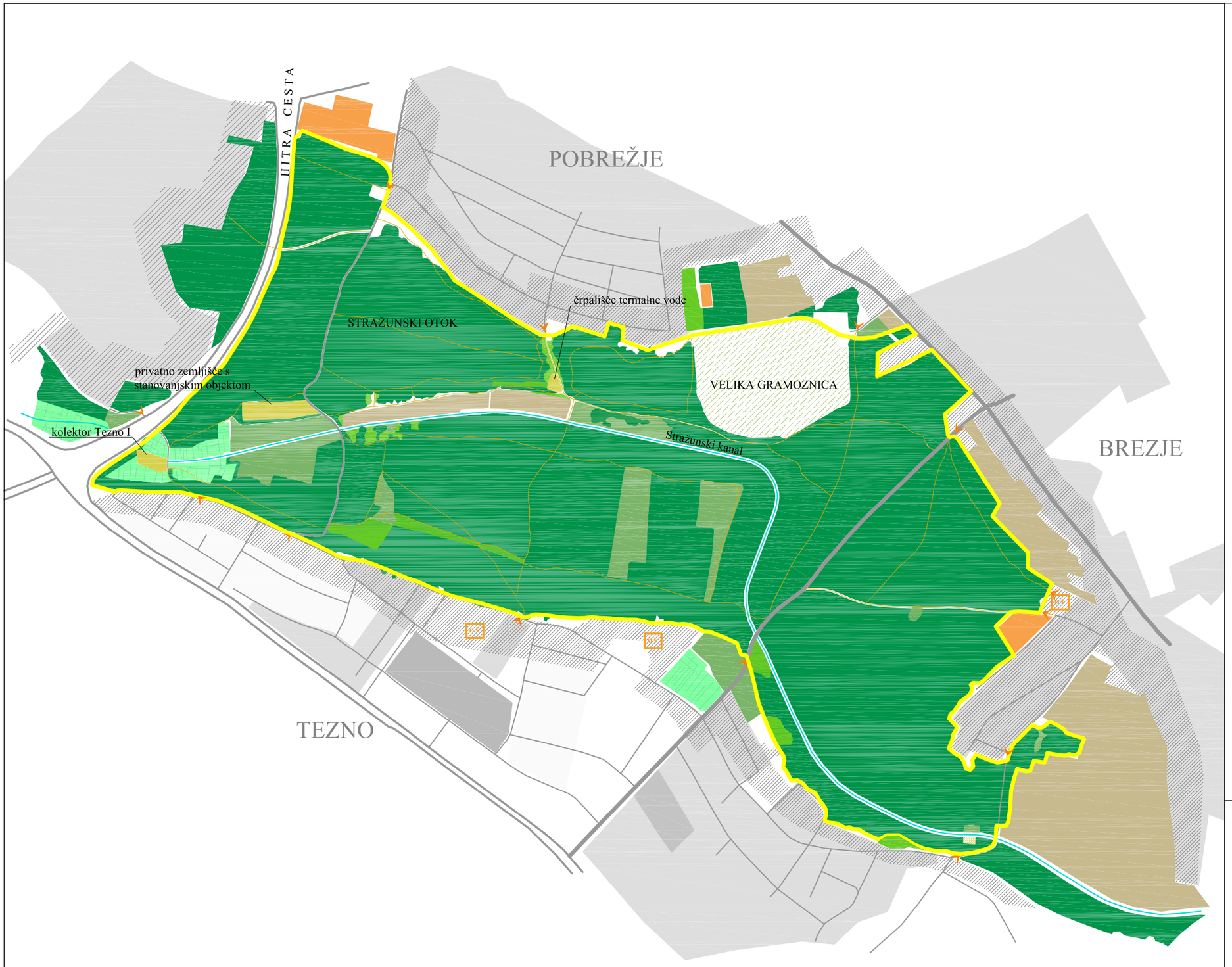

LEGENDA

- gozd
- grmovje
- zelenica
- njiva, polje
- vrtičkarstvo
- zaraščajoče površine
- gospodarsko, privatno zemljišče z objekti
- športne površine
- potok
- cesta
- pot
- OŠ vzgojnoizobraževalni objekt
- meja poselitve
- območje obdelave
- vstop v območje obdelave
- druga raba

OBSTOJEČA POSELITEV:

- nižja gostota poselitve (enodružinske prostostoječe hiše)
- srednja gostota poselitve (vrstne hiše in večstanovanjski objekti do vključno 5 nadstropij)
- visoka gostota poselitve (večstanovanjski objekti z več kot 5 nadstropji)

Slika 22:
Obstoječa raba tal na območju Stražunskega gozda

M 1: 10 000

Friš A. Problematika urejanja parkovnega gozda Stražun. Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo, 2007

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT
PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT
PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

5.5 FUNKCIJE STRAŽUNSKEGA GOZDA

Veliko je bilo o funkcijah gozdov na splošno napisano že v prejšnjih poglavjih, vendar Stražunski gozd v skladu z namenom naloge zahteva podrobnejšo obravnavo. Stražun je gozd z izjemno poudarjenimi ekološkimi, krajinskoestetskimi in socialnimi funkcijami (Stražun včeraj, danes, jutri, 1982). Funkcije Stražunskega gozda povzemamo predvsem po študiji Stražun včeraj, danes, jutri (1982).

5.5.1 Ekološke funkcije

Ekološke funkcije so vse tiste funkcije, ki izvirajo iz naravnih pojavov, vendar so odvisne tudi od človekovih posegov v naravo, hkrati pa s svojimi prvotnimi učinki vplivajo na človeka kot psihofizično celoto. Poglavitne ekološke funkcije so:

- klimoregulativna: blaženje temperaturnih ekstremov in delovanja vetrov, reguliranje vlažnosti zraka, ugodno vplivanje na razporeditev padavin, čiščenje zraka, blaženje hrupa;
- hidroregulativna: uravnavanje površinskega odtoka vode, preprečevanje erozijskega delovanje voda, reguliranje količine in režima podtalnice, povečevanje sposobnosti tal za resorbiranje padavinskih voda;
- pedogenetska: glede na lego Slovenije v gozdnati klimatsko – vegetacijski coni je gozd edini pedogenetski ekološki sistem;
- funkcija genetskega rezervata: le v naravnem gozdu so dane možnosti ohranjanja in razvoja vseh gozdnih življenjskih oblik in naravnih procesov.

5.5.2 Socialne funkcije

Maribor z obstoječim obsegom in nakazano širitvijo nujno potrebuje ustrezno parkovno-rekreacijsko površino, ki mora kvalitetno združevati vse socialne funkcije:

- krepitev psihofizičnih sposobnosti prebivalcev za boljše opravljanje delovnih in družbenih obveznosti ter krepitev sposobnosti za vzpostavljanje humanih medsebojnih odnosov;
- učno-vzgojna in izobraževalna funkcija: v sodobnem šolstvu gre vse večji poudarek delu v naravi, zato je nujno prenesti del vzgojno-izobraževalnega procesa iz šolskih prostorov v naravo. Stražun že danes nudi te možnosti, ki jih je mogoče še dodatno razvijati;
- kulturno-ustvarjalna in posredovalna: naravno okolje privablja razne ustvarjalce (likovne umetnike, pesnike, fotografe itd.) k ustvarjalnemu delovanju in posredovanju kulturnih vrednot.

5.5.3 Krajinskoestetske funkcije

Mestni prebivalci, ki živijo v vedno bolj degradiranem okolju, obremenjeni zaradi vsakodnevnih stresnih naporov in brez stika z naravo, nujno potrebujejo kvalitetne zelene površine za vsakodnevno rabo. Pri tem gre za čisto fiziološko potrebo človeka po rednem telesnem gibanju, po svežem zraku in mirnem okolju ter druženju in duhovni sprostitvi v estetsko zadovoljujočem okolju.

Krajinskoestetska funkcija zelene površine se kaže v pritegovanju človeka k uživanju takih kvalitet, ki ustvarjajo bolj oblikovano osebnost in sposobnost večplastnega dojemanja in čustvovanja. Takšna pozitivna nagnjenja v človeku vzbujajo estetske vrednote krajine, ob katerih se vedno znova identificira z naravo in katerih stalnost mu mora biti zagotovljena.

Stražunski gozd je edina večja zelena površina za prebivalce desnega brega Maribora, pa tudi za levi breg je Stražun pomemben, saj je Mestni park s Piramido in Kalvarijo povsem drugačnega značaja. Živahen relief in harmonično menjavanje travnatih površin z mešanim gozdom, vodnimi površinami in njivami ustvarja v Stražunu trajne kontraste, ki se v vseh letnih časih pojavljajo vedno znova in v vedno drugačnem odtenku. Razmerje travnik – gozd, v katerem gre glavni poudarek gozdnemu robu s karakterjem prehoda in možnosti hkratnega doživljanja obeh, je najkvalitetnejši estetski fenomen, ki ga poudarjajo še svetlobni efekti glede na letni in dnevni čas ter vremenske spremembe. Gozdni ambienti pa s svojo intimnostjo in videzom naravne prvobitnosti vzbujajo v obiskovalcu občutek harmonije in zvočnega ter vizualnega ugodja, vodne površine pa kot tretji element prispevajo h krajinskoestetski privlačnosti.

Vendar so te estetske kvalitete v sedanjem stanju močno načete z nasilnimi posegi v pokrajino, s hrupom in smradom odprtih kanalskih tokov, razkopanimi površinami in raznimi neprimernimi objekti, kar obiskovalca prevzema z neugodjem in občutkom ogroženosti.

Na Sliki 23 so prikazane najizrazitejše krajinskoestetske privlačnosti in naravne znamenitosti Stražuna. Podolžna dolina s potokom (ki jo je vrezala ledeniška struga Drave) in gozdno obrobje predstavljajo veliko krajinsko privlačnost v smislu doživljanja scenskih motivov. Pri gibanju skozi prostor je ugodna menjava strnjenega gozda z odprtimi travnatimi jasami. Razgiban relief (Stražunski otok, ježa terase ipd.), prispeva k pestrosti, na nekaterih mestih na Stražunskem otoku se odpirajo razgledi. Kot zanimive z vidika krajinske estetike lahko opredelimo tudi naravne znamenitosti.

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

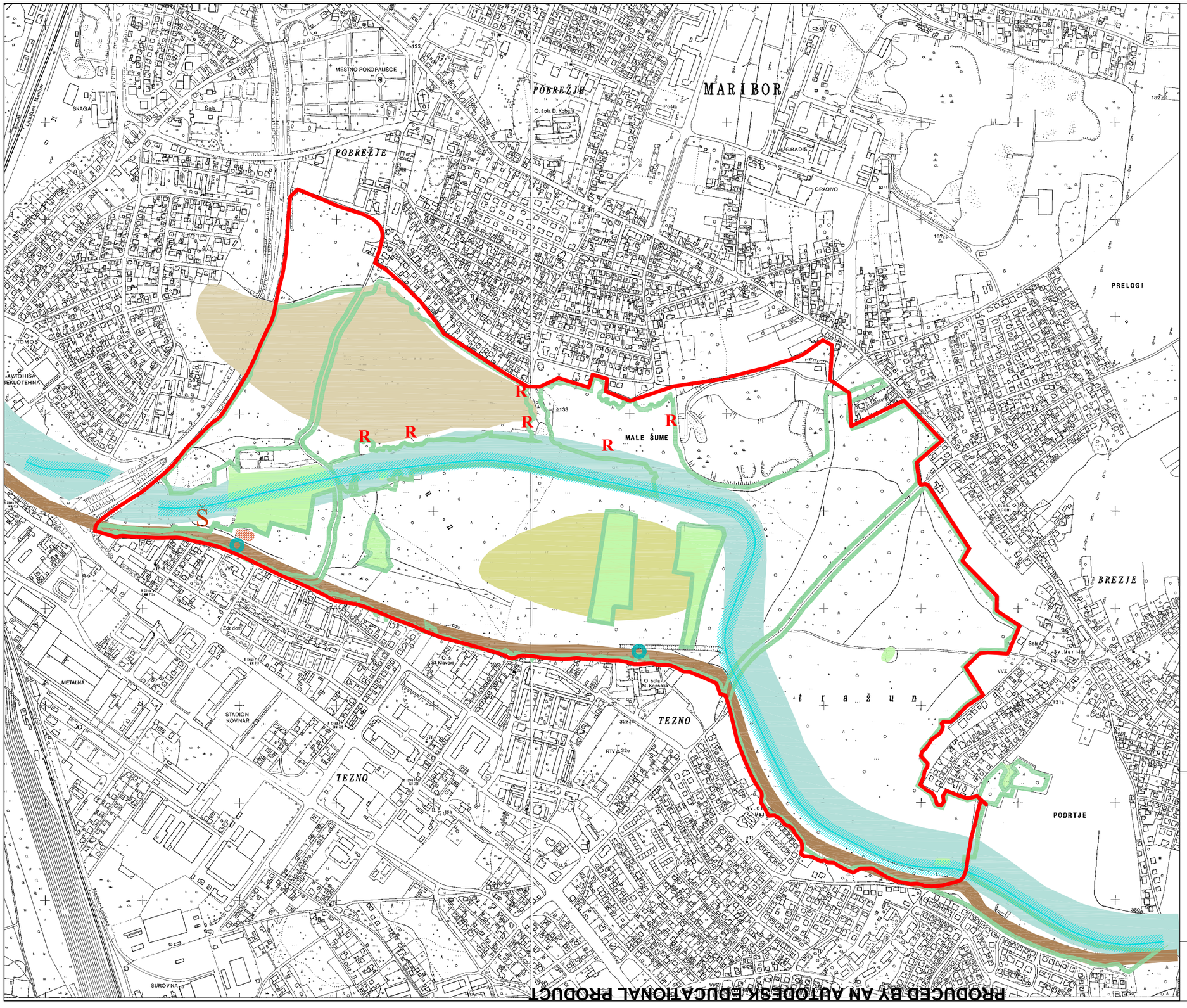

LEGENDA

Naravne znamenitosti:

- nekdanja struga reke Drave
- veliki otok z obdajajočimi ježami
- mali otok
- ježa terase
- izvir
- Š ostanki nekdanjega šotnega barja
- mokrišče
- meja naravnega spomenika

Krajinskoestetske privlačnost:

- gozdni rob
- gozdna jasa
- obvodni prostor
- R razgledne točke

Slika 23:
Analiza krajinskoestetskih privlačnosti Stražunskega gozda

M 1: 10 000

Friš A. Problematika urejanja parkovnega gozda Stražun. Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo, 2007

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT
PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT
PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

5.6 DEJAVNOSTI NA OBMOČJU STRAŽUNSKEGA GOZDA

Na območju Stražunskega gozd se odvija več vrst dejavnosti, ki bistveno vplivajo na njegovo podobo.

5.6.1 Kmetijstvo

Naravnogeografske razmere Stražunskega gozda niso najbolj ugodne za kmetijsko rabo. Kljub temu je danes na območju Stražuna mogoče najti nekaj bolj ali manj zanemarjenih njiv, na vzhodni strani hitre ceste pa se je razraslo črno vrtičkarstvo.

Prevladujoče oblike kmetijskih površin so travniki in njive. Koruzna polja so razporejena vzdolž dolinskega dna, travniki pa v osrednjem delu gozda v obliki treh večjih enot. S svojo razporeditvijo določajo osnovne pokrajinske značilnosti, hkrati pa usmerjajo funkcionalno razporeditev površin Stražuna v gozdne in negozdne elemente. Večina teh površin je v zasebni lasti (tako kot ostale površine Stražunskega gozda – 76,7 % vseh površin je v zasebni lasti).

5.6.2 Promet

Zaradi strmih stražunskih jež in vlažnega podolja so se prometnice nekoč izogibale prostora Stražunskega gozda, kar je tudi eden izmed vzrokov za dokaj dobro ohranitev Stražuna pred vplivi poseljevanja.

Vendar danes skozi Stražunski gozd poteka več prometnih povezav, ki gozd občutno režejo na več slabo povezanih delov. Največ prometnic je v smeri sever-jug med Teznom ter Pobrežjem in Brezjem. Najresnejši poseg v Stražunski gozd je pomenila gradnja hitre ceste, ki je gozd presekala na njegovem zahodnem robu. Hitra cesta predstavlja veliko fizično oviro za vstop v obsežno območje Stražuna, ki se razprostira vzhodno od nje. Od vzhoda proti zahodu skozi Stražun potekajo naslednje povezave:

- cestišče Na podrtem ob skrajnem vzhodnem delu gozda je asfaltirano; Tezno – Dupleška cesta je cesta povezovalnega značaja; po Odloku o naravni dediščini je cesta vzhodna meja naravnega spomenika Stražunski gozd;
- zelo prometna ter za sedanje in bodoče funkcije Stražunskega gozda posebej moteča je asfaltirana Tezenska ulica na vzhodu, ki zaradi gostega prometa v veliki meri preprečuje rekreacijsko gibanje po gozdu in tako deli Stražun na dva nepovezana dela;
- gramozna prečna gozdna pot Na trati, ki vodi iz Brezja na Tezensko ulico, se pogosto uporablja kot bližnjica;
- pot, ki se skozi manjšo, nesanirano gramoznico zarezuje prav v sredino Stražunskega gozda in povezuje Jurančičevo ulico na Pobrežju in Prekmursko na Teznu, je asfaltirana le do črpališča termalne vode, uporabljajo pa jo predvsem pešci, kolesarji in motoristi;
- cesta, ki se navezuje na Kosovelovo ulico na severu in Štrekljevo na jugu, je gramozna in vedno bolj prometna, saj jo vozila vse pogosteje uporabljajo kot bližnjico med Teznom in Pobrežjem, pri tem pa povzročajo hrup, v sušnih mesecih

tudi prašijo okolico; cesta je ob vzponu Tezensko teraso zelo strma – na tem delu je sicer asfaltirana, vendar v slabem stanju;

- hitra cesta predstavlja daleč največjo fizično oviro, ki je odsekala zahodni del Stražunskega gozda in občutno zmanjšala kvaliteto parkovne gozdne površine; že sama gradnja hitre ceste je gozd osiromašila za približno 7 ha površine, storjen je bil poseg z izredno negativnimi posledicami za Stražunski gozd (hrup, onesnaževanje ozračja z izpušnimi plini, oviranje dostopa, estetski problem);
- podhod pod hitro cesto, ki vodi do naselja vrtičkarjev v Stražunu, sicer predstavlja funkcionalen dostop, vendar je zanemarjen in demoliran; cesta je do kolektorja kanalizacije asfaltirana, uporabljajo jo predvsem lastniki vrtov za dostop z avtomobili;
- promet z motornimi vozili je prisoten tudi na povezovalni gramozni cesti, ki poteka od podhoda do Kosovelove ulice;
- nadhod nad hitro cesto iz Muratove ulice je funkcionalen, toda zaprt za motorni promet.

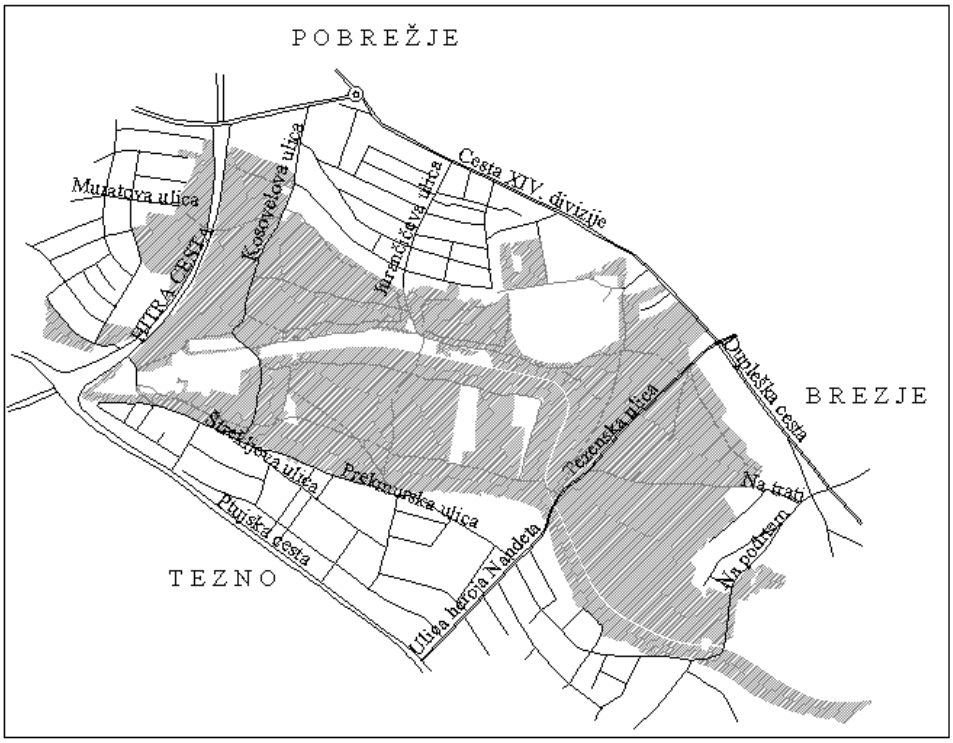

Slika 24: Skica prometnih povezav v okolici Stražuna

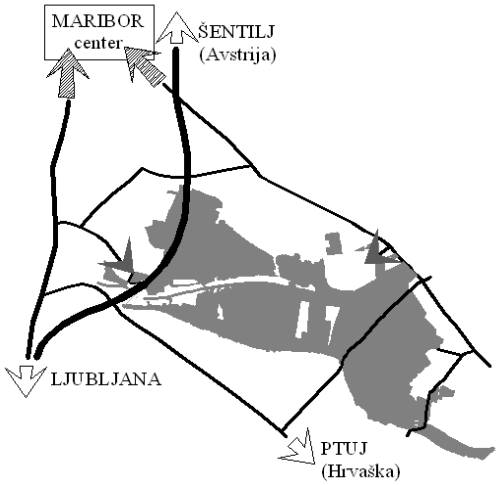

Slika 25: Širše prometne povezave v okolici Stražunskega gozda

Na območju Stražunskega gozda so razvejane tudi manjše gozdne poti, ki so večinoma povezovalnega značaja in jih obiskovalci koristijo za rekreativne namene. Toda zadnje čase je na njih opaziti promet z motornimi kolesi, ki ogroža sprehajalce in pogosto tako razrije mehka gozdna tla, da so poti zaradi blata ponekod neprehodne.

V dolgoročnem planu Občine Maribor 1986-2000 in v Urbanistični zasnovi mesta Maribor je v zasnovi prometnega omrežja skozi Stražunski gozd načrtovana nova prometnica kot del enega od načrtovanih cestnih obročev (Koroški most - Dravograjska cesta – južna obvoznica - nova Streliška cesta - Ulica heroja Nandeta - Tezenska ulica - nova vzhodna trasa - Čufarjeva cesta - Pobreška cesta - Pobreški most čez reko Dravo - Meljska cesta) (Prostorski plan …, 2007).

Na Zavodu za urbanizem Maribor sicer dvomijo o njeni realizaciji, saj bi nova prometnica degradirala ekološko pomembno območje, poleg tega se v bližini načrtovane trase vzhodno od Stražuna nahaja še zavarovano območje Ornitološki naravni spomenik Ptičji gaj Brezje.

Slika 26: Asfaltirani del Kosovelove ulice pred vzponom na Tezensko teraso je v zelo slabem stanju

Slika 27: Podhod pod hitro cesto

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

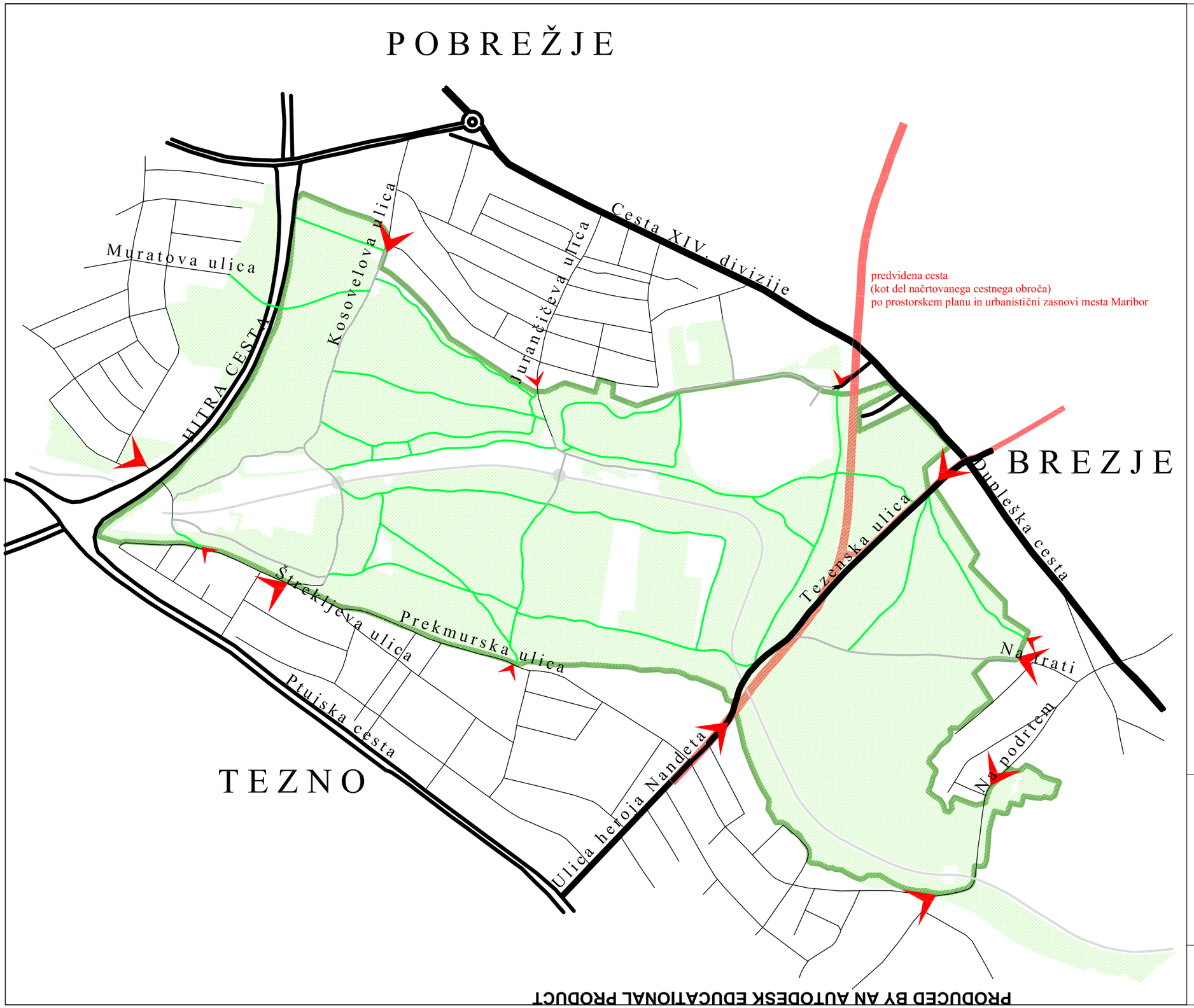

LEGENDA

- asfaltirana cesta
- gramozirana pot
- gozdna pot
- predvidena cesta - prostorski plan
- peš dostop v območje Stražuna
- možnost dostopa z avtomobili
- most
- območje obdelave
- gozdne površine
- Stražunski kanal

Slika 28:
Analiza prometnega omrežja na območju Stražunskega gozda

M 1: 10 000

Friš A. Problematika urejanja parkovnega gozda Stražun. Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo, 2007

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT
PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT
PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

5.6.3 Lesnoproizvodna dejavnost

Stražunski gozd se še vedno smatra kot gospodarski gozd, v katerem se opravlja redna sečnja, čeprav ekološko obremenjeni gozdovi nimajo normalnega lesnega prirastka in jih s tem siromašimo. Posebno izropani so gozdovi v zasebni lasti v bližini Brezja. Sečnji se ponekod pridružuje še steljarjenje. Gozdarska tehnična opravila so za obiskovalce gozda zelo moteča (hrup motornih žag in delovnih strojev, razrite poti zaradi spravila lesa).

Nekatere redne obiskovalce Stražunskega gozda take vrste posegi še posebej prizadenejo. Bližnja stanovalka in priljubljena vodja tabornikov, ki živi tik ob gozdu, na tezenski strani, poroča o po njenem mnenju neutemeljenem sekanju dreves in saditvi za Stražun neznačilnih vrst. Pri tabornikih je bil še posebej priljubljen mogočen hrast, za katerega je bilo potrebnih kar nekaj ljudi, da so sklenili roke okoli debla. To posebno drevo so podrli nekaj časa nazaj. V bližini njene hiše so na manjšem območju izvedli poseko in nato tam posadili drevesne vrste, za katere ta znana ljubiteljica narave trdi, da jih v Stražunskem gozdu prvič vidi.

Slika 29: Posekano območje je že v procesu zaraščanja

5.6.4 Vrtičkarska dejavnost

Vzhodno od hitre ceste se je na že precejšnjem območju razpaslo črno vrtičkarstvo. Vizualna izpostavljenost vrtov, raznih ograj in kolib kvari celostno krajinsko podobo Stražunskega gozda. V bližini se nahaja edini močvirski biotop, ekološko izredno občutljiv prostor, ki bi ga lahko vrtičkarska dejavnost ogrožala (zaradi raznih sredstev proti vrtnim škodljivcem), poleg tega nekateri vrtičkarji hodijo k mlakam izvira Mrzlica po vodo za zalivanje in za sabo puščajo smeti.

Slika 30: Črno vrtičkarstvo v zahodnem delu Stražuna ob hitri cesti

5.6.5 Športne dejavnosti

Na severozahodnem delu Stražunskega gozda se nahaja zanemarjeno igrišče za tenis, ki se občasno uporablja kot parkirišče bližnjega lokala. Poleg igrišča za tenis je urejeno nogometno igrišče v upravljanju NK Pobrežje. Ob skrajnem vzhodnem delu Stražunskega gozda, ob osnovni šoli v Brezju, že leta obstaja manjše nogometno igrišče v tratni izvedbi.

5.6.6 Črpanje termalne vode

V Brezju na robu Stražunskega gozda podjetje Terme Maribor že nekaj časa črpa in odvaža termalno vodo za svoji kopališči Fontana in Habakuk. Odkar so v Stražunu pred približno desetimi leti odkrili termalno vodo, se pojavljajo ideje o Mariborskih toplicah sredi Stražunskega gozda, ki zanemarjenemu in zapostavljenemu mestnemu gozdu obetajo nove možnosti v razcvetu turizma. Vendar se je od takrat situacija spremenila, saj je Stražun veliko pridobil na veljavi kot skorajda edini naravno ohranjen mestni gozd v Srednji Evropi. Gradnja ogromnih turističnih kompleksov bi degradirala celostno podobo Stražunskega gozda. Danes je zato morda bolj utemeljen njegov razvoj v smeri izjemne rekreacijske cone, ki v samem mestu nudi mariborskim prebivalcem možnost rekreacije in sprostitve v pomirjujoči gozdni klimi in naravnem okolju.

Slika 31: Na robu Stražunskega gozda črpajo termalno vodo za dvoje znanih mariborskih toplic

5.6.7 Rekreacijske dejavnosti

Kljub temu, da se je obisk Stražuna v zadnjih desetletjih zmanjšal in prebivalci vse manj redno zahajajo vanj (Oder in sod., 1999), najdemo v Stražunu v toplejšem obdobju in večinoma v popoldanskem času kar nekaj obiskovalcev, ki se ukvarjajo z različnimi oblikami rekreacije. Na podlagi lastnih opazovanjih lahko ugotovimo, da je med njimi največ sprehajalcev, tu in tam naletimo na kakšnega tekača. Kolesarji se pojavljajo predvsem na podaljšku Kosovelove ulice in ostalih gramoznih poteh. Mnogo ljudi vodi v Stražun tudi pse. V vzhodnem delu gozda, ki ga ločuje Tezenska ulica, obiskovalci v določenem obdobju nabirajo borovnice, medtem ko je nabiranje gob razširjeno po celem gozdu (po pričevanju izkušenega gobarja so golobice najbolj razširjenja vrsta užitnih gob v Stražunu). V Stražun organizirano prihajajo predšolski in šolski otroci z namenom spoznavanja narave ali v okviru športnih aktivnosti, prav tako v gozd zahajajo taborniki. V zimskem času je mogoče opaziti smučarje tekače in otroke, ki se sankajo po vzpetinah.

Središče družabnega dogajanja v Stražunskem gozdu je na »glavni jasi« (tako bomo odslej imenovali najbolj obiskano jaso vzhodno od podaljška Kosovelove ulice, v bližini ježe Studenške terase), kamor se obiskovalci zapeljejo z avtomobili in se tam družijo, prirejajo piknike ter se ukvarjajo z raznimi družabnimi in športnimi igrami. Skupini starejših obiskovalcev je prešlo v navado, da se vsako nedeljsko popoldne srečajo ob glavni jasi in balinajo. Stezo za balinanje si pripravijo kar na gozdnih tleh, s katerih prej odstranijo odpadno listje. Na glavni jasi se srečujejo tudi skupine mladih, ki pogosto popivajo ob glasni glasbi iz avtomobilov ali igrajo »footbag« oziroma tapkanje. Po pričevanju občanov se na jasi nekajkrat na leto v velikem številu zberejo tudi Romi. Priredijo obsežno, v noč trajajočo zabavo z glasno glasbo, ki krati spanec okoliških stanovalcev.

Slika 32: Druženje in počitek ob markantnem drevesu na Stražunskem otoku

Slika 33: Ob glavni jasi so si starejši obiskovalci uredili prostor za balinanje

Slika 34: Tek je razmeroma pogosta oblika rekreacije v Stražunskem gozdu

5.6.8 Alternativna terapevtska dejavnost

Na Stražunskem otoku naj bi se nahajale bioenergetske točke, ki (morda) ugodno vplivajo na zdravje tistih, ki se tam zadržujejo. Posamezne energetske točke so označene s številkami na drevesih, na nekaterih najdemo tudi informacije o vplivu posameznih točk. Na točki 5, kjer je urejeno počivališče ob starem drevesu, se občasno izvaja tudi bioterapija.

Slika 35: Vabilo na bioterapijo ob energetski točki 5

Slika 36: Posebna vrsta terapije na bioenergetskih točkah po prepričanju mnogih odpravlja zdravstvene težave

5.6.9 Pretekle dejavnosti

Stražun se je nekoč uporabljal tudi za nekatere druge dejavnosti, ki so pustile pečat na zunanji podobi gozda:

- do osamosvojitve Slovenije leta 1991 je Stražun služil kot poligon JLA; iz tega časa so še vedno vidne jame in ostanki raznih pripomočkov za urjenje vojakov (plezala);
- nekoč so v Stražunu izkopavali gramoz, danes je ta faza sicer zaključena, vendar so posledice eksploatacije močno vidne, saj sanacija opuščene gramoznice ni bila nikoli izvedena;
- pred desetletjem so imeli lokostrelci v veliki gramoznici urejeno zasilno strelišče, drugače pa je degradirano območje popolnoma zapuščeno.

Slika 37: Eksploatacijska dejavnost je degradirala severovzhodni del Stražunskega gozda

5.7 STRAŽUN V OKVIRU MARIBORSKIH ZELENIH POVRŠIN

Čeprav je v Sloveniji gozdnatost v najbolj urbaniziranih predelih praviloma najnižja in se še zmanjšuje, se Maribor ponaša z nekaterimi mestnimi gozdnimi površinami, ki so se ohranile kot ostanki nekdanjega pragozda. Za potrebe vsakodnevne rekreacije v naravno ohranjenem okolju, ki ga v mestnem prostoru predstavljajo gozdne površine, so primerni gozdovi v sorazmerno majhnem radiju od doma (2 – 3 km).

Stupan (2003:44-46) povzema rezultate Ankete o zelenih površinah in primestnih gozdovih Maribora, ki so jo na ZGS opravili leta 1999. V anketi je kar 99,5% anketiranih prebivalcev Maribora odgovorilo, da obiskuje gozdove v mestu, pri tem jih dobra polovica prihaja peš. Razporejenost mestnih gozdov v Mariboru namreč omogoča lahek dostop večini prebivalcev mesta.

Stupan (2003:43) med drugim ugotavlja, da se pomen gozdov v samem mestu ne zmanjša kljub obilici gozda v jugozahodnem zaledju mesta. Kot primer navaja mestna naselja v bližini Pohorja, ki imajo veliko možnosti za rekreacijo prav v pohorskih gozdovih, pa vendar se njihovi prebivalci množično rekreirajo v mestnih gozdovih v svoji soseščini, posebno med delavniki. Ob tem se potrjuje dejstvo, da so vsakodnevni rekreaciji namenjeni predvsem gozdovi v neposredni bližini, ki so najbolj dostopni.

Rezultati Ankete o zelenih površinah in primestnih gozdovih Maribora (Stupan, 2003) so pokazali, da se večina meščanov v gozd odpravi sprehajat, le manjši odstotek obiskovalcev gozda v naravi teče, kolesari in nabira gozdne sadeže.

Zanimivo je, kateri gozdovi so med anketiranimi prebivalci najbolj priljubljeni oziroma obiskani. V okviru zelenih površin so bili v anketi ZGS zajeti predvsem mestni gozdovi.

Preglednica 6: Pregled pogostosti obiska zelenih površin (Anketa o zelenih …, 1999, cit. po Stupan, 2003)

Zelene površine	1. izbor Število	(%)	2. izbor Število	(%)	3. izbor Število	(%)
Mestni park in Trije ribniki	80	36,4	50	23,1	24	13,6
Piramida, Kalvarija	9	4,1	54	25,0	17	9,7
Studenško–Limbuško nabrežje	10	4,5	7	3,2	17	9,7
Mariborski otok	14	6,4	9	4,2	26	14,8
Mariborsko Pohorje (vznožje)	50	22,7	55	25,5	46	26,1
Betnavski gozd	25	11,4	15	6,9	12	6,8
Stražun	16	7,3	5	2,3	10	5,7
Pekrska gorca	10	4,5	17	7,9	21	11,9
Drugo	6	2,7	4	1,9	3	1,7
Skupaj	220	100,0	216	100,0	176	100,0

Čeprav je treba upoštevati še vzorec populacije, ki je odgovarjala na vprašanja (med anketiranci je namreč 36,8 % prebivalcev centra mesta, ki gravitirajo k zelenim površinam Mestnega parka z okolico), je dejstvo, da je najbolj obiskan Mestni park s tremi ribniki, Piramida in Kalvarija ter vznožje Pohorja. Stražunski gozd je med slabše obiskanimi zelenimi površinami.

Območje Mestnega parka je rekreacijsko zelo zanimivo in tudi najbolj urejeno. Infrastruktura je zadostna, za parkiranje je poskrbljeno, opazna je le onesnaženost in posledice vandalizma. Pojavlja se več vrst rekreacije, med katerimi so prisotni konflikti. Veliko je mirnih sprehajalcev, tekačev, gorskih kolesarjev, prisotni so tudi jezdeci zaradi bližine Jahalnega društva in Hipodroma.

Tudi na gozdnem območju za Tremi ribniki je območje intenzivne rekreacije. Veliko poti vodi do razglednih točk na Piramidi in Kalvariji.

Med najbolj obiskanimi so tudi gozdovi ob vznožju Pohorja, kjer se odvija množična rekreacija v vseh letnih časih. To je povezano z lahko dostopnostjo. Pri poslopju spodnje postaje vzpenjače je zadnja postaja mestnega avtobusa in veliko parkirišče. Kljub temu da se za vznožjem Pohorja nahajajo obsežni pohorski gozdovi, se rekreacija odvija predvsem v spodnjem delu Mariborskega Pohorja. Zaradi množičnega obiska prihaja do konfliktov med različnimi vrstami rekreacije, zaradi intenzivnosti rekreacije je opazna tudi poškodovanost tal in vegetacije.

Razmeroma dobro obiskana sta tudi Betnavski gozd in Pekrska gorca. V bližini so obsežna blokovska naselja, ki nimajo ustreznih zelenih in rekreacijskih površin. Gozdovi ob Pekrski gorci so pomembni za rekreacijo, saj je na tem območju velika gostota prebivalcev, ki so potrebni rekreacije in oddiha. Te zelene površine opravljajo tudi opazno estetsko vlogo, saj Pekrska gorca – kot krajinska dominanta med Dravo in Pohorjem - privablja mnoge poglede meščanov in ostalih obiskovalcev mesta.

Tudi Betnavski gozd ima izredno poudarjeno rekreacijsko vlogo, ki pa ni prisotna na celotni površini gozda, saj je približno tretjina gozda zaradi vodnega zajetja ograjena. Betnavski gozd je po celi površini prepreden s potmi, ki vključujejo trim stezo. Zaradi velikega obiska so tla v gozdu poteptana, ni naravnega pomlajevanja. Čeprav je gozd pomanjkljivo opremljen in močno degradiran, se v njem odvijajo prenekatere rekreacijske dejavnosti. Veliko je sprehajalcev, kolesarjev in trimčkarjev. V gozdu je tudi neurejeno nogometno igrišče in raziskovalna površina za učence bližnjih šol.

Studenški gozd je glede na pogostost obiska na približno podobnem mestu kot Stražunski gozd. Kljub temu Studenški gozd predstavlja priljubljen prostor za rekreacijo, saj je območje prepredeno s potmi in cestami, ki so primerne predvsem mirnim načinom rekreacije. Zaradi dobre dostopnosti se žal pojavlja divja vožnja z avtomobili in motorji. Območje ima to prednost, da je ob stiku z Dravo omogočeno doživljanje obrečne krajine. Ob Dravi so tudi gostinski lokali, ki privabljajo obiskovalce.

Tezenski gozd je razmeroma velik kompleks gozdov na jugovzhodnem robu mesta, ki ima po vsej verjetnosti najbolj negotovo prihodnost, saj je njegova primarna naloga zagotavljanje zemljišč za prihodnje posege v prostor. Gozdovi Tezna imajo močno poudarjeno nabiralniško vlogo, saj se v zgodnjih dneh poletja meščani odpravijo tja po borovnice.

Danes se pojavljajo nove ideje o ureditvi Tezenskega gozda v spominski park, saj so tam odkrili množična grobišča povojnih pobojev. Že leta 1999 so ob izkopavanju trase avtoceste na Teznem odkrili posmrtne ostanke iz časa po 2. svetovni vojni, sondiranje prikritega grobišča pa je potrdilo tezo nekaterih zgodovinarjev, da bi na širšem območju Tezenskega gozda lahko bila največja grobnica hrvaških žrtev komunističnih pobojev ob koncu druge svetovne vojne.

Slika 38: Na Teznu so leta 1999 ob gradnji avtoceste našli ostanke 1179 trupel (Morija v …, 2007)

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

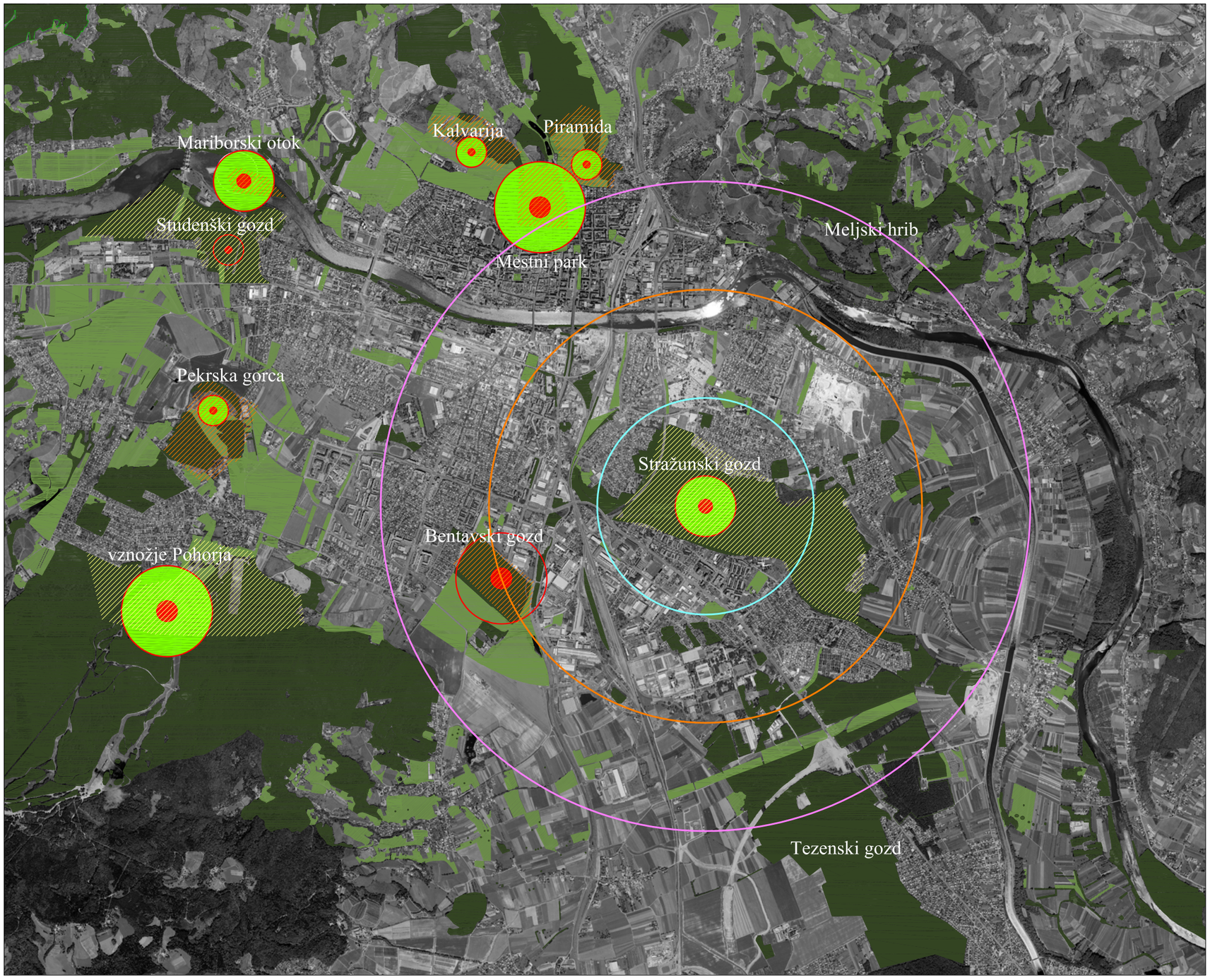

LEGENDA

- nižja stopnja naravne ohranjenosti
- višja stopnja naravne ohranjenosti
- visoka obiskanost zelenih površin
- srednja obiskanost zelenih površin
- nizka obiskanost zelenih površin
- krajinska pestrost
- radij 15 minutne peš oddaljenosti
- radij 30 minutne peš oddaljenosti
- radij 15 minutne oddaljenosti s kolesom

Slika 39:
Analiza Stražuna v okviru zelenega sistema mesta Maribor

M 1: 40 000
(kart. podloga: Prostorski ..., 2007)

Friš A. Problematika urejanja parkovnega gozda Stražun. Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo, 2007

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT
PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT
PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

Če torej povzamemo rezultate Ankete o zelenih površinah in primestnih gozdovih Maribora (1999, cit. po Stupan, 2003) in analiziramo prostorsko razporejenost zelenih površin (Slika 33), ugotovimo, da je za potrebe prebivalcev po zelenih površinah na levem bregu Drave dokaj poskrbljeno, saj večinoma gravitirajo v Mestni park in zelene površine v zaledju (Meljski hrib, Piramida, Kalvarija, Mariborski otok ipd.). Za potrebe rekreacije se uporablja tudi prostor neposredno ob reki Dravi, tam je na levem bregu speljana pot, ki vodi vse od mestnega jedra pa do Mariborskega otoka in še dlje.

Na desnem bregu Drave se poselitev širi navzven, mesto zavzema večje območje kot na desnem bregu, kjer je mestno tkivo utesnjeno med reliefno razgibane površine. Čeprav so mestne zelene površine na desnem bregu Drave razmeroma enakomerno razporejene, je gostota prebivalcev večja (predvsem v blokovskih naseljih kot so v Novi vasi, v Borovi vasi, na severu Tezna, na Taboru in Pobrežju – Greenwich) in tako so tudi potrebe po zelenih površinah močneje izražene.

Prebivalci južnega dela Maribora se lahko rekreirajo v Studenškem gozdu, na Pekrski gorci in okolici, pod vznožjem Pohorja ter v Betnavskem in Stražunskem gozdu.

Pri tem imamo v mislih predvsem vsakodnevno rekreacijo, medtem ko se za potrebe »nedeljske« rekreacije oziroma rekreacije za konec tedna koristijo predvsem pohorski gozdovi. Prebivalci Maribora se čez vikende radi nadihajo svežega zraka na Pohorju, kjer je ob vznožju urejeno veliko parkirišče, malo manj aktivni pa se sprehodijo po lepo urejenem Mestnem parku, kjer je za parkiranje prav tako poskrbljeno.

Med mestnimi zelenimi površinami na desnem bregu Drave največjo površino zagotovo zavzema Stražunski gozd, ki se poleg tega lahko ponaša še z dokajšnjo naravno ohranjenostjo, kar za ostale zelene površine (z izjemo Pohorja) ne velja. Za vsakodnevno rekreacijo so najbolj privlačne zelene površine v bližini bivališča. V območju 15 minutne peš oddaljenosti (1 km) od Stražunskega gozda so zajete mestne četrti Tezno, Brezje in del Pobrežja, medtem ko so v radiju 2 km še naselje Tabor, celotno Pobrežje in Melje na levem bregu Drave.

Če vsakodnevno rekreacijo v naših razmerah označujemo kot rekreacijo, ki poteka v sorazmerno majhni oddaljenosti od doma (2 – 3 km), potem ugotovimo, da je glede na oddaljenost Stražunski gozd primeren za vsakodnevno rekreacijo prebivalcev celega mesta.

5.8 STRAŽUN KOT MESTNA REKREACIJSKA CONA

Stražunski gozd se ponaša predvsem z izjemno lego v mestnem prostoru, saj se zajeda globoko v mestno tkivo in meji na več mestnih četrti. Na jugu meji na Tezno, kjer je gostota naseljenosti največja. Prebivalci večstanovanjskih objektov imajo največje potrebe po zelenih površinah, kljub stanovanjskemu zelenju.

Stražunski gozd v primerjavi z ostalimi mestnimi zelenimi površinami predstavlja večjo, sklenjeno zeleno površino z razmeroma visoko stopnjo naravne ohranjenosti in pestrosti. Raznolikost reliefa, menjavanje jas in gozda, prisotnost vode in vodnih ekosistemov

(mlake, ki jih napaja izvir Mrzlica), prevladovanje mešanih sestojev v nesklenjeni rahli zarasti, možnost razgledišč ipd. predstavljajo velik potencial za razvoj v privlačen parkovni gozd.

V prejšnjih poglavjih smo ugotovili, da je rekreacija v naravi izrednega pomena, tako za fizično kot tudi psihično ravnovesje prebivalcev mesta. V mestnem okolju imajo med zelenimi površinami največ prvin naravne prvobitnosti ravno gozdne zelene površine, poleg tega ima gozd tudi duševne, podzavestne vidike. Z doživljanjem gozda so povezani različni simboli, gozd lahko pri ljudeh izzove globlja doživetja, ki nadvse ugodno vplivajo na duševno zdravje.

Čeprav so v javnomnenjskih raziskavah najbolje sprejeta območja varne, predvidljive narave, torej urejeno mestno zelenje (Simoneti, 2000), pa ima gozdno okolje v primerjavi z oblikovanim zelenimi površinami obilo drugih prednosti. Poleg terapevtske vrednosti ima gozd možnosti za razvijanje nestrukturirane rekreacije in neformalne igre, saj kot neutesnjeno, svobodno okolje nudi prostor za sprostitev od vnaprej zapovedanih pravil ravnanja.

Stražunski gozd predstavlja tisti del mestne krajine, kjer je na vsakem koraku moč zaslediti prvine prvobitnosti, prisotnost naravnih prvin pa ima, kot smo izvedeli v teoretičnem delu naloge, predvsem velik pomen za mestne prebivalce. Vse zelene površine v urbanem prostoru delujejo kot okolje za zadovoljevanje človekovih potreb po stiku z naravo, v gozdnem ambientu pa je ta funkcija še potencirana.

Prebivalci na obrobju Maribora imajo možnost gozdne rekreacije tudi v ostalih mestnih gozdovih, ki obkrožajo mestno jedro, obratno pa so možnosti gozdne rekreacije v samem mestu zelo majhne. Stupan (2003) ugotavlja, da so za vsakodnevno rekreacijo najbolj privlačne najbolj dostopne zelene površine. Vsakodnevni rekreaciji na prostem so torej namenjene zelene površine v neposredni bližini, v sorazmerno majhni oddaljenosti od doma.

Kljub izjemno visoki splošni gozdnatosti v Sloveniji se gozdovi v mestih večinoma niso ohranili, Maribor pa ima to prednost, da je kljub širjenju poselitve ohranil nekatere gozdne površine, ki so primerne za razvijanje vsakodnevne rekreacije v gozdu. V Mariboru kriterijem vsakodnevne rekreacije v gozdnem ambientu poleg Stražunskega gozda ustrezata še Betnavski in Studenški gozd. Tudi Betnavski gozd je ovrednoten kot parkovni gozd s poudarjeno socialno funkcijo, vendar predstavlja občutno degradiran gozdni ekosistem, ki je zaradi majhne površine veliko bolj izpostavljen negativnim vplivom mestnega okolja. Gozd je preobremenjen z rekreacijo, zaradi teptanja tal ni naravnega pomlajevanja, kar še dodatno pripore k enoličnosti krajine. Kljub slabemu stanju Betnavski gozd očitno funkcionira kot rekreacijska površina za okoliške prebivalce, saj le-ti nimajo veliko izbire.

Studenški gozd je zaradi večje naravne ohranjenosti in večje gozdne površine primernejši za namene gozdne rekreacije, vendar je v primerjavi s Betnavskim in Stražunskim gozdom razmeroma oddaljen od območij goste naseljenosti, kar močno zmanjša njegovo privlačnost za vsakodnevno rekreacijo.

Tako lahko povzamemo, da je v primeru Maribora za potrebe vsakodnevne rekreacije v naravno ohranjenem okolju – gozdu – Stražunski gozd idealna rešitev. Pri tem nismo upoštevali gozdnega zaledja, saj nas zanima rekreacija v samem mestnem tkivu, ter manjših površin, poraslih z drevjem (npr. Pekrska gorca). Manjše gozdne površine so namreč preveč izpostavljene zunanjim vplivom in niso sposobne vzpostavljati značilne gozdne klime v tolikšni meri kot večje gozdne površine.

Kljub izrazitemu potencialu za rekreacijo v naravi Stražun nima te vloge, ki bi jo v življenju mesta pravzaprav moral imeti. Po slabi obiskanosti gozda lahko sklepamo, da Stražun ni najbolj privlačen za mestne prebivalce, kar je razumljivo glede na probleme, ki jih bomo izpostavili v naslednjem poglavju.

6 PROBLEMATIKA STRAŽUNSKEGA GOZDA

6.1 OPREDELITEV PROBLEMOV STRAŽUNSKEGA GOZDA

V tem poglavju želimo podrobneje analizirati nekaj najizrazitejših problemov Stražunskega gozda, ki gozd ovirajo pri njegovem razvoju v smer izjemne mestne rekreacijske cone z značilnostmi naravnega okolja. Obravnavali bomo torej vse tiste dejavnike, ki po svojih učinkih in obsegu izrazito negativno vplivajo na krajinsko estetiko, ekološke razmere in na socialne funkcije Stražunskega gozda.

6.1.1 Problemi lastništva

Lastniška struktura Stražunskega gozda ni ugodna, saj je kar dve tretjini gozda v zasebni lasti, zaradi česar je onemogočeno celostno gospodarjenje z gozdom, različna pričakovanja lastnikov gozda in ostalih souporabnikov prostora pa pogosto privedejo do problematičnih, konfliktnih situacij. Po Zakonu o gozdovih (1993) morajo biti mestni gozdovi dostopni vsem obiskovalcem, zato so pravice lastnikov gozdnih zemljišč močno omejene. Osnutek Odloka o razglasitvi gozdov s posebnim namenom (Odlok o razglasitvi gozdov s posebnim pomenom v Mestni občini Maribor, 2001) med drugim predlaga pravico lastnika do odškodnine v primeru, če je v njegovem gozdu omejeno uživanje lastnine oziroma uveljavljanje lastninske pravice.

Preglednica 7: Lastništvo Stražunskega gozda (površina v ha) (Stupan, 2003)

Zasebni	Državni	Občinski	Skupaj
118,32	11,24	24,76	154,32

6.1.2 Problemi, povezani z infrastrukturo Stražunskega gozda

Stražun bi naj kot parkovni gozd zagotavljal meščanom možnosti oddiha, sprostitve in rekreacije, vendar v ta namen ni ustrezno opremljen. Manjkajo koši za smeti, urejena počivališča, označene poti, klopi so izjemno redke. Obstoječa infrastruktura je v slabem stanju (neurejene poti, poškodovane klopi...). V bližini gozda tudi ni urejenih parkirnih prostorov.

6.1.3 Problem odlaganja odpadkov

Na območju Stražunskega gozda se kljub prepovedim in opozorilnim tablam pojavljajo divja odlagališča odpadkov. Posebno kritična območja odlaganja odpadkov so Stražunska gramoznica, ježa Tezenske terase ter pod Štrekljevo in Prekmursko ulico, kjer odmetavajo smeti tamkajšnji prebivalci.

V Stražunski gozd namreč ne seže nobena komunalna služba, ki bi izvajala nadzor in redno čiščenje. Le na Snagi za nekaj mesecev letno preko javnih del zaposlijo delavce, ki čistijo večja in manjša odlagališča v Mariboru ter tudi določena območja (denimo Pekrsko gorco,

Piramido ipd.). Na srečo Stražunski gozd že nekaj let prostovoljno čisti domačin Franc Jesenko, ki je za svojo nesebično ravnanje prejel mestni pečat Maribora. Gospod, ki je v prostovoljnem čiščenju narave našel svoje poslanstvo, je s Snago dogovorjen za odvažanje smeti, ki jih znosi na kup. Ker v Stražunu ni košev, je Franc Jesenko na najbolj kritičnih točkah razobesil vreče za smeti. Njegovo vztrajno delo je obrodilo sadove, saj v gozdu danes skorajda ni opaziti drobnih odpadkov, le tu in tam se še najde kakšen papirček, pločevinka ali steklenica. Pač pa v gozd še vedno odlagajo večje količine odpadkov, zlasti gradbene in industrijske odpadke, ki nastanejo ob raznih adaptacijah, ostanke starih ograj, dele avtomobilov in podobno. Največji problem predstavljajo odsluženi avtomobili, ki so v zabavo vandalom – ti jih najprej razbijejo, nato sežgejo.

Slika 40: Franc Jesenko odpadke vsaj znosi na kup, da ne ležijo povsod po gozdu

Slika 41: Odsluženi avtomobili prepogosto končajo v Stražunskem gozdu

Slika 42: Tipičen primer neupoštevanja prepovedi – ob tabli, ki strogo prepoveduje odlaganje odpadkov, leži kup odpadnega gradbenega materiala

Slika 43: Tabla na obrobju gozda je zabita kar na deblo drevesa

6.1.4 Problem smradu iz Stražunskega kanala

Smrad je posledica neurejene kanalizacije, saj se kanalske vode Pobrežja in Tezna izlivajo v odprti jarek, ki s smradom onesnaži celotno dolinsko dno in ga tako izloča iz kvalitetne parkovno-rekreacijske rabe.

Stražunski jarek je umetna tvorba, nadomestilo nekdanjega naravnega jarka v stražunski globeli. Izgradnjo novega jarka je v preteklosti narekoval koncept za reševanje primerne kanalizacije, in sicer v smislu, da se v Stražunski jarek kanalizirajo ustrezno prečiščene odpadne vode Razvanja, Pobrežja, Tezna in Brezja.

Celoten tok nekoč vitalnega Stražunskega potoka je bil po 2. svetovni vojni kanaliziran, z namenom rešiti tedanjo problematiko primerne kanalizacije. V ta namen so vzhodno od hitre ceste postavili kolektor Tezno I, ki ima na svoji trasi zgrajene hidrotehnične objekte – zadrževalnike in razteževalnike ter centralni lovec olja s peskolovom za potrebe prečiščenja površinskih odpadnih voda hitre ceste in njenih obvoznic.

Slika 44: Čeprav se po izgradnji kanalizacije pred 25 leti odpadne vode sušnega odtoka ne kanalizirajo direktno v Stražunski kanal, je smrad še vedno prisoten

Slika 45: Hidrotehnični objekti kolektorja Tezno I so namenjeni predvsem osnovnemu čiščenju, redčenju in zadrževanju površinskih odpadnih voda, ki se v obdobjih intenzivnih padavin razredčene izlivajo v Stražunski kanal

6.1.5 Problem hrupa

Med pogoji, ki bistveno vplivajo na kvaliteto okolja, še posebej pa na kvaliteto bivalnih in rekreacijskih področij, je gotovo hrup. Hrup je ena najbolj motečih oblik onesnaževanja okolja in jo običajno imenujemo tudi akustično onesnaževanje. Najmočnejši izvor hrupa na območju Stražunskega gozda je promet, še zlasti po hitri cesti in Tezenski ulici, pa tudi po okoliških prometnicah (Cesta XIV. Divizije, Dupleška in Ptujska cesta). Visok nivo hrupa je predvsem ob robovih gozda, kar je posledica gostega prometa na hitri cesti in na obrobnih prometnih povezavah.

Zaradi velike površine in sorazmerno goste podrasti vpliv prometnic v globino gozda hitro upada. Sredi Stražuna je obsežno območje z zelo nizkimi nivoji hrupa, ki je primerno za rekreativne in parkovne površine. To je za površino, ki leži sredi mesta, zelo velika prednost. Tudi povečanje prometa v zadnjih letih stanja ni občutno poslabšalo. Tako bo tudi v prihodnje, če skozi območje Stražunskega gozda ne bo speljana nova prometnica.

6.1.6 Problem onesnaževanja ozračja

Največji vir fizikalnega in kemičnega onesnaževanja ozračja v Stražunu (prašni delci, saje, strupeni dimni plini ipd.) je cestni promet. Zaradi cirkulacije zraka je širjenje teh škodljivih snovi mnogo težje kontrolirati kot npr. hrup. Ker ima zaščitni pas gozda poleg protihrupne tudi čistilno sposobnost, je zrak v notranjosti gozda bistveno kvalitetnejši kot na robu in zato tudi primernejši za parkovno in rekreacijsko rabo površin.

6.1.7 Problemi, povezani s prometom po gozdu

Promet z motornimi vozili poteka predvsem po Tezenski ulici in podaljšku Kosovelove ulice, vendar se vožnja z avtomobili pojavlja tudi po manjših gozdnih poteh. Objestneži se iz Kosovelove ulice najpogosteje zapeljejo do bližnje jase na tezenski strani, do podhoda ali na pot ob ježi Pobreške terase. Posledice čuti tako vegetacija (zbita in razrita tla, poškodovane korenine, uničena podrast in trava) kot ostali obiskovalci (onesnaževanje, hrup, ogrožanje varnosti, slabe poti).

Vožnja z motornimi vozili onesnažuje gozdni ambient s hrupom in smradom izpušnih plinov, najbolj neprijetno za obiskovalce pa je obilno prašenje v sušnih mesecih. Za obiskovalce je zelo moteča vožnja s štirikolesnimi in navadnimi motornimi kolesi, ki se pojavlja povsod po Stražunu, predvsem pa na poti ob njivah (ob ježi Pobreške terase), kjer so si motoristi na strmini iz Stražunskega otoka celo »uredili« nekakšno skakalnico. Vožnja z motornimi kolesi ogroža druge obiskovalce gozda in pogosto tako razrije poti, da so sprehajalci prisiljeni hoditi po blatu.

Slika 46: »Adrenalinski spust« za motoriste na bregu iz Stražunskega otoka

Slika 47: Blatna in razrita gozdna pot

Slika 48: Ob vožnji po gramozni Kosovelovi cesti se v sušnem obdobju močno praši

Zadnje čase postaja Stražun vse bolj dirkalna steza mladih voznikov. Mladi okoliški prebivalci se že nekaj poletij zabavajo tako, da se s starimi, odsluženimi avtomobili podijo po gozdu ter pri tem preizkušajo svoje šoferske spretnosti in nespretnosti v hitrosti in zavijanju. Vozijo predvsem po Kosovelovi ulici, ki je dovolj široka za tovrstne manevre. Pri tem uporabljajo odpisana vozila brez tablic, ki pogosto razbita končajo prav sredi Stražunskega gozda. Tako početje je nevarno tako za mlade voznike kot za pešce in preostale voznike, ki to cesto uporabljajo za povezavo med Pobrežjem in Teznom.

Slika 49: Na Kosovelovi cesti je še posebej nevaren odsek na mostičku čez kanal, kjer se cesta nenadoma zoži. Železna ograja čez most je bila že večkrat poškodovana v prometnih nesrečah (Nespametna vožnja …, 2007)

6.1.8 Problemi zazidav in podobnih gradbenih posegov

Robovi Stražunskega gozda so ob naseljih izpostavljeni raznim neustreznim in nedovoljenim gradnjam (garaže, lope, skladišča, ograje ipd.), na ta način pa se zmanjšuje javno dostopna površina gozda. Stanovalci, ki se do gozda za svojo hišo obnašajo kot do prostora za privatno uporabo, imajo neustrezen odnos do gozda oziroma narave.

Na Stražunski gozd iz vseh strani pritiskajo individualne gradnje. Na južnem gozdnem robu so bile še do pred kratkim postavljene lesene lope – garaže, na severni strani pa so se vrtovi hiš dobesedno zajedli v gozdno pobočje.

V zadnjem času se stanovanjska poslopja gradijo tik ob gozdnem robu. Objekti se gradijo na razdalji, ki je manjša od višine drevja in tako negativni vplivi postopoma vdirajo v gozdni prostor. Gradbena podjetja pa, paradoksalno, pri oglaševanju nove soseske, imenovane Mali Stražun, poudarjajo prav blagodejen vpliv bližnjega gozda. Inšpekcijske službe, zadolžene za to področje, ne opravljajo svojega dela. (Stupan, 2003:75)

Slika 50: Projekt za stanovanjsko sosesko Mali Stražun na Pobrežju je zasnoval Komunaprojekt d.d. (Mali …, 2007)

Tudi v zahodnem delu gozda, kjer se je razpasla vrtičkarska dejavnost, je aktualno postavljanje raznih lop in vikendov ob vrtovih. Še pred tremi desetletji so bili tam ostanki šotnega barja, ki ga je vrtičkarska raba degradirala.

Za Stražun je značilna tudi vsesplošna prekopanost še iz časov, ko je JLA uporabljala to območje za vojaške vaje. Marsikje naletimo na odprte vojaške strelske jarke, ki delujejo zelo neestetsko, obenem pa so obiskovalcem nevarni. Največ jam je bilo izkopanih v severnem delu Stražuna, ob podaljšku Kosovelove ulice.

Slika 51: Zanemarjena lopa na območju vrtičkarske dejavnosti

Slika 52: Na severni strani gozda se vrtovi individualnih hiš zajedajo v gozdno pobočje

6.1.9 Problemi, povezani z vplivi obiskovalcev

Vplive obiskovalcev je mogoče razdeliti na dve skupini: ekološke in estetske. Ekološki vplivi obiskovalcev so predvsem teptanje gozdnih tal, poškodovanje korenin, odnašanje prsti, vrezovanje v debla ipd. Pojavljajo se tudi kurišča, ki predstavljajo potencialno nevarnost požarov. Obiskovalci v gozdu sežigajo električne kable, da pridejo do odpadnega bakra, ki ga nato prodajo Surovini; ob takem kurjenju nastaja gost črn dim. Med negativne estetske vplive pa lahko štejemo predvsem odmetavanje odpadkov.

V Stražunskem gozdu se, kakor povsod, kjer ni nadzora, pojavlja tudi vandalizem. Posamezniki se izživljajo nad vsem, kar jim pride pod roke, ali so to na novo postavljene informacijske table, odsluženi avtomobili, klopi, ali pa je cilj uničevanja narava sama.

Slika 53: Na tem stojalu je še pred pol leta stala informacijska tabla

Slika 54: Neozaveščeni obiskovalci radi pustijo svoj »podpis« na deblih dreves

6.1.10 Problem dostopov

Dostopi v Stražunski gozd so, razen na severni strani (Pobrežje), neurejeni. Na zahodni strani, ki jo omejuje hitra cesta, obstajata le dva dostopa, medtem ko so dostopi iz tezenske strani, od koder gravitira največ obiskovalcev, zaradi spusta iz ježe Tezenske terase zelo strmi in obiskovalcem potencialno nevarni. Na teh poteh je prisotna tudi erozija, zaradi grušča močno drsi.

Slika 55: Eden izmed neurejenih dostopov na tezenski strani

6.2 ANKETA

»Anketno raziskavo uporabljamo kot tehniko za pridobivanje podatkov, argumentov in odločitev. Seveda ne gre za neposredno uporabne mere in elemente rešitve, ampak za način, da svoje misli in cilje relativiziramo. Rešitve prilagodimo določenim ljudem, času in kraju. Včasih z anketo spoznavamo populacijo, za katero načrtujemo« (Ogorelec, 1993: 123).

Metodo ankete smo izbrali, da bi na podlagi odgovorov poskusili podati smernice za ureditev Stražunskega gozda. Z anketo smo ugotavljali potrebe in želje obiskovalcev Stražunskega gozda. Izvedena je bila osebno. S tem smo želeli zagotoviti predvsem višji odstotek odgovorov anketirancev in kakovostnejše pridobivanje podatkov. S tem smo se poskusili izogniti tudi nepopolnim in manjkajočim odgovorov ter nerazumevanju vprašanj.
V zvezi s Stražunskim gozdom je bilo izvedenih že veliko anket. Pri oblikovanju anketnega vprašalnika smo se zgledovali predvsem po anketi, ki je bila opravljena za potrebe študije Stražun včeraj, danes, jutri leta 1982, ter po anketi raziskovalne naloge Kako vdihniti Stražunu življenje (Oder in sod., 1999).

Z anketo smo zajeli le 22 anketirancev, kar predstavlja majhen, neznačilen vzorec, ki otežuje interpretacijo rezultatov. Opravili smo jo za vzorec, za kratko ponazoritev mnenja in potreb naključnih obiskovalcev. Izvedena anketa predstavlja le poskus, da dobimo vsaj predstave o potrebah obiskovalcev, če že ne dejanskih potreb.

Vzorčna anketa je bila izvedena v soboto, 30.9.2006, med 15. in 16. uro, in v nedeljo, 15.10.2006, med 16.in 18. uro na območju Stražunskega gozda.

Med anketiranimi osebami je bila polovica zaposlenih, 6 upokojencev, 4 študenti in 1 nezaposlena oseba. Tri četrtine jih živi v neposredni bližini Stražunskega gozda, zato jih tudi velika večina v gozd prihaja peš.

Anketiranih je bilo 22 oseb, od tega 9 žensk in 13 moških. Med njimi je bilo največ starih od 19 do 29 let, prav toliko anketirancev je bilo starih od 45 do 59 let, ostali so bili stari od 30 do 44 let in od 60 let in več. V starostni skupini od 10 do 18 let ni bilo nobenega anketiranca.

Rezultati ankete lahko poleg ostalih analiz območja pripomorejo k dodatnim ugotovitvam in k ustreznejšemu naboru dejavnosti, ki ustrezajo potrebam in težnjam tamkajšnjega prebivalstva.

6.2.1 Povzetek rezultatov ankete

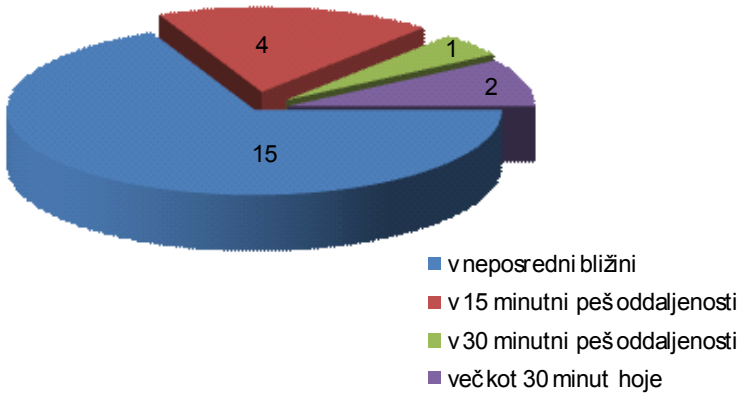

Slika 56: Oddaljenost bivališča anketirancev od Stražunskega gozda

Najpogostejši kraj stalnega bivališča vprašanih v anketi je v bližini Stražunskega gozda, štirje anketiranci potrebujejo 15 minut hoje do gozda, en anketiranec pol ure, preostala dva anketiranca pa potrebujeta več kot 30 minut hoje do območja. Populacija anketiranih v tem primeru ustreza namenu anketne raziskave. Večina anketirancev prihaja do Stražunskega gozda peš, štirje anketiranci uporabljajo kolo, z avtom pa se pripeljeta dva anketiranca. Javnega prevoznega sredstva ne uporablja nihče.

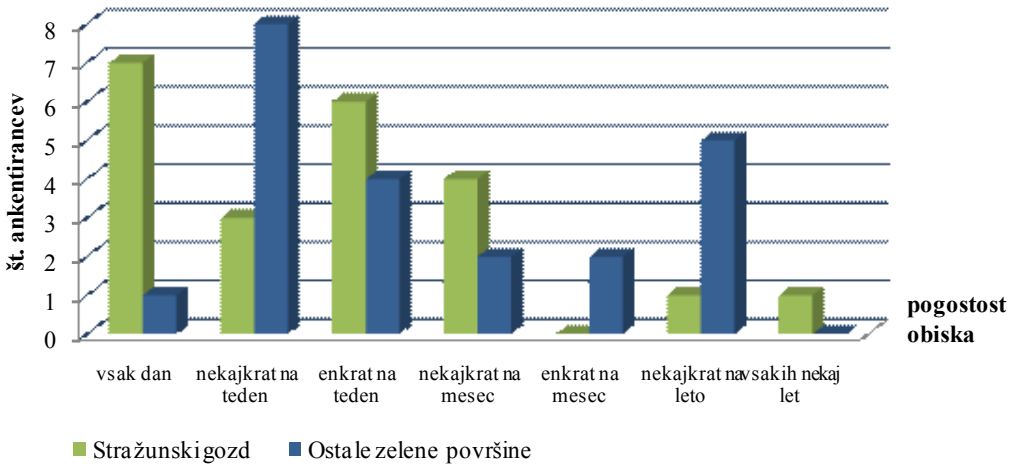

Slika 57: Pogostost obiska Stražunskega gozda in ostalih mestnih zelenih površin

Prosti čas zunaj doma od skupno 22 vprašanih vsak dan v Stražunskem gozdu preživlja 7 anketirancev, 6 anketirancev obišče gozd enkrat na teden, štirje vprašani pa svoj prosti čas v gozdu preživijo nekajkrat na mesec. Ostali anketiranci obiščejo gozd nekajkrat na teden, en anketiranec nekajkrat na leto in en vsakih nekaj let. Iz Slike 57 je razvidno, da anketirani obiskovalci Stražuna pogosteje obiskujejo Stažunski gozd kot ostale mestne zelene površine v Mariboru.

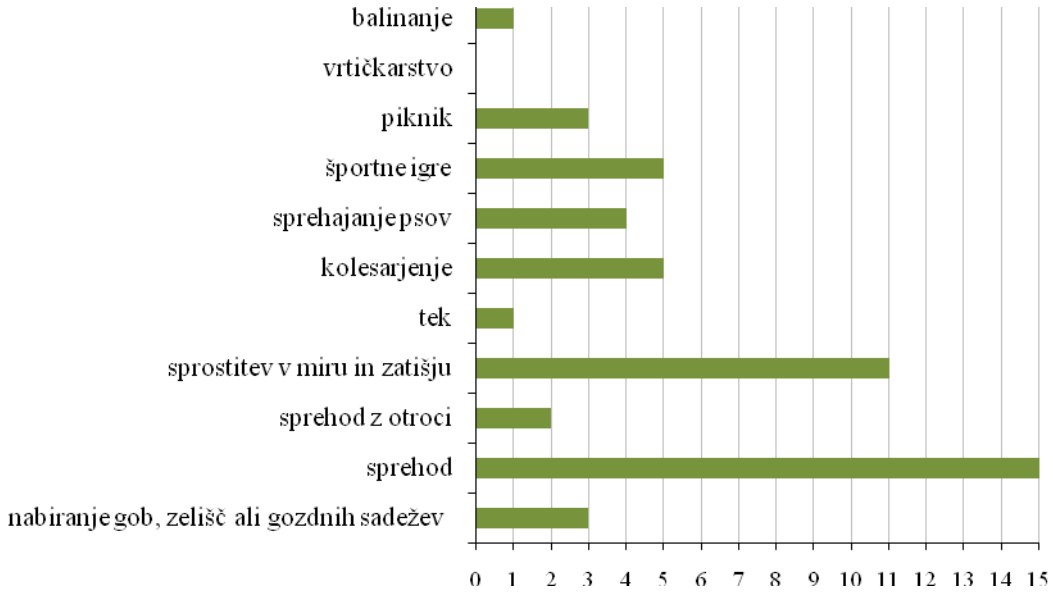

Slika 58: Namen obiska Stražunskega gozda

Dejavnosti, s katerimi se v Stražunu najpogosteje ukvarjajo anketirani obiskovalci, so razvrščene, kot kaže Slika 58. Anketiranci najpogosteje obiskujejo območje Stražuna zaradi sprehodov in miru, sledijo ostale dejavnosti kot so pikniki, športne igre, kolesarjenje, sprehajanje psov in nabiranje gozdnih sadežev. Večina vprašanih s trenutnim stanjem Stražunskega gozda ni zadovoljna ali pa je le delno zadovoljna. Velika večina anketirancev bi gozd pogosteje obiskovala, če bi bil bolj urejen.

Spodnji sliki prikazujeta, katere pomanjkljivosti anketirance najbolj motijo v Stražunskem gozdu (Slika 59) in kaj na obravnavanem območju najbolj pogrešajo (Slika 60). Predvsem jih moti onesnaženost gozda, odlaganje odpadkov in splošna neurejenost območja. Glede na odgovore močno primanjkuje opreme, ki bi omogočala zadrževanje na območju, na primer klopi, košev za odlaganje odpadkov ter urejenih in označenih poti. Moti jih tudi motorni promet, ki poteka skozi Stražunski gozd.

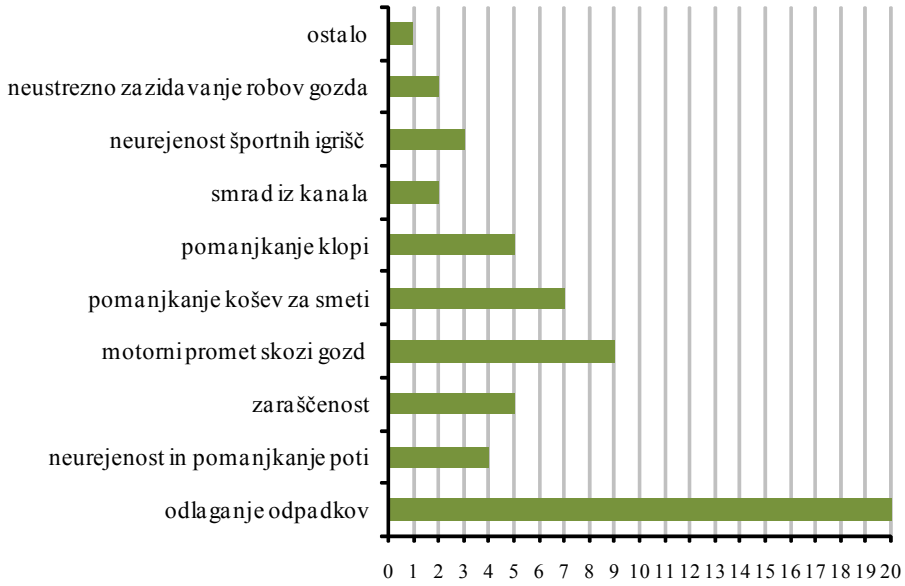

Slika 59: Moteči dejavniki Stažunskega gozda

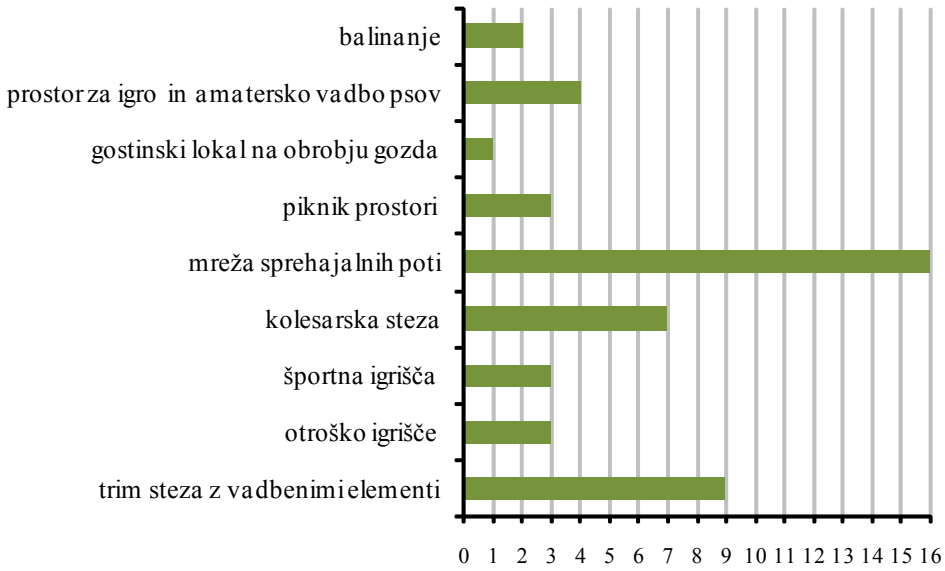

Slika 60: Programske vsebine, ki jih anketiranci najbolj pogrešajo

Slika 60 prikazuje programe, ki jih anketiranci v gozdu najbolj pogrešajo. Predvsem je prisotna želja po organiziranih, urejenih in označenih poteh, ki bi se lahko uporabljale za različne dejavnosti – sprehode, kolesarjenje in tek.

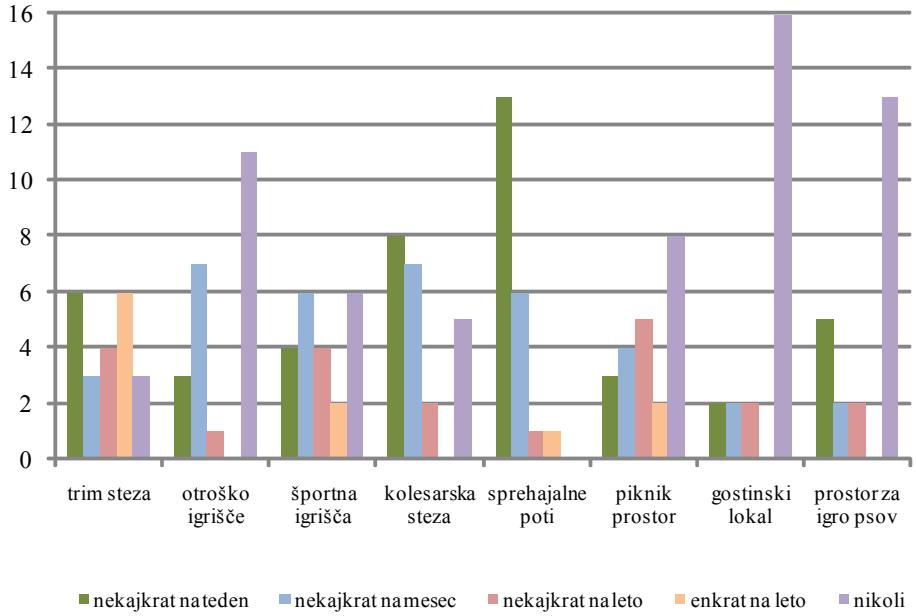

Slika 61: Pogostost uporabe predlaganih programov Stražunskega gozda

Slika 61 prikazuje, kako pogosto bi anketirani obiskovalci Stražunskega gozda uporabljali nekatere predlagane objekte in opremo. Tudi tukaj se je ponovno izrazila potreba po urejeni mreži poti, saj bi večina vprašanih najpogosteje uporabljala urejeno trim stezo in organizirane sprehajalne ter kolesarske poti. Pogosto bi uporabljali tudi športna igrišča, piknik prostore in otroško igrišče, medtem ko jih kar nekaj med njimi ne bi nikoli uporabljalo gostinskega lokala in prostora za igro psov.

6.2.2 Analiza rezultatov ankete

V anketi smo naključne obiskovalce povprašali, kako so zadovoljni z današnjim stanjem Stražunskega gozda, kaj jih najbolj moti in kakšne so njihove želje ter potrebe, vezane na obravnavan gozdni prostor. Bistvo ankete je, da iz odgovorov neke skupine anketirancev sklepamo na potrebe in mnenja celotne populacije – v našem primeru vseh obiskovalcev Stražuna.

Večina anketiranih obiskovalcev v Stražunski gozd prihaja peš, kar je potrdilo že znano dejstvo, da so za prebivalce najbolj privlačne zelene površine v neposredni bližini, ki so najbolj dostopne. Več kot polovica anketirancev gozd obiskuje vsak dan ali enkrat na teden (kar je verjetno odvisno od razpoložljivega prostega časa), torej gozd večinoma koristijo za vsakodnevno rekreacijo.

Obiskovalci niso zadovoljni s stanjem Stražunskega gozda, najbolj jih moti odlaganje odpadkov, motorni promet skozi gozd ter pomanjkanje klopi in košev za smeti. Predvsem je prisotna želja bo urejeni mreži tematskih poti in ustrezni spremljajoči infrastrukturi.

Že iz rezultatov ankete lahko sklepamo, da je infrastruktura Stražuna pomanjkljiva, da za čiščenje gozda ni nihče zadolžen in da prav tako nihče ne nadzoruje dogajanja v Stražunskem gozdu (nedovoljen promet po gozdu).

Ugotovili smo, da bi se v primeru izboljšanja stanja Stražunskega gozda obisk povečal. Le 4 osebe od anketiranih so se opredelile, da gozda ne bi obiskovale pogosteje, če bi bil bolje urejen. Od tega 3 osebe že vsak dan obiskujejo gozd, tako da lahko njihov negativni odgovor pri tem vprašanju spregledamo.

Med odgovori so lahko anketiranci poleg predlaganih programskih vsebin navedli tudi svoje predloge. Predlagali so uvedbo naslednjih objektov: balinarsko igrišče, ribnik, kopališče, čim več klopi.

6.3 OVREDNOTENJE

Kljub temu, da Stražun predstavlja edino večjo zeleno površino v neposredni bližini Tezna, Pobrežja in Brezja, vanj ne zaide veliko ljudi. Nekoč se je v Stražunu marsikaj dogajalo, gozd je bil bolje urejen, manj zanemarjen in poln obiskovalcev vseh starosti (Oder in sod., 1999). Danes je situacija nasprotna, z gozdom je povezanih veliko nerešenih problemov. V nalogi predpostavljamo, da problematika Stražunskega gozda izhaja ravno iz (pre)majhne obiskanosti. Razlog za to pa je treba iskati v pomanjkanju vsebin, saj se v Stražunu ne dogaja nič privlačnega za obiskovalce, pa tudi prostorski potenciali niso zadostno izpostavljeni.

Stražunski gozd torej predstavlja večjo mestno zeleno površino, ki lahko absorbira večino rekreacijskih oblik. Leži v samem osrčju Maribora in daje mestu poseben pečat, pa vendar nekako ne dobi tiste vloge, ki bi jo v življenju mesta lahko imel. Razlog za to je v največji meri ta, da je ponudba dejavnosti preskromna. Predvidevamo lahko, da na zapostavljenost Stražuna vpliva tudi neinformiranost prebivalstva, saj se ljudje ne zavedajo potencialov in pomena tega izjemnega mariborskega gozda.

Ugotovili smo, da je Stražun zanemarjen in da je splošna zanemarjenost gozda eden najbolj motečih dejavnikov. Odlagališča odpadkov, zapuščeni avtomobili, neurejene poti, polomljene informacijske table ipd. izrazito negativno vplivajo na obiskovalce. Pogosto pa ljudje zanemarjenost povezujejo z zaraščenostjo in nepreglednostjo, kar je v bistvu le lastnost nekega naravnega gozdnega sestoja. Prisotnost prvin naravne prvobitnosti je bistvena značilnost gozdov, vendar elementi »naravnosti« pri človeku vzbujajo tudi neprijetne občutke (strah), povezane z izgubo nadzora nad prostorom, v katerem se nahajajo (Šuklje-Erjavec, 2000).

Na odločitev za rekreacijo v gozdu med drugim vpliva tudi razpoložljivi čas in izobrazba. Jeršič (1976) ugotavlja, da je raven izobrazbe v pozitivni koleraciji z oblikami telesnokulturne aktivnosti, osebni standard pa je pomemben omejitveni dejavnik, saj je ukvarjanje z rekreacijskimi aktivnostmi vse preveč privilegij tistih, ki imajo višje dohodke. Domnevamo lahko, da predvsem med prebivalci Tezna prevladujejo socialno ogrožene skupine, ki v povprečju ne dosegajo visoke izobrazbe in niso ozaveščene o pomenu gozdne rekreacije za urbanega človeka.

Da se okoliški prebivalci ne odločijo za obisk gozda, je pravzaprav posledica vseh negativnih značilnosti Stražunskega gozda (neurejenost dostopov, pomanjkanje parkirišč, klopi, košev za odpadke itd.), ki združeni v enem prostoru predstavljajo resno problematiko. Z nekim ustreznim urejanjem je problematika Stražunskega gozda vsekakor rešljiva, zato smo v sledečem poglavju oblikovali predloge za izboljšanje stanja Stražuna.

7 PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE STANJA STRAŽUNSKEGA GOZDA

Ob povzemanju drugih virov in ogledu na terenu smo ugotovili, da je območje Stražunskega gozda obremenjeno z mnogimi problemi, ki mu zmanjšujejo krajinskoestetsko privlačnost in onemogočajo funkcionalnost te mestne zelene površine v smislu celovite rekreacijske cone, kar smo opisali v prejšnjih poglavjih. Na osnovi razmer lahko ugotovimo, da potenciali gozda niso zadostno izkoriščeni, da je Stražunski gozd v okviru zelenega sistema mesta zapostavljen in pozabljen. Kljub obširnemu zakonskemu urejanju (Zakon o gozdovih, Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor, Odlok o območju, v katerem se razglašajo gozdovi s posebnim namenom in o njihovi zaščiti, Odlok o zelenem pasu Stražunski gozd itd.) se zakonodajna določila v praksi ne izvajajo. Glede na rezultate vzorčne ankete se Stražun zdi obiskovalcem zanemarjen, pomanjkanje dejavnosti pa je tisti poglavitni dejavnik, za katerega v nalogi predvidevamo, da vpliva na skromno obiskanost Stražunskega gozda.

Stražunski gozd s svojo centralno lego kot razmeroma velika ter strnjena zelena površina s krajinsko pestrostjo in »prvobitnostjo« predstavlja izreden potencial za razvoj v celovito rekreacijsko cono za velik del mestnega prebivalstva. Da bi Stražun ponovno zaživel, je treba poiskati ustrezne programske vsebine, s katerimi bi privabili več obiskovalcev, doseči primerno stopnjo urejenosti, da prostor ne bo deloval zanemarjeno in da bo hkrati ohranil značilnosti naravnega sestoja - gozda, ter odpraviti negativne vplive, ki gozdu zmanjšujejo vrednost in izrazito negativno vplivajo na krajinsko estetiko, ekološke razmere ter na socialne funkcije Stražunskega gozda.

Zaenkrat lahko ostaja urejanje Stražunskega gozda le v načrtovalnih fazah, saj še ni razrešena problematika lastništva. Šele ko bo Mestna občina Maribor odkupila zasebna zemljišča na območju Stražuna, bo načrtovano politiko urejanja prostora možno realizirati. Prav zaradi takih in podobnih ovir bi bilo potrebno, preden se lotimo konkretnega urejanja, prvotno pristopiti k reševanju problematike Stražunskega gozda na splošnem nivoju.

7.1 SPLOŠNE USMERITVE

Pred kakršnimkoli poseganjem v prostor Stražunskega gozda bi bilo smiselno upoštevati splošne usmeritve, ki bi že same po sebi bistveno prispevale k reševanju problematike Stražuna. Večplastnost obravnavane problematike v prvi vrsti zahteva ureditev razmer na področjih prava, lastništva, informiranja prebivalstva ipd.

7.1.1 Usmeritve za pravno ureditev

Nov odlok, ki bi zavaroval in opredelil območje mestnih gozdov in podal usmeritve pri gospodarjenju ter opredeljeval odškodnine in nadomestila, je že oblikovan in v procesu pregledovanja različnih občinskih služb. Le s sprejetjem Odloka o razglasitvi gozdov s posebnim namenom bodo postavljeni ustrezni pravni okvirji za ureditev gozdov v mestnem okolju, saj je sedanji odlok pomanjkljiv (v njem ni opredeljen nosilec finančnih stroškov), prav tako se je v tem času zamenjala družbena ureditev, ki je vplivala na množico sprememb.

7.1.2 Usmeritve za ureditev lastništva

»Zaradi mnogonamenskosti urbanih drevnin je priporočljivo, da so zelene površine za oddih mestna ali državna last. Samo v gozdovih, ki so skupna lastnina, se lahko izognemo konfliktom med kratkoročnimi, privatnimi interesi, ki iščejo dobiček od lesa, in dolgoročnimi skupnimi koristmi, ki težijo k trajnosti in ohranitvi gozdov« (Cimperšek, 1997: 118).

Ureditev problema lastništva Stražunskega gozda je temeljna naloga Mestne občine Maribor. S tem bi se odpravili problemi, povezani z navzkrižnim interesom javnosti in lastnikov gozdov. Stupan (2003:86) piše: »Lastnikom, ki gozda ne želijo prodati, je potrebno plačevati odškodnino ali ponuditi možnost zamenjave mestnega gozda za gozd, kjer bodo lastniki lahko bolje izkoriščali lesnoproizvodno funkcijo gozda.« Šele ko bo Mestna občina Maribor večinska lastnica gozda, bo omogočeno kakršnokoli načrtno urejanje.

7.1.3 Usmeritev v aktivno urejanje prostora

Čeprav je bil Stražunski gozd že leta 1966 ovrednoten kot parkovni gozd, se urejanje Stražunskega gozda uresničuje in ohranja le v teoriji. Celotna obravnava urejanja prostora je pasivna, zato je treba omogočiti čimprejšnjo realizacijo.

Zgledni primer reševanja tovrstne problematike se izvaja v Celju, kjer se dobro zavedajo izjemnega pomena urbanih gozdov za mesto ter temu namenjajo določena sredstva. Mestna občina Celje na veliko odkupuje gozdna zemljišča v zasebni lasti, njihovi strokovnjaki glede urbanega gozdarstva sodelujejo s tujino (simpoziji, konference). V Celju mestni gozdovi predstavljajo aktualno problematiko, ki se je lotevajo v teoriji in v praksi.

7.1.4 Oblikovalske usmeritve

Cimperšek (2003:440) podaja nekatera prednostna načela oblikovanja parkovnih gozdov:

- čim višja stopnja (so)naravnosti;
- prevladovanje optimalne razvojne faze;
- za rekreacijo so primerni le lahko pohodni in pregledni gozdovi;
- raznovrstni, vitalni in biološko odporni sestoji iz domačih, samoniklih in rastišču prilagojenih vrst;
- vzdrževani gozdni robovi in ohranjeni pogledi iz razgledišč;
- tla na strmih robnih pobočjih morajo biti z vzdrževalnimi deli zavarovana pred plazenjem, erozijo in hudourniki;
- mešani sestoji, čistine in jase poživljajo nasprotja med svetlim in temnim ter navpičnim in vodoravnim;
- za večjo privlačnost in ustreznost za rekreacijo je koristno poudariti scenske sekvence prostora in obogatiti vegetacijske prizore;
- usmeritev v slikovite osebke, drevesne orjake in nenavadno razrasle skupine dreves, pri čemer ima izpostavljanje markantnih dreves in skupin prednost pred negovanjem celotnih sestojev;

- kombinacija gozda z vodnimi površinami z odsevom zelenja na vodni površini povečuje čutno doživljanje narave;
- mejni znaki, informacijski napisi ter smerokazi morajo biti nevpadljivi in diskretni;
- kakršni koli objekti in oprema morajo biti usklajeni z okoljem in grajeni enostavno, skromno in iz naravnih materialov (les, kamen);
- smotrno zasnovana in opremljena mreža dostopnih, povezovalnih in sprehajalnih poti;
- trase naj sledijo reliefu ter naj bodo speljane tako, da vodijo od zbirnega izhodišča do določenega cilja (studenec, razgledišče, počivališče, naravne zanimivosti …);
- gozdovi naj bodo opremljeni z učnimi potmi, tekaškimi in kolesarskimi progami ter zanimivimi informacijami;
- biološka zrelost dreves (sestojev) ima prednost pred ekonomsko zrelostjo;
- sestoji v nesklenjeni rahli zarasti imajo močnejši pretok zraka in zato večjo očiščevalno moč;
- razdrobljena struktura različnih drevesnih vrst po starosti, lesni zalogi in razvojnih fazah;
- zaradi značilnega letnega ritma, barvne pestrosti in zanimive zimske podobe imajo gozdovi listavcev prednost pred vrstno osiromašenimi in temačnimi sestoji iglavcev;
- pri oblikovanju sestojnih struktur moramo izhajati iz rastiščnih danosti (s pomočjo fitocenološkega kartiranja);
- podivjano širjenje podrasti zmanjšuje preglednost, preprečuje razkroj stelje, ki se kopiči in onemogoča rast zeliščnega sloja (slednji s svojo raznolikostjo poživlja izgled gozda).

7.1.5 Usmeritve za promet

»Glavna naloga pri urejanju gozdnih prometnic v mestnih gozdovih je uveljavitev prepovedi prometa za vsa vozila (razen za prometna sredstva, ki so potrebna pri izvajanju del v gozdu oziroma druga prometna sredstva, kar je razvidno iz Uredbe o prepovedi vožnje z vozili v naravnem okolju)« (Stupan, 2003:86).

Zato bi se na vse ceste v Stražunskem gozdu – z izjemo Tezenske ulice – na območju vstopa v gozd namestile zapore v obliki pogreznih valjev ali ramp.
Gozdne poti bi glede na nove rabe razdelili po tematskih sklopih (sprehajalne, tekaške, kolesarske, učne, spominske …). Predvideli bi tudi ureditev dostopov za avtomobile s parkirnimi prostori.

7.1.6 Usmeritve za varovanje prostora

Problem neupoštevanja zakonodajnih določil, omejitev in prepovedi bi se lahko uredil z ustanovitvijo posebne redarske službe, ki bi bila zadolžena za izvajanje zakonodaje. Nova varovalna služba za območje Stražunskega gozda bi morala imeti širši krog pooblastil v skladu z zakoni in odloki ter aktivno vlogo pri varovanju prostora, saj bi bilo potrebno urediti tudi kazensko odgovornost za neupoštevanje omejitev in prepovedi.

7.1.7 Usmeritve za informiranje javnosti

V osnutku Odloka o razglasitvi gozdov s posebnim namenom v mestni občini Maribor (2001) je določeno, da je Zavod za gozdove Slovenije odgovoren za informiranje javnosti, medtem ko vsa dodatna dela, povezana s stroški stikov z javnostjo, financira in naroča Mestna občina Maribor.

Meščani, ki živijo ob gozdovih, so v veliki meri navezani na njih in skrbno spremljajo dogajanje v svoji okolici, zato jih je treba pred vsakim posegom v gozd prej obvestiti in jim pojasniti vprašanja, ki se jim ob tem zastavljajo.

Potrebno bi bilo tudi propagiranje/reklamiranje Stražuna, saj veliko prebivalcev Maribora sploh ne pozna Stražunskega gozda in se ne zaveda njegovih krajinskoestetskih privlačnosti in potencialov. Meščane bi bilo treba opozoriti na izjemnost Stražunskega gozda, kar bi bilo možno v sklopu prireditev ob različnih priložnostih (teden gozdov), s sodelovanjem z osnovnimi in srednjimi šolami (predavanja o mestnih gozdovih, vodenje oziroma sodelovanje pri krožkih, povezanih z okoljem in naravoslovnih dneh) ter z reklamiranjem na različnih info-točkah (letaki o Stražunskem gozdu).

Cenčič (2007) meni, da so mestni gozdovi v Celju, v Novem mestu in v Novi Gorici dober primer sodobnega pravnega varovanja in ustreznega načrtovanja. Status teh gozdov so uredili ob strokovni podpori Zavoda za gozdove Slovenije predvsem zaradi prizadevanja lokalnih skupnosti. Cenčič (2007) ob tem ugotavlja, da je v Mariboru pri gospodarjenju in upravljanju mestnih gozdov veliko nerešenih problemov in ovir. Trajno rešitev problema mariborskega mestnega gozda vidi v sprejetju kot nujne in primerne osnove za dolgoročno reševanje problema 880 ha mariborskega mestnega gozda.

S sprejetjem novega odloka o razglasitvi gozdov s posebnim namenom (Odlok o razglasitvi…, 2001) bo dokončno opredeljen zavezanec, ki zagotavlja sredstva za stroške gospodarjenja z gozdovi ter izvajalec tega režima. Za upravitelja mestnih gozdov osnutek odloka (Odlok o razglasitvi…, 2001) določa upravne organe Mestne občine Maribor, ki bo nosilec vseh stroškov, povezanih z gozdovi s posebnim namenom. Občina ima tudi predkupno pravico pri prometu s temi gozdovi. Prioriteto pri odkupu bodo imeli nekateri zasebni gozdovi z najbolj poudarjenimi funkcijami (med njimi je tudi Stražun), v ostalih zasebnih gozdovih pa naj bi Mestna občina Maribor lastnikom izplačevala letne odškodnine zaradi omejitve uživanja lastnine. Zaradi povečanega obsega del osnutek odloka predlaga podelitev koncesij usposobljenim izvajalcem. V odloku tudi ugotavljajo, da je za splošni nadzor v gozdovih ter preprečevanje vandalizma razen terenske službe Zavoda za gozdove Slovenije potrebna še čuvajska služba v sestavi mestnih organov.

Odlok (Odlok o razglasitvi…, 2001) torej določa odkup gozdov od zasebnih lastnikov, varstveni režim, odškodnine in nadomestila, vključevanje parkovnih elementov v gozdove s posebnim namenom, ureditev in vzdrževanje rekreacijske infrastrukture ipd., kar bo pomenilo veliko finančno breme za Mestno občino Maribor.

Tako lahko povzamemo, da bo sprejetje Odloka o razglasitvi gozdov s posebnim namenom v Mestni občini Maribor povzročilo večjo intenzivnost urejanja Stražunskega gozda.

Pri konkretnih predlogih za reševanje problematike Stražunskega gozda smo izhajali iz tega, da je Odlok o razglasitvi gozdov s posebnim namenom že sprejet, da je med drugim tako poskrbljeno za varovanje prostora in da so urejene tudi razmere na področju lastništva, ki so predpogoj za celovito urejanje gozda.

Pri predlogu prostorske ureditve smo upoštevali oblikovalske usmeritve, s katerimi bomo previdno in načrtno tako posegali v gozdni ekosistem, da se bodo ob ohranjanju višje stopnje naravne ohranjenosti gozdnega sestoja izpostavili tudi prostorski potenciali Stražunskega gozda, novi posegi pa bodo izvedeni enostavno, nevpadljivo in usklajeno z okoljem.

Pri urejanju prometnic v Stražunskem gozdu smo upoštevali prepoved promet za vsa vozila, razen za potrebe del v gozdu (ureditev poti, namenjenih sprehajanju in kolesarjenju), prav tako smo upoštevali usmeritve za informiranje javnosti (informacijske table na vstopnih točkah).

7.2 PREDLOG UREDITVE

7.2.1 Predlagane programske vsebine

Za rešitev problematike Stražunskega se je oblikoval predlog ureditve kot ena izmed možnih variant izboljšanja sedanjega stanja gozda.

Pri določanju predlaganega programa Stražunskega gozda smo izhajali iz potreb in želja obiskovalcev mesta, ki smo jih okvirno ugotovili z izvedbo ankete v Stražunu, pa tudi iz nekih splošnih potreb prebivalcev mesta, na katere smo sklepali iz drugih virov (Stupan, 2003; Romih, 1983; Simoneti, 1997). Pri presojanju o ustreznosti programskih vsebin smo se opirali na zakonska izhodišča in naravne danosti Stražunskega gozda. Rekreacijske dejavnosti se načrtujejo in usklajujejo s stanjem in značajem območja.

Glede na vrednotenje obstoječega stanja gozda in možnosti razvoja v celovito mestno rekreacijsko cono je bila osnovana rešitev, ki predvideva uvedbo novih dejavnosti. Namen novih programov je razvijati dogajanje v Stražunskem gozdu v smislu večje privlačnosti za obiskovalce. Pri tem ne smemo preseči zakonskih okvirjev, poleg tega urejanje ne sme biti preveč intenzivno, da se ne bi prekoračila tista meja, ki loči parkovne gozdove od umetno oblikovanih parkov. Mesto Maribor že premore nekaj parkov, ki verjetno zadovoljivo opravljajo svoje funkcije. Mestni park je celo najbolj obiskan med mestnimi zelenimi površinami (Anketa o zelenih …,1999, cit. po Stupan, 2003). Stražun naj bi bil po nekaterih podatkih (Senegačnik, 2007) najbolj naravno ohranjen gozd s tako centralno lego v mestnem prostoru. Stražunski gozd torej prestavlja možnost doživljanja prvobitne narave neposredno v mestu, kar je poglavitni razlog za ohranjanje zaznavne prisotnosti prvin prvobitnosti v tem izjemnem parkovnem gozdu.

Na območju Stražunskega gozda naj se razvijajo naslednje dejavnosti:

- sprehajanje;
- sprehajanje psov;
- tek in hitra hoja;
- telovadba in razgibavanje;
- posedanje, počitek;
- kolesarjenje;
- opazovanje in spoznavanje narave;
- otroška igra;
- balinanje;
- piknik;
- ležanje na travniku;
- sankanje pozimi;
- tek na smučeh pozimi;
- zadrževanje na bioenergetskih točkah in bioterapija;
- športne dejavnosti (odbojka na mivki, košarka, mali nogomet…);
- nabiranje gob, zelišč in gozdnih sadežev;
- taborniške dejavnosti;
- kopanje;
- sončenje;
- meditacija;
- adrenalinsko kolesarjenje.

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

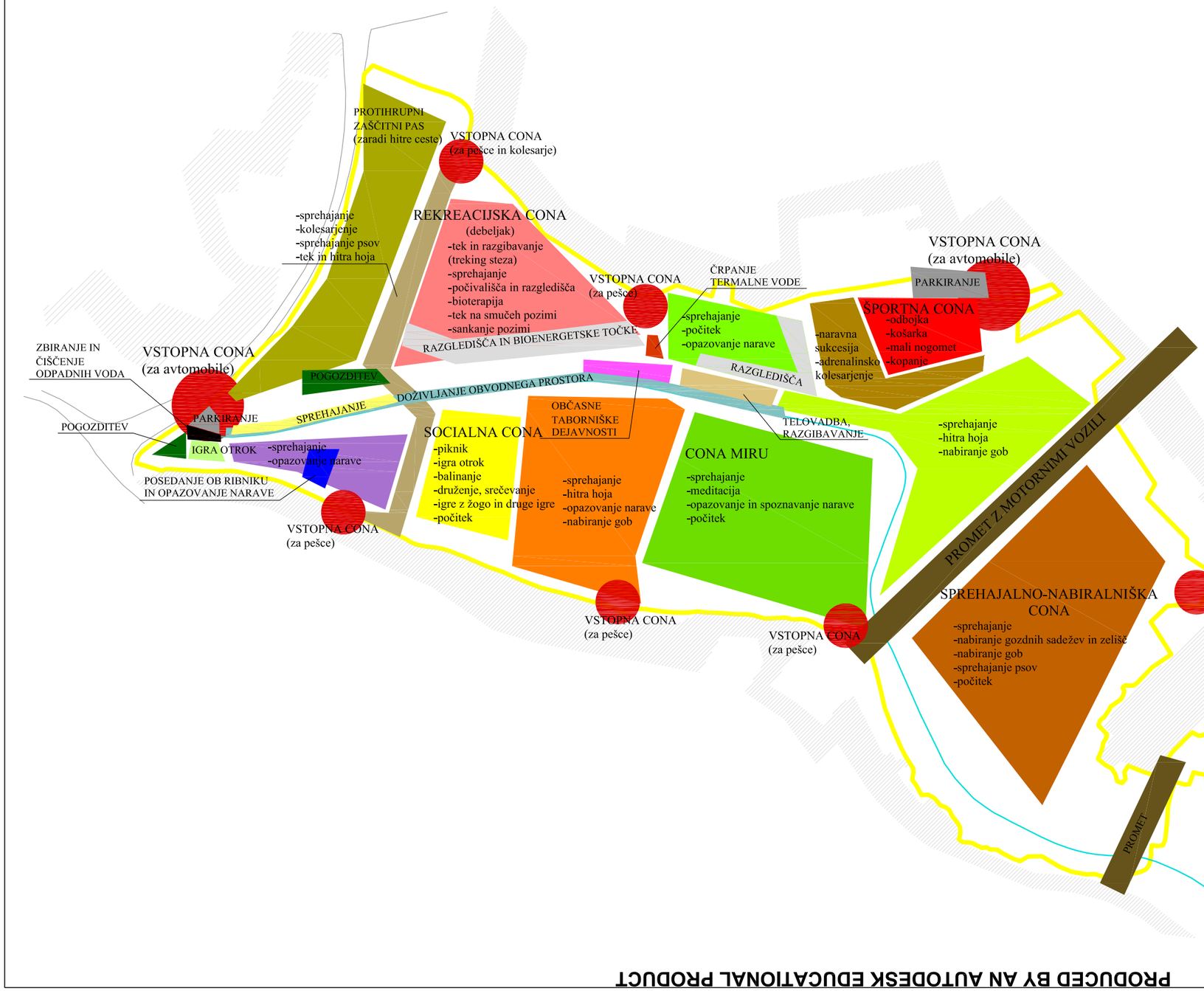

LEGENDA

- meja Stražunskega gozda
- rob pozidave
- Stražunski kanal

Slika 62:
Coning

M 1: 10 000

Friš A. Problematika urejanja parkovnega gozda Stražun. Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo, 2007

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

7.2.2 Utemeljitev predlaganih dejavnosti in njihove prostorske zahteve

- **Sprehajanje**

Anketirani obiskovalci Stražuna v gozdu najbolj pogrešajo urejeno mrežo sprehajalnih poti, ki bi jih tudi najpogosteje uporabljali.

Jurkovič (1992) ugotavlja, da je sprehod ena od pomembnejših in najbolj razširjenih dejavnosti, ki se odvijajo na prostem. Sprehajanja se poslužujejo praktično vsi prebivalci, za izvajanje te dejavnosti pa niso potrebne neke posebne površine. Pomembna prednost te dejavnosti je, da sprehajalci običajno ne uničujejo narave in njenih prvin, ne povzročajo degradacije prostora, pa tudi ureditev poti, ki je za sprehajanje potrebna, ne predstavlja zahtevnega posega v prostor.

Sprehajanje je za Stražun ustrezna in skorajda nujno potrebna dejavnost, ki jo je treba dodatno razvijati. Zato predlagamo ureditev novih in nadgradnjo že obstoječih poti, ki bodo Stražunski gozd povezale v funkcionalno celoto, hkrati pa obdržale obiskovalce na poteh, namenjenih za hojo, in tako pripomogle k varovanju naravne ohranjenosti notranjih delov gozda. Z ureditvijo poti tam, kjer so potrebne, bomo večino obiskovalcev vzpodbudili k rabi teh poti. Sicer lahko domnevamo, da se bo kljub urejeni mreži sprehajalnih poti sprehajanje pojavljalo tudi drugje, kot oblika rekreacije, ki ni vezana na določen prostor ali objekte in se lahko pojavlja skoraj povsod v odprtem prostoru (nestrukturirana rekreacija), kar pa ne bo povzročilo večje škode, če bo ostalo le pri posameznikih.

- **Sprehajanje psov**

Sprehajanje psov je pravzaprav le malo drugačna oblika sprehajalne dejavnosti. Že danes veliko bližnjih stanovalcev v Stražun vodi pse. Mnogo okoliških prebivalcev (predvsem prebivalci Tezna) nima urejenih zelenih površin ob stanovanjskih objektih, zato jim Stražunski gozd predstavlja primeren in dostopen ambient, v katerem lahko razgibajo svoje ljubljenčke in se hkrati sprostijo od vsakodnevnih skrbi. Uporaba povodca je pri sprehajanju psov nujna, saj večino ostalih obiskovalcev motijo psi, ki prosto tekajo po gozdu. Na obvezno uporabo povodcev je potrebno opozoriti na vstopnih točkah v Stražunski gozd.

- **Telovadba in razgibavanje**

Telovadba in razgibavanje je glede na rekreacijsko usmerjenost gozda zaželena dejavnost. Gre za strukturirano obliko rekreacije. Za to dejavnost je potreben posebej za to urejen prostor, opremljen z elementi in orodji za telesno vadbo. Še pred nekaj leti so se ob Stražunskem kanalu nahajali ostanki pripomočkov za urjenje vojakov JLA (poligon). To konstrukcijo so uporabljali tako rekreativci kot otroci, zato lahko sklepamo, da bi podobna ureditev tudi danes pritegnila obiskovalce Stražunskega gozda. Tovrstna orodja lahko predstavljajo tudi objekt za neformalno igro.

- **Balinanje**

Balinanje je vrsta rekreacije, ki se v Stražunskem gozdu že danes izvaja, klub temu da za to ni posebej urejenega prostora. Obiskovalci si sami urejajo prostor (kar v tem primeru ne škoduje gozdnim tlom in vegetaciji), vendar bi jim z ureditvijo prostora za

balinanje olajšali delo in hkrati k balinanju pritegnili tudi druge obiskovalce, ki tega morda še niso poskusili.

- **Tek in hitra hoja**

Pomembna programirana strukturirana dejavnost, ki danes v Stražunu ni zadostno razvita, je tek (in hitra hoja). Tek v naravne okolju je eden od najboljših načinov za obnavljanje fizičnih moči in pridobivanja kondicije. Tek se danes v Stražunu pojavlja povsod, kjer je možna lahka prehodnost, tudi tam, kjer ni poti. Pri tem se teptajo gozdna tla, lahko se poškodujejo korenine in bližnja vegetacija, nepravilen teren pa je navsezadnje tudi nevaren za tekače.

Za tek v naravi so najbolj primerne trim steze. Trim steze so na meji med rekreativnimi in športnimi dejavnostmi, saj so najpogosteje urejene podobno kot tekaške steze s postanki, na katerih je možna telovadba na različnih orodjih, hlodih in preprekah (Jurkovič, 1992). Postaje so opremljene tudi z oznakami vrste telovadnih vaj in navodili. Ureditev trim steze je utemeljena tudi z vidika potreb anketirancev, ki poleg mreže sprehajalnih poti najbolj pogrešajo urejeno trim stezo s pripadajočimi vadbenimi elementi.

- **Opazovanje in spoznavanje narave**

Spoznavanje in opazovanje narave v gozdu je prostorsko nedefinirana dejavnost. Lahko trdimo, da je naravo moč opazovati povsod, kjer so zaznavne naravne prvine. Stražunski gozd s prepoznavnimi značilnostmi prvobitne narave predstavlja v degradiranem mestnem okolju še posebej zanimiv teren za opazovanje in spoznavanje narave. V neposredni bližini gozda se nahajajo 3 osnovne šole, zato bi bila zaželena poudarjenost učnega vidika spoznavanja narave – ureditev gozdne učne poti, ki se je pojavila tudi med predlogi anketiranih obiskovalcev Stražuna.

- **Piknik**

Anketiranci so izrazili potrebo po urejenih piknik prostorih. Pikniki se že danes občasno izvajajo, kljub temu, da je v gozdu prepovedano kurjenje na mestih, ki za to niso posebej določena. Pri tem je gozd izpostavljen nevarnosti požara, za pikniki pa ostanejo pogorišča, ki delujejo zelo neestetsko. Zaradi pomanjkanja košev za smeti obiskovalci pogosto za sabo puščajo odpadke. Z ureditvijo posebnih piknik prostorov, opremljenih s klopmi in mizami, koši za smeti, kurišči in sodi s peskom za gašenje ognja bi odpravili negativne posledice in možne nevarnosti piknikov, verjetno pa bi se tudi obiskovalci te dejavnosti lotevali z večjim veseljem.

- **Posedanje in počitek**

V Stražunskem gozdu je opazno izrazito pomanjkanje opreme za posedanje in počitek. V anketi so obiskovalci poudarili, da njihova potreba v smislu posedanja v gozdu ni zadovoljena. Za počitek po drugih dejavnostih (npr. sprehod), za sprostitev in druženje v udobne sedečem položaju, je postavitev klopi za sedenje nujno potrebna.

- **Kolesarjenje**

Kolesarjenje je v Stražunskem gozdu zaželena oblika rekreacije, saj je kolesarska steza na tretjem mestu med programskimi vsebinami, ki jih anketiranci v gozdu najbolj pogrešajo. Pogosto kolesarji koristijo Stražun kot prehodno območje, bližnjico skozi prijeten ambient, kjer kolesarjev ne ogroža gost avtomobilski promet. Kolesarjenje za razliko od teka zahteva utrjene steze ali ceste, ki naj bodo speljane izven območja avtomobilskih (Jurkovič, 1992). Izgradnja kolesarskih stez bi pomenila dokajšnji poseg v gozdni ekosistem, zato morda ni najbolj ustrezna za občutljivo gozdno okolje. Kolesarjenje se lahko pojavlja le na obstoječih gozdnih poteh, ki so primerno utrjene, ali pa v že degradiranem predelih gozda (gramoznica).

- **Adrenalinsko kolesarjenje**

Posebna oblika kolesarjenja (gorsko oz. adrenalinsko kolesarjenje) bi popestrila dogajanje v Stražunu in pritegnila tiste obiskovalce gozda, ki kolesa ne uporabljajo le kot transportno sredstvo. Jurkovič (1992) ugotavlja, da kolesarjenje po neutrjenih terenih, ki je možno praktično povsod, pridobiva vedno več privržencev. Pri tem nastajajo konflikti z ostalimi uporabniki prostora, zato je to dejavnost potrebno omejiti na območje, ki bo urejeno in namenjeno izrecno gorskemu kolesarjenju. Zaradi negativnih vplivov na gozdni prostor so za adrenalinsko kolesarjenje ustrezna že degradirana območja Stražunskega gozda (opuščena gramoznica), ki niso namenjena kateri drugi rabi.

- **Tek na smučeh**

Smučarski tek je ena od redkih zimskih dejavnosti, s katerimi se je možno ukvarjati na prostem in takorekoč v mestu (Jurkovič, 1992). Za to dejavnost je uporabna skoraj vsaka površina, kjer je snežna odeja ohranjena in ki je dovolj položna. Jurkovič (1992) opaža, da popularnost smučarskega teka naglo narašča, mnogim pomeni nadomestilo za tek v zimskem času. Tek na smučeh je ustrezna dejavnost za Stražunski gozd v obdobjih s snežno odejo, ko so ostale dejavnosti zastopane v manjši meri.

- **Sankanje**

Sankanje je zimska dejavnost, ki se lahko pojavlja povsod na strmini, kjer sankanja ne ovira razrasla vegetacija. Otroci za to dejavnost v zimskem času običajno izkoristijo vsako najmanjšo brežino, zato lahko sklepamo, da je potreba po sankanju vedno prisotna.

- **Nabiranje gob, zelišč in gozdnih sadežev**

Nabiranje gob, zelišč in gozdnih sadežev je izrazito nestrukturirana oblika rekreacije, ki se dogaja predvsem izven poti in najbolj frekventnih območij. V Stražunskem gozdu lahko obiskovalci nabirajo borovnice, različne vrste gob, kostanje in razna zelišča. Z vidika ponudbe gozdnih dobrin v Stražunu lahko utemeljimo to vrsto dejavnosti, ki se in se verjetno tudi bo izvajala nenačrtovano.

- **Meditacija**

Meditacija in podobne oblike sproščanja postajajo ob sodobnem stresnem načinu življenja vedno bolj popularni. Gozd s svojo blažilno klimo in ugodnimi vplivi na psihično in fizično počutje predstavlja idealni ambient za tovrstne dejavnosti.

Meditacija na prostem je mogoča le v mirnem okolju, zato moramo biti pozorni na morebitne konflikte z ostalimi dejavnostmi.

- **Kopanje**

Kopališče v Stražunskem gozdu je ideja, za katero se prebivalci okoliških četrti vneto zavzemajo odkar je bila v gozdu odkrita termalna voda. Vendar bi gradnja termalnega kopališča in posledično razvoj turizma lahko degradirala to izjemno mestno zeleno površino, katere vrednost je tudi razmeroma visoka stopnja naravne ohranjenosti. Kopanje v termalni vodi je dejavnost, ki je v Stražunu izredno zaželena, vendar se jo lahko izvede tudi na drugačen, naravnemu okolju prilagojen način.

- **Bioterapija**

Bioterapija je v splošnem kontekstu rekreacijske cone, ki v naravno ohranjenem okolju služi za nabiranje in obnavljanje psihofizičnih moči, zelo ustrezna dejavnost. Za izvajanje bioterapije niso potrebne določene ureditve, dogajajo se preprosto na najbolj primerni izmed točk, kjer je bil s posebnimi inštrumenti izmerjen pozitivni vpliv na zdravje ljudi (npr. že obstoječe počivališče ob točki 5).

- **Športne dejavnosti**

Ker imamo možnost umestitve teh dejavnosti v tak prostor, kjer izgradnja športnih igrišč ne bo ogrožala gozdnega sestoja, je tudi sklop športnih dejavnosti ustrezen za Stražunski gozd. Glede na rezultate ankete si obiskovalci Stražuna želijo športnih igrišč. Športne dejavnosti (odbojka, košarka, mali nogomet ipd.) na obrobju gozda primerno dopolnjujejo sistem strukturiranih rekreacijskih dejavnosti v Stražunskem gozdu.

- **Taborniške dejavnosti**

Taborniške dejavnosti so dejavnosti, ki so usklajene z naravo. Taborništvo je v Stražunu že skoraj tradicija, zato je občasno izvajanje teh dejavnosti primerno in potrebno predvideti.

- **Otroška igra**

Otroška igra je pomembna oblika dejavnosti, saj se v vrtcih in šolah prične oblikovanje odnosa do narave in mestni gozd je otroku najbližja učilnica na prostem (Stupan, 2003). Pri tem ne smemo pozabiti na neformalno igro, ki se lahko v takem okolju, kot je gozd, idealno razvija, ter pozitivno vpliva na razvoj otrokove osebnosti (vzpodbujanje domišljije, domiselnosti ipd.). Neformalne oblike otroške igre niso vezane na določene ureditve, pojavljajo se praktično povsod, kjer je po otrokovem pojmovanju nekaj zanimivega.

Čeprav so nekateri obiskovalci Stražuna v anketi izrazili željo po urejenem prostoru za amatersko vadbo in igro psov, smo to dejavnost presodili kot neustrezno za območje obdelave. Namen urejanja Stražunskega gozda je pritegniti več obiskovalcev, tek, sprehod in druge oblike rekreacijskih dejavnosti pa bi lahko prišle v konflikt z igro in vadbo psov (predvsem sprehajanje, ki se pojavlja povsod po gozdu). Glede na to, da veliko sprehajalcev motijo psi brez povodca, pravzaprav se ob njih počutijo ogrožene, lahko

domnevamo, da z ureditvijo poligona za pse gozd ne bi bil več tako privlačen za sprehajalce.

Če povzamemo zahteve strukturiranih dejavnosti po prostorskih ureditvah, bodo za izvajanje nekaterih dejavnosti potrebni določeni posegi v gozd. Predlog programske ureditve na splošno predvideva naslednje posege:

- vzpostavitev funkcionalne mreže sprehajalnih poti na osnovi obstoječih in nekaterih novih poti, ki so potrebne za boljšo povezanost delov gozda;
- opremljenost poti s klopmi, s koši za smeti in ponekod z razsvetljavo;
- ureditev počivališč in razgledišč;
- ureditev posebnih piknik prostorov z lesenimi klopmi, mizami in s posebej določenimi mesti za kurjenje – kurišči;
- postavitev raznih informacijskih tabel na vstopnih točkah in v predelih, kjer se obiskovalci največ zadržujejo (za doseganje boljše ozaveščenosti obiskovalcev);
- ureditev gozdne trim steze, opremljene z vadbenimi elementi;
- realizacija gozdne učne poti po predlogu učencev OŠ Martina Konšaka iz leta 2000 (Mala gozdna učna pot Stražun, Mladi za napredek Maribora, 17. srečanje);
- ureditev posebnega območja za telovadbo in razgibavanje;
- preureditev opuščene gramoznice v športno-rekreacijski park (športna igrišča, kopališče, poligon za gorska kolesa);
- ureditev otroškega igrišča;
- ureditev prostora za balinanje;
- obnova tenis igrišča ob severozahodnem robu Stražuna na Pobrežju (izven območja obdelave);
- zavarovanje tal na strmih predelih (pred plazenjem in erozijo);
- sanacija kanalizacije po projektu Zavoda za urbanizem – Varstvo voda v mestni občini Maribor;
- revitalizacija Stražunskega kanala in razširitev struge na določenem predelu potoka;
- omejitev motornega prometa na vstopnih točkah;
- ureditev dostopov in parkirišč;
- ureditev manjšega termalnega kopališča na prostem;
- ukinitev vrtičkarske dejavnosti v Z delu Stražuna in povrnitev območja v prvotno stanje;
- ureditev manjšega ribnika na območju mlak izvira Mrzlica;
- pogozditev privatnega zemljišča v osrednjem delu gozda ob Kosovelovi ulici (po odkupu);
- izgradnja dodatnih brvi čez Stražunski kanal;
- ureditev varnih prehodov čez Tezensko ulico (nadhodi).

7.2.3 Koncept zasnove:

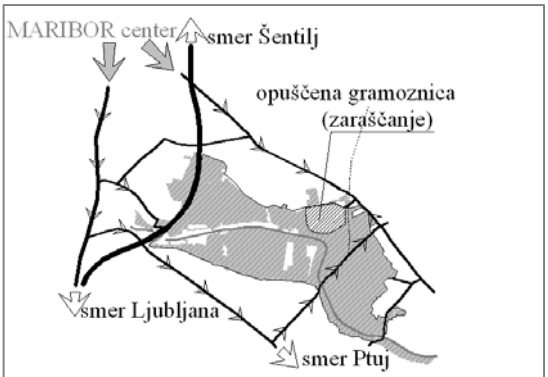

Slika 63: Dostopi z avtomobili v Stražunski gozd

Slika 64: Obodni zaščitni pas Stražuna

Slika 65: Območja »debeljaka« v Stražunu

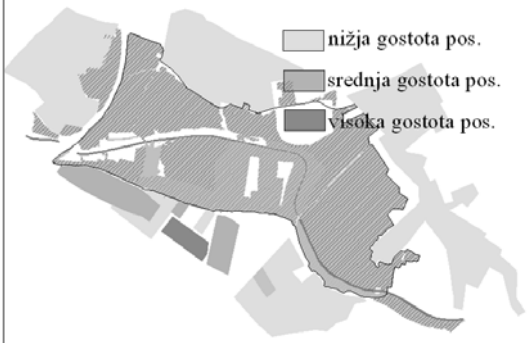

Slika 66: Gostota poselitve v okolici Stražuna

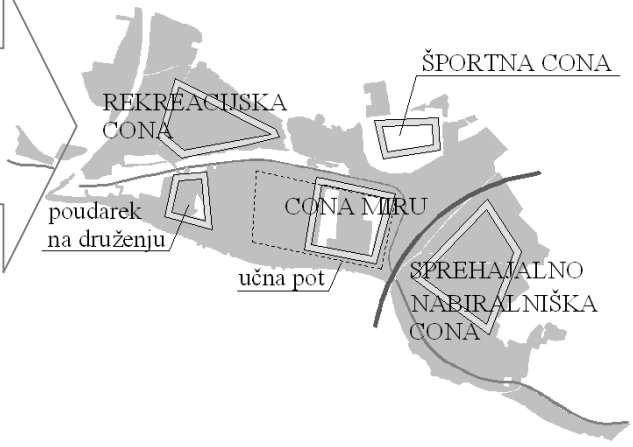

Slika 67: Vsebinska razdelitev Stražunskega gozda na cone

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

LEGENDA

Mala gozdna učna pot Stražun

1. 1. stojišče: Pomen gozda za ljudi
2. 2. stojišče: Odnos ljudi do Stražuna
3. 3. stojišče: Gozdni rob
4. 4. stojišče: Drevesne vrste v Stražunu
5. 5. stojišče: Mešani gozd
6. 6. stojišče: Zaraščanje travnika in obnova gozda

- trim steza
- predvidene poti
- predvidena cesta po prostorskem planu občine
- zaščitni pas 100 m
- predvidena pogozditev
- prepuščanje naravni sukcesiji
- prostor za balinanje
- meditacija na prostem
- športna igrišča

Slika 68:
Koncept ureditve Stražuna

M 1: 10 000

Friš A. Problematika urejanja parkovnega gozda Stražun. Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo, 2007

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

Na osnovi predhodnih analiz smo Stražunski gozd razdelili na več programskih prostorskih enot. V vsaki enoti (coni) so združene sorodne programske vsebine. Rekreacijska cona je območje, kamor bomo umeščali rekreacijsko najbolj poudarjene programske vsebine, ki že mejijo na športne (npr. trim steza, tek na smučeh). Predlagano območje ustreza aktivnim oblikam rekreacije predvsem zaradi prevladovanja debeljaka (razvojna faza gozda, ki je zaradi prevladovanja zrelih sestojev in manjšega odstotka podrasti najbolj primerna za rekreacijo), ravnega terena (Stražunski otok) in obstoječe krožne poti (preoblikovanje v trim stezo).

Jasa v južnem delu Stražuna ob Kosovelovi ulici (glavna jasa) že danes fukcionira kot središče družabnega dogajanja. To območje je lahko dostopno (predvsem s strani Tezna, kjer je gostota poselitve najvišja). Nahaja ob Kosovelovi ulici, ki povezuje Tezno s Pobrežjem in je med najbolj prometnimi potmi v Stražunu. Zato lahko sklepamo, da bi bilo območje glavne jase z okolico nadvse primerno za nadaljnjo razvijanje socialnih dejavnosti (center družabnega življenja), kar bi lahko dosegli s postavitvijo objektov (klopi, piknik prostori ipd.), ki bi vzpodbujale k družabnosti.

Z namenom varovanja notranjega območja gozda pred negativnimi vplivi stalnega množičnega obiska predlagamo urejanje gozdnega jedra (ostali dve jasi in obdajajoči gozd) kot cone miru. Tukaj naj bi se predvidele dejavnosti, za katere je primerno naravno bolj ohranjeno okolje (spoznavanje narave), mir in tišina (meditacija). Tovrstne dejavnosti lahko hitro pridejo v konflikte z drugimi, zato je glede strukturirane rekreacije smiselna razdelitev gozda na prostorsko zaključene (in medsebojno razmeroma oddaljene) enote. V nalogi strukturirano rekreacijo pojmujemo kot rekreacijo, ki se odvija neodvisno od prostorske urejenosti – ni vezana na določene ureditve, objekte ali naprave in se lahko pojavlja povsod v odprtem prostoru.

Izrazito športne dejavnosti, za katere je potrebna izgradnja posebnih objektov, ki zahtevajo obsežno poseganje v prostor (nogometno igrišče, kopališče ipd.), umeščamo v programski sklop športne cone. Da bodo gradbeni posegi in prostorske spremembe kar najmanj vplivale na gozdne sestoje, bi bila najustreznejša umestitev športne cone v območje opuščene gramoznice.

Vzhodni del Stražuna je tisti del gozda, kamor gravitira najmanj obiskovalcev, saj je v bližnjih naseljih gostota poseljenosti najnižja. Prostor nima nekih posebnih potencialov za izpostavljanje krajinskoestetskih privlačnosti (odsotnost jas, enoličnost gozda), pogosto se uporablja kot prehodna cona. V gozdu so obsežna rastišča borovnic. Območje vzhodno od Tezenske ceste bi zato ohranjali kot sprehajalno-nabiralniško cono.

LEGENDA

- klopi
- koši za odpadke
- informacijska tabla
- parkirišča
- otroško igrišče
- prostori za piknik
- povezava I. kategorije
- povezava II. kategorije
- povezava III. kategorije

Slika 69:
Predlagana ureditev Stražunskega gozda

M 1: 5 000

(kart. podlaga: Prostorski ..., 2007)

Frit A. Problematika urejanja parkovnega gozda Stražun.
Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta,
Odd. za krajinsko arhitekturo, 2007

7.2.4 Opis rešitve

Glede na rezultate analiz in splošnih značilnosti prostora smo območje Stražunskega gozda razdelili na več tematskih con, ki vsebujejo različne programske sklope. S prostorskim združevanjem programsko sorodnih strukturiranih dejavnosti bi dosegli manjše možnosti za konflikte med različnimi programi.

Za rekreacijo so primerni pregledni in lahko pohodni gozdovi, zato smo najbolj intenzivne oblike rekreacije umestili v severozahodni del Stražunskega gozda – Stražunski otok. Tam je največje sklenjeno območje gozda v razvojni fazi debeljaka. Debeljak predstavlja najbolj zrelo obliko sestojev z največjimi premeri debel dreves in z malo podrasti, ki bi lahko omejevala gibanje po gozdu, zato je gozd v tej razvojni fazi najprimernejši za rekreacijske dejavnosti.

Na Stražunskem otoku smo predvideli ureditev krožne trim steze, ob kateri so porazdeljeni različni vadbeni elementi. Trim stezo bi uredili na že obstoječih poteh (takšen je razen redkih izjem pravzaprav celoten princip urejanja novih poti). Steza vključuje 12 postaj, katerih podrobnejši opis sledi v naslednjem poglavju. Na južnem robu otoka so na ježi Pobreške terase nanizane bioenergetske točke in potencialna razgledišča. Ob mogočnem starem drevesu je urejeno počivališče s klopmi, ki je danes center družabnega življenja v tem delu gozda. Tam se ob energetski točki 5 občasno izvaja tudi bioterapija. Proti vzhodu smo za razbremenitev tega območja predvideli ureditev dodatnega počivališča oz. razgledišča. Zaradi drugih dejavnosti bi na južnem delu tekaške poti uredili le dve postaji z manjšimi elementi za razgibavanje, in to na območju obstoječega in načrtovanega počivališča. Večino večjih telovadnih skulptur bi umestili na druge predele tekaške poti, predvsem pa na tisti del steze, ki poteka skozi osrednji del Stražunskega otoka. Tukaj bi bila pot namenjena izključno tekačem in morebitnim sprehajalcem, medtem ko bi na južnem delu vključevala tudi druge dejavnosti (bioenergetske točke, počivališča, razgledišča).

Na Stražunskem otoku bi se v mesecih s snežno odejo lahko izvajal tek na smučeh, na spustu z otoka (ježa Pobreške terase) pa bi se otroci lahko sankali. Na posameznih predelih brežin bi bilo zaradi ohranjanja razgledov z razglednih točk in možnosti za sankanje zaželeno vzdrževanje travnatih površin.

Na jasi ob Kosovelovi ulici (glavna jasa) so že danes zgoščene družabne dejavnosti. Predlagana socialna cona bi združevala naslednje dejavnosti: piknik, balinanje, otroška igra, igre z žogo itd. Na zahodnem robu jase so si obiskovalci uredili nekakšno začasno stezo za balinanje. Na tem mestu bi predlagali ureditev prostora za balinanje. Gre za večji prostor med drevesi, kjer so tla zaradi današnje rabe zbita in zglajena.

Na obrobju jase smo predvideli ureditev piknik prostorov s kurišči. V Stražunskem gozdu je na splošno prepovedano kakršnokoli kurjenje, razen na za to posebej določenih mestih. Kurišča naj bodo zgrajena preprosto in trdno, npr. iz večjih kamnov, zlepljenih z betonom, v obliki votlega valja. V bližini prostorov za kurjenje je potrebno namestiti posode s peskom za gašenje ognja. Oprema prostorov za piknik naj bo zgrajena na podoben način kot obstoječe klopi v Stražunu.

Glavnino jase se ohranja kot travnato površino, primerno za različne oblike prostočasnih dejavnosti (igre z žogo, badminton, sončenje ipd.).

Na južnem delu jase je danes opazno zaraščanje. To območje je zapostavljeno, obiskovalci ga ne uporabljajo. Glavna jasa, predvsem južni rob jase, je razmeroma blizu poselitvenim območjem Tezna. Po Kosovelovi ulici je omogočen lahek dostop. Prebivalci bližnjih večstanovanjskih objektov nimajo urejenih otroških igrišč, zato smo na tem delu jase, ki se danes zarašča, ker ga obiskovalci ne uporabljajo, predvideli ureditev manjšega »sonaravnega« otroškega igrišča. Otroško igrišče naj vsebuje le nekaj večnamenskih igralnih elementov iz naravnih materialov (peskovnik, gugalnice, plezala, tobogan ipd.).

Osrednji del gozda s pripadajočima jasama se ohranja kot mirna cona. Vanj se načeloma ne posega, predvidena je le realizacija gozdne učne poti (Janžekovič in sod., 2000). Izvedba učne poti ne predstavlja zahtevnega posega, saj je potrebna le ureditev stojišč s posebnimi informacijskimi tablami. Spoznavanje in opazovanje narave je v območju mirne cone združeno s sprehajalno dejavnostjo, na eni izmed jas smo predvideli tudi izvajanje skupinske meditacije. Cona miru je namenjena ohranjanju in varovanju notranjega dela gozda pred negativnimi vplivi intenzivne rekreacije, zato je večina dejavnosti skoncentrirana v severnem in južnem delu Stražunskega gozda.

Pri urejanju Stražunskega gozda se zaradi zavarovanja notranjosti gozda pred vplivi obiskovalcev držimo načela ohranjanja obstoječih poti. Potrebno je usmerjanje obiskovalcev na že uhojene poti, kar lahko dosežemo s smerokazi in opozorilnimi tablami na vstopu v gozd. Vendar velikopotezno postavljanje usmeritvenih konstrukcij v samem gozdu ni priporočljivo, saj kot urbani proizvod negativno vplivajo na krajinsko estetiko naravnega okolja. Zato je treba postaviti le nujno potrebne usmeritvene elemente ter jih oblikovati tako, da bodo hkrati opravljali svojo funkcijo in se zlivali z okoljem.

Ureditev novih poti smo predvideli le tam, kjer so za povezanost različnih delov gozda nujno potrebne. Izrazito je pomanjkanje povezav v vzhodnem delu Stražuna. Tam smo ob Stražunskem kanalu predvideli ureditev nove poti. Pot je potrebna zaradi funkcionalnosti povezav, bližina vode pa je zaželena za povečanje scenske privlačnosti. V vzhodnem delu stražuna, ki ga od ostale gozdne površine ločuje Tezenska ulica, je treba vzpostaviti tudi osrednjo povezavo med obema deloma gozda. Prometna Tezenska cesta deli območje Stražunskega gozda na dva slabo povezana dela, zato je potrebno poskrbeti za prehodnost cestišča. Predlagamo izgradnjo dveh nadhodov, saj je na tem območju možna zamočvirjenost – tukaj je nekoč potekala ledenodobna struga reke Drave, ki je ustvarila vodonosno podlago. Tretji, sekundarni prehod čez cesto se bo urejal kot prehod za pešce s prometno signalizacijo oz. opozorili za zmanjšanje hitrosti vožnje.

Zaradi predvidene ureditve ribnika je nova pot potrebna med Kosovelovo ulico in načrtovanim vodnim motivom. Za večje možnosti doživljanja obvodne krajine smo predvideli ureditev poti v peščeni izvedbi tudi ob potoku v zahodnem delu Stražuna.

Z namenom onemogočiti motorni promet po gozdu smo predlagali namestitev pogreznih valjev na tistih poteh, kjer lahko danes opazimo vožnjo z avtomobili. To velja predvsem za Kosovelovo ulico in za poti v zahodnem delu Stražuna, po katerih se prevažajo lastniki vrtov in stanovanjskih objektov. S tovrstnimi zaporami bi se promet omejil le na vozila, ki opravljajo gozdnogospodarska ali druga dela, povezana z vzdrževanjem gozda (spravilo lesa, odvoz odpadkov ipd.).

Kolesarjenje po poteh v gozdu razen po Kosovelovi ulici načeloma ni dovoljeno. Kosovelova ulica, ki služi kot pomembna povezava med Teznom in Pobrežjem, je dovolj široka, da kolesarji ne bi ovirali sprehajalcev.

Območje opuščene gramoznice se ponuja samo od sebe za tiste vrste rekreacijskih dejavnosti, ki zahtevajo večje posege v prostor in zato niso primerne za naravno ohranjene gozdne površine. Predlagamo preureditev tega območja v športno cono – adrenalinska kolesarska steza, igrišče za odbojko na mivki, igrišče za mali nogomet in igrišče za košarko. V Stražunu je črpališče termalne vode, zato se že nekaj časa pojavljajo ideje o ureditvi termalnega kopališča v gozdu. Izgradnjo velikopoteznega turističnega objekta smo presodili kot neustrezno za Stražunski gozd, saj bi lahko povzročila degradiranost tega izjemnega gozdnega sestoja. Dokazali smo, da je vrednost Stražuna v razvijanju vsakodnevne rekreacije v okolju, ki ima med mestnimi zelenimi površinami največ prvin prvobitnosti. Ustrezna bi bila le zelo enostavna ureditev kopališča v skladu z načeli oblikovanja parkovnih gozdov. V nekdanji gramoznici smo predlagali ureditev »naravnega« kopališča, ki zajema le en bazen prostega dostopa. Ob bazenu smo predvideli postavitev večnamenske lesene konstrukcije – pergole na zvišanem lesenem podu. Da bi bila zagotovljena večja intimnost prostora, smo bazen umestili malo stran od športnih igrišč, na mejo zaraščajočih površin.

Območje gramoznice je glede na možnosti ureditve večjega parkirišča in lahke dostopnosti po cestah višje kategorije ustrezno tudi kot glavna dostopna točka do gozda z motornimi vozili, medtem ko je za pešce primernejša Kosovelova ulica.

Največji priliv obiskovalcev Stražunskega gozda je iz strani Tezna, kjer je gostota poseljenosti najvišja. Opravljena vzorčna anketa je sicer pokazala, da večina obiskovalcev v gozd prihaja peš, vendar če bi želeli pritegniti obiskovalce iz vseh koncev Maribora, bi bila ureditev parkirišča nujno potrebna.

Druga najpomembnejša vstopna točka (Kosovelova ulica na tezenski strani) bi bila sicer funkcionalna kot glavni vhod v območje, vendar zaradi pozidanosti območja in ježe Tezenske terase ni možna ureditev parkirišča. Zato kot rešitev problema dostopnosti v gozd predlagamo dve glavni vstopni točki – eno za obiskovalce, ki se do gozda pripeljejo z avtomobili, drugo pa za bližnje prebivalce, ki prihajajo peš.

Urejanje dostopov v gozd temelji na ohranjanju in nadgradnji sedanjih. Kot dostopno točko z možnostjo parkiranja smo predlagali še območje na južni strani ob Tezenski cesti in območje na zahodni strani gozda (podvoz pod hitro cesto), kjer je cesta potrebna zaradi dostopa do hidrotehničnih objektov. Ti dostopi bi naj bili namenjeni predvsem lokalnim

obiskovalcem, medtem ko prometna povezanost vhodnega območja ob gramoznici omogoča enostaven dostop tudi tistim, ki se v Mariboru ne znajdejo.

Celotni zahodni vogal Stražunskega gozda je danes v rabi vrtičkarjev. Nedovoljena in nenadzorovana vrtičkarska dejavnost v parkovnem gozdu ni ustrezna tako z ekološkega vidika kot z vidika krajinske estetike. Nekoč so se na območju vrtičkarjev nahajali ostanki šotnega barja, ki ga je današnja raba izrinila. Predlagali smo povrnitev te površine v nekdanje stanje.

Vzhodni del gozda, ki se bi z zahodnim povezal preko novih poti in nadhodov, smo urejali v smislu sprehajalno-nabiralniške cone oz. kot programsko nedefiniran del gozda, ki bi lahko privlačil oblike nestrukturiranih rekreacijskih dejavnosti.

V smislu večje privlačnosti za obiskovalce smo predlagali tudi ureditev manjšega ribnika v osrednjem delu Stražuna. Sedanje mlake, ki jih napaja izvir Mrzlica, so čezmerno zaraščene in zelo zamočvirjene, zato dostopi do vode niso možni. Z ureditvijo večje vodne površine z urejenimi brežinami in omogočenim vsaj vidnim stikom z vodno gladino bi bistveno prispevali h krajinski estetiki in pestrosti Stražunskega gozda.

7.2.5 Predlogi načina izvedbe programa

Za boljšo ponazoritev predloga ureditve Stražunskega gozda bomo v tem poglavju podrobneje opisali, kako si predstavljamo izvedbo nekaterih programov. Podali smo predloge načina izvedbe programov in prikazali podobne načine ureditev. Pri tem smo upoštevali splošna načela oblikovanja parkovnih gozdov (Cimperšek, 2003) in zakonske omejitve zavarovanih območij (Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor, 1992). Gozdni ekosistemi so vsekakor občutljive življenjske združbe, ki zahtevajo specifične prijeme. Pri urejanju parkovnih gozdov moramo biti še posebej pozorni na to, da se kljub parkovnim elementom ohrani značaj naravnega ekosistema, ki skupaj s centralno lego v mestu predstavlja bistveno kvaliteto Stražuna v okviru zelenega sistema.

Ureditev adrenalinske kolesarske proge

Na reliefno razgibanem območju opuščene gramoznice smo predlagali ureditev adrenalinske kolesarske proge (»bike ride«). »Bike ride« sicer obstaja že na Pohorju, vendar gre tam za izrazito adrenalinsko ureditev na pobočju, kjer se ob spustu dosegajo velike hitrosti. Ta proga zahteva veliko spretnosti in je primerna le za izkušene, profesionalne kolesarje. Na Z delu Stražunske gramoznice bi predlagali izvedbo v manj zahtevni obliki – večinoma ravninskega tipa in le z manjšimi vzpetinami. Kolesarska proga bi bila tako namenjena preizkušanju spretnosti tudi manj izkušenih voznikov.

Celotni Z del nekdanje gramoznice bi prepustili naravni sukcesiji. Že danes je v postopku zaraščanja. Skozenj bi speljali in oblikovali progo za gorska kolesa, vendar z izjemo adrenalinske kolesarske steze vanj ne bi posegali. Če predpostavljamo, da bi se obiskovalci – kolesarji gibali le po točno določeni poti, bi izvedba kolesarske proge dopuščala naravno obnovo sestojev na preostalem območju.

Posamezni predeli proge bi lahko bili dvignjeni nad tlemi. Vožnja bi potekala po valoviti leseni brvi, kar bi dodatno pripomoglo k raznolikosti in razburljivosti te adrenalinske kolesarske proge. Izkoristiti bi bilo treba najbolj razgibane predele gramoznice, ponekod utrditi tla in ponekod oblikovati nasipe za skoke ter za orientacijo namestiti določene oznake.

Kolesarska proga bi naj bila krožna, vstopna in izstopna točka proge pa na SZ koncu gramoznice.

Slika 70: Kolesarjenje na reliefno razgibanih tleh (Mountain …, 2007)

Slika 71: Vožnja v gozdnem okolju (MBT …, 2007)

Slika 72: Primer kolesarske proge na ravnem površju (POI …, 2007)

Slika 73: Primer izvedbe lesene brvi za adrenalinsko kolesarjenje (Cypress bike …, 2007)

Slika 74: Primer ureditve kolesarske proge v naravi (Kansas …, 2007)

Slika 75: Vožnja po brvi je lahko tudi bolj zahtevna (Pace …, 2007)

Slika 76: Primer ureditve nasipov za skoke (New Jersey's …, 2007)

Ureditev ribnika

Na območju mlak, ki jih napaja izvir Mrzlica, smo predvideli ureditev manjšega ribnika (večje možnosti za doživljanje scenskih prizorov, povezanih z vodo). Že v študiji Stražun včeraj, danes, jutri (1982) so izvedli orientacijske meritve in preračunali, da je vodnatost izvira dovolj vzpodbudna, da omogoča izgradnjo manjšega ribnika. Sedanje tri mlake so verjetno nastale s poplavljenjem bombnih lijakov. Po izvedbenih delih, potrebnih za izgradnjo ribnika lahko predvidevamo povrnitev v prvotno stanje – da se bo ponovno vzpostavilo ekološko ravnovesje.

V okolici izvirov so se kot ostanki šotnega barja ohranili manjši fragmenti močvirja, zato bi v okolici ribnika predlagali ureditev lesene pohodne brvi, ki bi olajšala hojo in obvarovala močvirsko vegetacijo pred vplivi obiskovalcev.

Slika 77: Predlagana ureditev poti v okolici novega ribnika (Jupiter …, 2007)

Slika 78: Današnje stanje - zamočvirjenost v okolici mlak, ki jih napaja izvir Mrzlica

Slika 79: Primer želene ureditve ribnika

Ureditev infrastrukture

Obstoječe poti bi ohranjali v sedanjem stanju, predvidene pa izvedli v podobni obliki. Po potrebi bi priporočljiva občasna utrditev in posipanje tal na glavnih poteh (npr. na Kosovelovi ulici). V Stražunu se pojavljajo trije tipi poti – gramozne poti, uhojene gozdne in travnate poti. Vse načrtovane poti so gozdnega ali travnatega tipa. Gramozne poti zahtevajo neko mero vzdrževanja, medtem ko gozdnih poti ni potrebno negovati, saj so nastale in se vzdržujejo samodejno – s pogosto hojo obiskovalcev. Travnate poti bi bilo morda primerno občasno pokositi, pri vseh pa bi morali biti pozorni na morebitno zaraščanje.

Redke nove gozdne poti uredimo tako, da preprosto odstranimo vegetacijo tam, kjer naj bi pot potekala. Na začetku poti bi bila zaželena postavitev smerokazov, da opozorimo obiskovalce na ciljno točko poti (npr. smerokaz za pot do ribnika na Kosovelovi ulici). Na celotnem območju Stražunskega gozda bi bilo smiselno usmerjanje obiskovalcev na urejene poti (zaradi negativnih vplivov obiskovalcev – teptanje tal, poškodovanje korenin itd.). Za ta namen lahko uporabimo tudi table na vstopnih mestih v gozd, ki opozarjajo obiskovalce na hojo po poteh in na katerih je gozdna karta v vrisanimi potmi.

Slika 80: Zaraščanje poti zahodno od gramoznice

Kosovelova ulica naj se dalje vzdržuje kot gramozna pot za prometna sredstva, ki so potrebna za izvajanje del v gozdu. Cesta je izrazito povezovalnega značaja, po postavitvi pogreznih valjev na vstopnih točkah bi bila namenjena sprehajalcem in kolesarjem. Na J koncu Kosovelove ulice ob vzponu na ježo terase bi bilo potrebno zmanjšati naklon ceste in jo v celoti preurediti iz sedanjega (uničenega) asfaltiranega stanja v gramozni tip ceste.

Slika 81: Zaraščanje travnate poti ob glavni jasi

Za načrtovano pot ob Stražunskem kanalu bi predlagali ureditev v peščeni izvedbi (po vzoru Poti spomina in tovarištva v Ljubljani), prav tako naj se ureja tudi pot ob ježi Tezenske terase v Z delu gozda, ki poteka mimo sedanjih mlak, in druga pot povezovalnega značaja, ki poteka od OŠ Slave Klavore do črpališča termalne vode.

Slika 82: Pot spomina in tovarištva kot primer ureditve peščene poti (PST …, 2007)

Slika 83: Gramozna Kosovelova ulica

Slika 84: Travnata pot ob jasi

Slika 85: Tipična gozdna pot

V Stražunskem gozdu je razen redkih izjem prisotno izrazito pomanjkanje najnujnejših infrastrukturnih elementov (koši za odpadke, klopi, mize, označbe poti, informacijske table). Zato smo predvideli postavitev novih infrastrukturnih elementov. Namestiti jih je potrebno na najbolj obiskanih mestih. Predlagamo uporabo naravnih materialov, če je le možno, naj material izhaja iz samega gozda (npr. debla dreves za klopi). Informacijske table in smerokazi naj bodo nevpadljivi in diskretni, da ne bi kvarili celostne podobe in krajinske estetike gozda.

Obstoječe klopi v Stražunskem gozdu so sestavljene zelo preprosto ter iz okoliškega materiala; natančneje iz debel dreves, ki so nekoč rasla v Stražunu. Nove klopi naj bodo narejene na podoben način (Slika 86).

Slika 86: Ena izmed redkih obstoječih klopi v Stražunu je napravljena iz debla drevesa

V gozdu so na vejah dreves že nameščene vreče za smeti, za kar je poskrbel Franc Jesenko, ki prostovoljno skrbi za čistočo mariborskih gozdov. Potrebno bi bilo namestiti le ogrodje za te vreče. Predlagamo ureditev po vzoru košev za odpadke na mnogih avtocestnih počivališčih – samostoječe, kovinsko ogrodje s plastičnim pokrovom, temno zelene barve. Za pesek, namenjen gašenju ognja na piknik prostorih, bi bila možna uporaba odsluženih kovinskih sodov.

Slika 87: Za vreče za smeti bi bili potrebni le posebni nosilci

Slika 89: Za pesek za gašenje bi bili primerni stari, prebarvani sodi (Diesel …, 2007)

V Stražunskem gozdu sta bili postavljeni informacijski tabli, ki jih je sponzorirala Mestna občina Maribor ob sodelovanju z Zavodom RS za varstvo narave. Danes stoji še samo ena, drugo so uničili. Predlagamo postavitev podobnih informacijskih tabel na vstopnih točkah v Stražun in na nekaterih najbolj obiskanih mestih v gozdu.

Slika 90: Informacijska tabla v bližini črpališča termalne vode opozarja na vrednost Stražunskega gozda in poziva k varovanju

Ureditev trim steze

Na Stražunskem otoku smo predlagali ureditev trim steze. Tekaška proga naj bo urejena kot gozdna pot s posameznimi postajami za razgibavanje. Orodja za telovadbo naj bodo iz naravnih materialov (les, kovina), ob stezi pa na vsakih 100 ali 200 m predlagamo postavitev večjih kamnov ali skal z označbami razdalj.

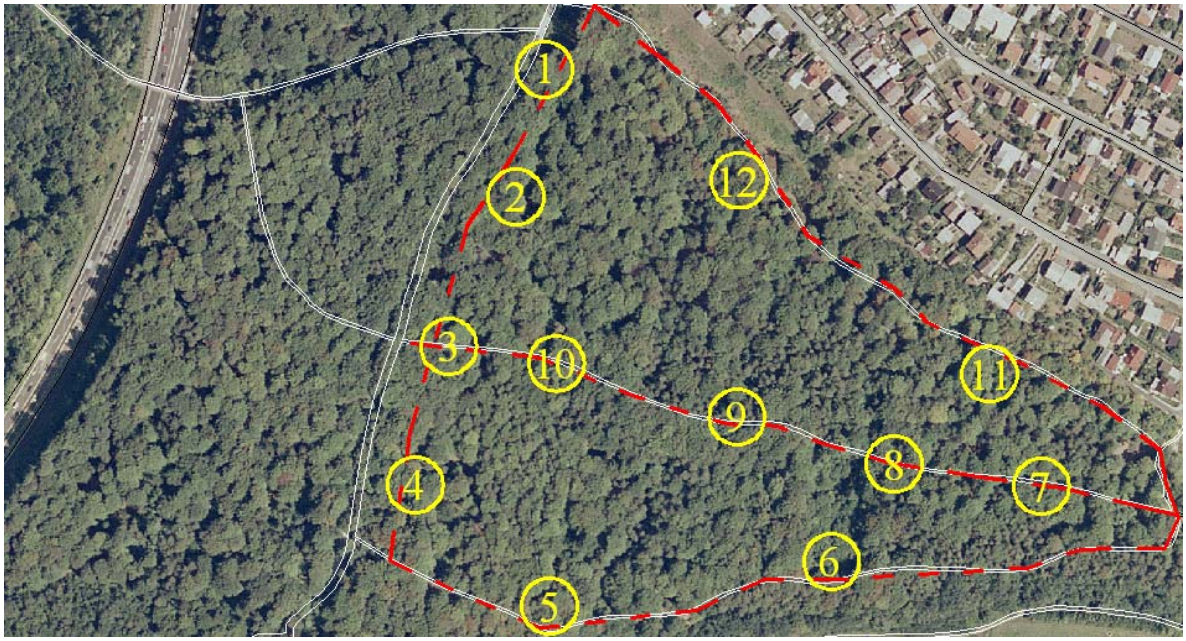

Slika 91: Razporejenost postaj za razgibavanje na tekaški progi v dejanskem prostoru Stražunskega otoka

Povzemamo naslednje vadbene elemente (Trim …, 2007):

Postaja 1:

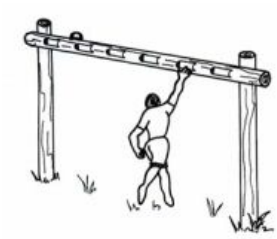

Postaja 2:

Postaja 3:

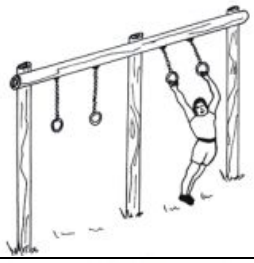

Postaja 4:

Postaja 5:

Postaja 6:

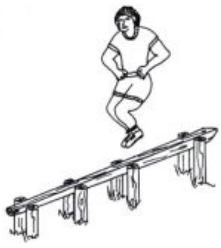

Postaja 7:

Postaja 8:

Postaja 9:

Postaja 10:

Postaja 11:

Postaja 12:

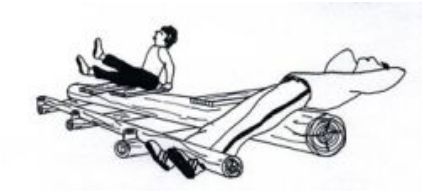

8 RAZPRAVA IN SKLEP

8.1 RAZPRAVA

V Stražun smo torej vnašali le take oblike dejavnosti, ki so ustrezne za tako naravno ohranjeno okolje, kot je gozd. Vendar se med temi dejavnostmi lahko pojavijo tudi določena trenja.

Pri umeščanju programskih vsebin v prostor Stražunskega gozda smo bili pozorni na morebitne konflikte med načrtovanimi dejavnostmi. Iz tega izhaja programska razdelitev Stražuna na cone. Čeprav smo se v čim večji meri skušali izogniti konfliktom med dejavnostmi, lahko sklepamo, da bodo konflikti v izjemnih primerih še vedno prisotni. Gozd je navsezadnje svobodni prostor, ki ima največjo vrednost ravno zaradi odsotnosti strogih pravil in zapovedanega načina obnašanja. Čeprav smo za potrebe ljudi izoblikovali neke ustrezne prostorske ureditve, ne moremo pričakovati, da jih bodo vsi uporabljali na predviden način. Prav tako ne moremo biti prepričani, da bodo vsi obiskovalci gozda za določeno dejavnost uporabljali ravno tiste objekte, ki so tej dejavnosti namenjeni. Lahko le sklepamo, da bo določena prostorska ureditev vzpodbujala določeno obliko in način rabe. Cilj urejanja prostora (predvsem za strukturirane dejavnosti) je namreč ravno zadovoljitev potreb večine obiskovalcev.

Še vedno se nekaterim posameznikom iz določenih razlogov nek prostor ne bo zdel najprimernejši za želeno dejavnost in bodo poskusili drugje (npr. piknik v osrednjem delu gozda, ki se ohranja kot mirna cona). V tem primeru lahko pride do konfliktov. Kot primer si predstavljajmo naslednjo situacijo: na jasi v mirni coni glasna skupina mladih popiva in si kljub prepovedi peče kostanje, medtem ko se na isti jasi izvaja skupinska meditacija ali pa se v bližini sprehajajo ljudje, ki si želijo miru in sprostitve ob opazovanju narave.

Ob nenačrtovanih dejavnostih lahko pride tudi do posegov, ki povzročijo negativne posledice za krajinsko estetiko ali za ekološko ravnovesje gozda (npr.pogorišča na jasi kot posledica pečenja kostanja). Konfliktom med predvidenimi oblikami dejavnosti in posledicam neustrezne rabe prostora se torej ne moremo v celoti izogniti. S primerno prostorsko ureditvijo lahko le vzpodbudimo željo za izvajanje dejavnosti na za to ustreznem območju (zato na območju mirne cone nismo predvideli novih poti, prav tako smo bili zadržani pri umeščanju klopi).

Na Stražunskem otoku smo predvideli preureditev obstoječe poti v trim stezo. Sprehajanju poti nismo namenili, razen na južnem robu, kjer je predvideno združevanje trim steze, počivališč in sprehajanja. Ker sprehajalnih poti nismo posebej določili, se takoj pomisli na morebitne konflikte med tekači in sprehajalci ob njihovi sočasni uporabi steze. Vendar ima sprehod v lahko prehodnem gozdu značilnosti nestrukturirane rekreacije, ki se lahko pojavlja praktično povsod, kjer to dopuščajo naravne razmere. Za gozd na tem območju je značilno prevladovanje zrele faze in malo mladovja, kar na Stražunskem otoku omogoča hojo povsod po gozdu. Zato lahko sklepamo, da pri teh aktivnostih ne bo prihajalo do resnejših konfliktov.

Drugače smo mnenja, da dejavnosti, ki so izrazito nestrukturirane in niso vezane na določen prostor, običajno niso »agresivne« narave in ne povzročajo konfliktov ob stiku z drugimi oblikami dejavnosti. Lahko bi trdili, da prej prostorsko opredeljene dejavnosti otežujejo ali celo onemogočajo nestrukturirano rabo urejenega prostora, tako da se slednja umakne v tiste dele gozda, kjer raba ni natančno določena. Programsko nedefinirana območja v Stražunskem gozdu imajo veliko vrednost ravno z vidika nestrukturirane rekreacije. Zato smo po eni strani gozd načrtno urejali za potrebe prebivalcev po dejavnostih, za katere so potrebne ali vsaj želene posebne ureditve prostora, po drugi strani pa ohranjali nedefinirana območja, ki jih lahko obiskovalci svobodno koristijo za razne nestrukturirane (v izjemnih primerih tudi strukturirane) oblike rekreacije.

8.2 SKLEP

Naloga temelji na predpostavki, da je z dodatnimi programi možno izboljšanje stanja parkovnega gozda Stražun in njegove vloge v življenju mesta.

Parkovni gozdovi so prednostno namenjeni oddihu in rekreaciji mestnega prebivalstva. Problematika parkovnega gozda Stražun je ravno v tem, da trenutno stanje gozda ni zadovoljivo z vidika zadovoljevanja potreb mestnih prebivalcev po rekreaciji v naravi (in drugih potreb, povezanih z zelenimi površinami), kar lahko sklepamo glede na skromno obiskanost gozda. V nalogi smo ugotovili, da je razlog za majhno število obiskovalcev predvsem v pomanjkanju prostorsko definiranih (strukturiranih) dejavnosti in za te dejavnosti primernih prostorskih ureditev. Poleg tega je gozd obremenjen z mnogimi nerešenimi problemi, ki gozdu zmanjšujejo privlačnost za obiskovalce, medtem ko hkrati ugotavljamo, da veliko najresnejših problemov izhaja ravno iz (pre)majhne obiskanosti (npr. odlaganje odpadkov in vandalizem so v tem primeru posledica sklepanja, da te nihče ne vidi).

Dokazali smo, da takšne zelene površine, kot je Stražunski gozd danes, mesto ne potrebuje. V nalogi smo si v prvi fazi zastavili vprašanje, v kolikšni meri je urejanje in poseganje v Stražunski gozd sploh potrebno in smiselno. Morda pa mesto Maribor potrebuje ravno tako gozdno površino, kakršen je Stražun danes. Bi urejanje res toliko prispevalo k izboljšanju stanja gozda?

Mestne zelene površine so med vsemi funkcijami, ki jih opravljajo (ekološka, morfološka itd.), prvenstveno namenjene ljudem. Kot so pokazala teoretična izhodišča naloge, prepuščanje mestnih zelenih površin naravi oz. spontanim naravnim procesom z vidika potreb ljudi ni utemeljeno. Potreba po stiku z naravo se namreč bolje zadovolji v oblikovanih prostorih mestne krajine, ki so prilagojeni potrebam ljudi.

Urejanje Stražunskega gozda je torej smiselno ne le z vidika boljšega prilagajanja potrebam ljudi po gibanju, sprostitvi, počitku in druženju, temveč tudi z vidika celovitejšega zadovoljevanja potreb prebivalcev po stiku s z naravo. V nalogi smo z analiziranjem sedanjega stanja gozda dokazali, da Stražun ne zadovoljuje dovolj kvalitetno tistih potreb mestnih prebivalcev, ki so povezane z zelenimi površinami in ki se v degradiranem mestnem okolju še posebej izražajo.

Medtem ko ugotavljamo, da je urejanje Stražuna potrebno za prilagoditev potrebam obiskovalcev, ne moremo mimo dejstva, da ima za psihofizično počutje mestnih prebivalcev še posebno vrednost rekreacija v gozdnem okolju, ki se v primerjavi z ostalimi mestnimi zelenimi površinami ponaša z najvišjo stopnjo naravne ohranjenosti. Poseben gozdni ambient, ki vzpodbuja globoka doživetja, blažilna klima z večjo stopnjo vlage, uravnavanjem temperaturnih razlik ipd., zelo ugodno vplivata na psihofizično počutje ljudi.

Zato je utemeljeno urejanje Stražunskega gozda na tak način, da se bodo ob ustreznih prostorskih ureditvah (ki so potrebne za izvajanje določenih dejavnosti), ohranjale naravne značilnosti gozda. V nalogi smo si zadali cilj, da pri urejanju Stražunskega gozda ne presežemo tiste meje, ki ločuje »naravne« gozdove od oblikovanih parkov. Smiselno je

torej ohranjanje gozda »takšnega kot je sedaj«, s tem da se z neko ustrezno stopnjo urejanja hkrati izpostavijo naravni potenciali in zadovoljijo tiste potrebe prebivalcev, ki so vezane na izgradnjo določenih rekreacijskih objektov.

V okviru naloge se zastavlja vprašanje, na kakšen način in v kolikšni meri vključiti nove programske vsebine v gozdni ekosistem, da bo v njem še vedno zagotovljeno naravno ravnovesje in ohranjena prepoznavnost prvobitnega. Pri tem ne gre za iskanje univerzalnega odgovora, temveč je podan le eden od možnih načinov reševanja te problematike.

9 POVZETEK

V prvem, teoretičnem delu naloge smo povzemali po strokovni literaturi, z namenom predstaviti pomembna izhodišča za obravnavanje problematike urejanja Stražunskega gozda. Podali smo splošne definicije pojmov, ključnih za nalogo. Stražun je gozd v neposrednem mestnem okolju, zato smo predstavili pomen mestnih gozdov. Seznanili smo se z oblikami, dejavniki in pomenom rekreacije v gozdu. Mestni gozd je del mestnih zelenih površin, zato smo opredelili tudi najpomembnejša teoretična izhodišča pri urejanju mestnih zelenih površin.

Zelene površine v mestu so med vsemi funkcijami, ki jih opravljajo (morfološka, ekološka ipd.), v prvi vrsti namenjene ljudem. V degradiranem urbanem okolju je človek izgubil stik z naravo, zato so njegove potrebe po zelenih površina še izrazitejše.

Stražunski gozd predstavlja tisti del mestne krajine, kjer je na vsakem koraku moč zaslediti prvine prvobitnosti, prisotnost naravnih prvin pa ima, kot smo izvedeli v teoretičnem delu naloge, predvsem velik pomen za mestne prebivalce. Vse zelene površine v urbanem prostoru delujejo kot okolje za zadovoljevanje človekovih potreb po stiku z naravo, v gozdnem ambientu pa je ta funkcija še potencirana.

Čeprav so v javnomnenjskih raziskavah najbolje sprejeta območja varne, predvidljive narave, torej urejeno mestno zelenje (Simoneti, 2000), pa ima gozdno okolje v primerjavi z oblikovanim zelenimi površinami obilo drugih prednosti. Poleg terapevtske vrednosti ima gozd možnosti za razvijanje nestrukturirane rekreacije in neformalne igre, saj kot neutesnjeno, svobodno okolje nudi prostor za sprostitev od vnaprej zapovedanih pravil ravnanja.

Stražunski gozd je eden od mariborskih gozdov, ki za mesto predstavlja izjemno vrednost, (od tod tudi obsežno zakonsko urejanje) pa kljub temu ne dobi tiste vloge, ki bi jo v življenju mesta lahko imel. Stražun ima glede na Maribor izjemen položaj, saj se iz vzhodne strani vanj neposredno zajeda kot zelen klin z raznimi bolj ali manj izkoriščenimi potenciali. V primerjavi z drugim mariborskim zelenjem se Stražun ponaša z razmeroma visoko stopnjo naravne ohranjenosti, veliko mero krajinske pestrosti in z veliko sklenjeno gozdno površino (154 ha).

Teoretična izhodišča naloge so pokazala, da je rekreacija v gozdu izrednega pomena za fizično in psihično počutje mestnih prebivalcev. Dokazali smo, da se potencial Stražunskega gozda v okviru zelenega sistema mesta kaže predvsem v razvoju vsakodnevne rekreacije v gozdu.

Vendar današnje stanje Stražuna ni zadovoljivo s strani zadovoljevanja potreb prebivalcev, kar lahko sklepamo po slabi obiskanosti gozda. V nalogi ugotavljamo, da je razlog za to predvsem preskromna ponudba dejavnosti. Stražunski gozd je obremenjen z mnogimi problemi, ki negativno vplivajo na privlačnost gozda za obiskovalce.

Naloga sloni na predpostavki, da je z določeno stopnjo urejanja možno izboljšanje stanja gozda in njegove vloge pri podobi mesta. Pri tem je urejanje utemeljeno z vidika večje zadovoljitve potreb obiskovalcev. Parkovni gozdovi predstavljajo prehode med oblikovanimi parki in naravno ohranjenimi gozdnimi ekosistemi, zato je potrebna previdnost pri vnašanju parkovnih elementov. Z analiziranjem Stražuna v okviru zelenega sistema mesta smo prišli do zaključka, da Maribor potrebuje ravno tako izjemno gozdno površino, katere vrednost je kombinacija visoke naravne ohranjenosti in centralne lege gozda v drugem največjem slovenskem mestu.

Pri urejanju Stražunskega gozda smo v gozdni ekosistem poskusili posegati na način, da se bodo ob ohranjanju višje stopnje naravne ohranjenosti gozdnega sestoja izpostavili tudi prostorski potenciali Stražunskega gozda, novi posegi pa bodo izvedeni enostavno, nevpadljivo in usklajeno z okoljem.

Pri določanju predlaganih programov smo se ozirali predvsem na potrebe obiskovalcev gozda oz. prebivalcev mesta. Potrebe obiskovalcev smo skušali spoznati preko izvedbe vzorčne ankete – če že nismo ugotovili dejanskih potreb (po katerih bi lahko sklepali na potrebe vseh prebivalcev mesta), pa smo dobili vsaj neke predstave o željah, potrebah in mnenjih ljudi, ki obiskujejo Stražunski gozd.

S prostorsko analizo in terenskim ogledom Stražuna smo zbrali temeljna izhodišča za prostorsko umeščanje ustreznih programov. Pri tem smo se ukvarjali predvsem s tistimi oblikami dejavnosti, za katerih izvajanje so potrebne določene prostorske ureditve (strukturirane dejavnosti).

Prostorsko opredeljevanje predlaganih dejavnosti napoveduje zaključni del naloge. Za rešitev problematike urejanja Stražunskega gozda smo oblikovali predlog ureditve, ki predstavlja le eno od ustreznih in možnih različic.

Naloga nakazuje zgolj enega od možnih pristopov k reševanju problema. Čeprav narašča ozaveščenost o pomenu in neizkoriščenih potencialih Stražunskega gozda, je vprašanje, kdaj bo politika reševanja te aktualne problematike prestopila teoretične okvirje. Uresničitev predlaganih rešitev bi pomenila predvsem velik finančni zalogaj za Mestno občino Maribor.

10 VIRI

10.1 CITIRANI VIRI

Anko B. 1990. Kulturna komponenta rekreacije v gozdu. V: Rekreacijska vloga gozda. Zbornik seminarja, Ljubljana 1. – 2. mar. 1990. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, VTOZD za gozdarstvo: 57 – 69

Anko B.1993. Drevo, gozd in človek v mestnem okolju. V: Mestni in primestni gozd -naša skupna dobrina. Zbornik republiškega posvetovanja v okviru tedna gozdov, Ljubljana 27. maj 1993: 5-17

Cenčič L. Gozd v urbanem okolju – bogastvo ali nepotrebni stroški. http://kid.kibla.org/~zgs/TG2004/TG2004/html/gozd_v_urbanem_okolju.html (5. jul. 2007)

Cimperšek M. 1997. Mesto Celje med zdravo vizijo in zeleno utopijo. V: »Gozd, drevo in mesto…Celje«. Zbornik referatov, Celje, maj 1997. Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Celje, Društvo inženirjev in tehnikov gozdarstva: 109 – 118

Cimperšek M. 2003. Ravnanje s parkovnimi gozdovi. Gozdarski vestnik, 61, 10: 436 – 444

Cypress Bike Park Report. Cypress Mountain bike park. http://www.cypressmountain.com/images/straight%20and%20coaster.jpg (11. sept. 2007)

Čepič Z. 1979. Zgodovina Slovencev. Ljubljana, Cankarjeva založba: 964 str.

Dieselbikes. Trash problems in Lynn Woods. http://www.dieselbikes.com/images/sr00004_01.jpg (13. 9. 2007)

Doležal M. 1991. Pregled zelenih površin in možnost njihove povezave v sistem na ožjem območju mesta Ljubljane: diplomska naloga. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo: 56 str.

Dolgoročni plan občine Maribor za obdobje 1986-2000. MUV št.1/86

Eleršek L. 2001. Knjiga o gozdu: o njegovem pomenu, lepoti, podrobnosti in sestavi. Ljubljana, Golo Brdo: samozaložba L. Eleršek: 142 str.

Ergonomija 2006. Nobis pohištvo. http://www.nobis-si.com/ergonomija.htm (12. jan. 2007)

Gazvoda D. 1998. Krajina v mestu. Arhitektov bilten. Mednarodna revija za teorijo arhitekture, 139 – 140, jul.: 6 – 9

Gazvoda D. 2000. Pojem naravnega v oblikovani mestni krajini. V: Narava v mestu – med načrtovanim in spontanim. Zbornik 7. konference Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Ljubljana, 12. – 13. okt. 2000. Matjašec D., Marinček P., Simoneti M. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 45 – 55

Horvat M., Rojs G., Osojnik G. 1995. Stražunski gozd: Naloga za 12. srečanje mladih raziskovalcev za napredek Maribora. Maribor, OŠ borcev za severno mejo: 55 str.

Jančar M. 2001. Ljubljana, mesto v zelenju. Radovljica, Didakta: 235 str.

Janžekovič D., Leskovar J., Rebernik D. 2000. Mala gozda učna pot Stražun: Naloga za 17. srečanje mladih raziskovalcev za napredek Maribora. Maribor, OŠ Martina Konšaka: 10 str.

Jeršič M. 1976. Rekreacija. Ljubljana, Zavod SR Slovenije za družbeno planiranje: 132 str.

Jupiter images.
http://images.jupiterimages.com/common/detail/27/29/22292927.jpg (11. sept. 2007)

Jurkovič S. 1992. Analiza krajinskih vrednot mestnega obrobja kot prispevek k načrtovanju zelenega sistema Ljubljane: diplomska naloga. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo: 146 str.

Kansas City District. Mountain Bike Trail.
http://www.nwk.usace.army.mil/perry/gif/bike_rider.jpg (11. sept. 2007)

Karta Maribor. GZS. Javno podjetje za gospodarjenje s stavbnimi zemljišči d.o.o.
http://www.jp-gsz-mb.si/images/kartamb_velika.gif (15. sept. 2007)

Kladnik D. 1999. Leksikon geografije podeželja. Ljubljana, Inštitut za geografijo: 318 str.

Krajnc U., Šorn M., Vidic L. Pirati. Razstava Pazi prostor, strip gre! EkoRega.
http://www.ekorega.net/gallery.php?a=view_single&id=21 (20. sept. 2007)

Kučan A. 1996. Zeleni sistem Ljubljane kot razvojni in varovalni dejavnik. V: Varstvo narave zunaj zavarovanih območij. Zbornik mednarodne konference. Ogrin D. (ur.) Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor. Urad RS za prostorsko planiranje. Biotehniška fakulteta. Inštitut za krajinsko arhitekturo: 225 – 235

Kučan A., Doležal M. 1996. Nove vsebine in strukture odprtega prostora. V: Urejanje odprtega prostora v urbanem okolju. Zbornik letnega strokovnega srečanja Društva krajinskih arhitektov Slovenije, Ljubljana, november 1996. Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 41 – 48

Lendholt W. 1970. Funkcije mestnega zelenja. V: Zelenje v urbanem okolju. Zbornik mednarodnega simpozija, Ljubljana, 3. - 4. sept. 1970. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Inštitut za vrtnarstvo in oblikovanje krajine: 1 – 14

Lesnik A. 1990. Naravni dejavniki, ki vplivajo na rekreacijo v gozdu. V: Rekreacijska vloga gozda. Zbornik seminarja, Ljubljana 1. – 2. marec 1990. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, VTOZD za gozdarstvo: 25 – 33

Lužnik J. 2004. Ekološko omrežje v obmestnem prostoru - primer Maribora: diplomska naloga. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo: 96 str.

Mali Stražun. Novogradnje. Članki. Revija Kapital. http://www.revijakapital.com/slike/kapital/18/clanki_1031659612_0.jpg (19. sept. 2007)

Maribor. Dobrodošli v Mariboru. http://www.maribor.si/dokument.aspx?id=2924 (10.dec. 2006)

Marušič J. 1998. Krajinska arhitektura med naravo in kulturo. Arhitektov bilten. Mednarodna revija za teorijo arhitekture, 139-140, jul.: 2 – 5

MBT – freeride. http://forum.mtb-freeride.com/Uploads/Images/eda3c884-7678-458f-974e-b57a.JPG (11. sept. 2007)

Morija v Tezenskem gozdu. Novice. Slovenija. 24 ur. http://24ur.com/bin/article.php?article_id=3103385 (13. avg. 2007)

Mountain Biking Wallpapers from 10fifty. http://www.10fifty.com/wallpaper/mountain-bike-forest-1024.jpg (11. sept. 2007)

Nespametna vožnja se je končala v kanalu. 2007. Maribor. Večer na spletu. www.vecer.si/clanek2007080805234344 (8. avg. 2007)

New Jersey's Great Northwest Skylands. High and Mighty. http://www.njskylands.com/Imageod/Diablo.jpg (11. sept. 2007)

Oder T., Hužner P., Bratuša B. 1999. Kako vdihniti Stražunu življenje: Naloga za 16. srečanje mladih raziskovalcev za napredek Maribora. Maribor, OŠ Martina Konšaka: 22 str.

Odlok o območju, v katerem se razglašajo gozdovi s posebnim namenom in o njihovi zaščiti, Maribor. MUV št. 6/83

Odlok o razglasitvi gozdov s posebnim pomenom v Mestni občini Maribor. 2001. Osnutek. Maribor, Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Maribor (neobjavljeno gradivo)

Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor. MUV št.17/92

Odlok o spremembah in dopolnitvah sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana občine Maribor za območje Mestne občine Maribor v letu 2000 zaradi urbanistične zasnove mesta Maribor. MUV št. 2/01

Odlok o ureditvenem načrtu zelenega pasu »Stražunski gozd«. MUV, št.18/86

Ogorelec B. 1993. Tehnike in načini odnosov z javnostjo v procesu urbanističnega načrtovanja. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije: 139 str.

Osnovni podatki o mestu Maribor. Splošni podatki. Maribor. http://www.maribor.si/podrocje.aspx?id=216 (23. avg. 2007)

Pace Bike Park opens at Dalby. Bikemagic. http://www.bikemagic.com/news/images/pacebikepark_2_lo.jpg (11. sept. 2007)

Pirnat J. 2000. Razvoj urbanega gozdarstva v Sloveniji. V: Narava v mestu – med načrtovanim in spontanim. Zbornik 7. konference Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Ljubljana, 12. – 13. okt. 2000. Matjašec D., Marinček P., Simoneti M. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 111 – 117

POI factory. http://www.poi-factory.com/files/img/MTB.jpg (11. sept. 2007)

Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih. Ur.l RS št. 5/98

Program razvoja gozdov v Sloveniji. Ur.l. RS št. 14/96

Prostorski plan občine Maribor – Prometno omrežje. Zavod za prostorsko načrtovanje Mestne občine Maribor. http://zpn.maribor.si/Prostorski_plan_obcine_Prome.92.0.html (8. avg. 2007)

»Prostorski podatki«. 2007. Zavod za gozdove Slovenije. Območna enota Maribor (izpis iz baze podatkov, interno gradivo)

PST – drevored. Wikipedija. Prosta enciklopedija. http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:PST-drevored.JPG (12. sept. 2007)

»Relief Stražunskega gozda«. 2007. Maribor, Zavod za urbanizem (interno gradivo)

Romih R. 1983. Vprašanja načrtovanja zelenih površin v mestu na primeru Celja: diplomska naloga. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo: 89 str.

Rupnik M. 1992. Odnos mesta Maribor in njegovih prebivalcev do zelenih površin: Naloga za 9. srečanje mladih raziskovalcev za napredek Maribora. Maribor, I. gimnazija Maribor, 34 str.

Senegačnik A. 2007. »Aktualnost problematike Stražunskega gozda«. Maribor, Zavod za varstvo narave (osebni vir, 11. jul. 2007)

Simoneti M. 1997. Mestne zelene površine - Med ljubiteljstvom in stroko, Zbirka Spekter, 1. izd. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče: 205 str.

Simoneti M. 2000. Predgovor. V: Narava v mestu – med načrtovanim in spontanim. Zbornik 7. konference Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Ljubljana, 12. – 13. okt. 2000. Matjašec D., Marinček P., Simoneti M. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 56 – 60

Slovar slovenskega knjižnega jezika. 1970-1991. Knj. 1: A-H. Ljubljana, Državna založba Slovenije: 844 str.

Stražun včeraj, danes, jutri. 1982. Naravovarstvena in krajinskovarstvena izhodišča s smernicami za uporabo. Maribor, Zavod za spomeniško varstvo: 1 – 40

Stražun. World of o maps. Kart-o-teka.
http://members.chello.at/kradischnig1/Strazun04.JPG (19. sept. 2007)

Stritih B. 1990. Doživljajske in vedenjske komponente rekreacije v gozdu. V: Rekreacijska vloga gozda. Zbornik seminarja, Ljubljana 1. – 2. marec 1990. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, VTOZD za gozdarstvo: 70 – 80

Stupan M. 2003. Problematika urejanja mariborskih mestnih gozdov: diplomska naloga. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Odd. za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 100 str.

Šuklje-Erjavec I. 2000. Narava v mestu ali mesto v naravi – med odnosom in načrtovanjem. V: Narava v mestu – med načrtovanim in spontanim. Zbornik 7. konference Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Ljubljana, 12. – 13. okt. 2000. Matjašec D., Marinček P., Simoneti M. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 56 – 60

Tacer D. 2005. Parkovni gozd Stražun: diplomska naloga. Maribor, Fakulteta za gradbeništvo, 74 str.

Trim steza »Imont«. Oprema otroških igrišč in trim stez. Imont Dravograd.
http://www.imont-dravograd.si/trim_steze_dalje1.htm (15. sept. 2007)

Urbanistična zasnova – Promet. Zavod za prostorsko načrtovanje Mestne občine Maribor.
http://zpn.maribor.si/Urbanisticna_zasnova_Promet.100.0.html (8. avg. 2007)

Urbanistična zasnova – Zelene površine. Zavod za prostorsko načrtovanje Mestne občine Maribor. http://zpn.maribor.si/Urbanisticna_zasnova_Zelene.108.0.html (8. avg. 2007)

Verbinc F. 1987. Slovar tujk. 8. izdaja. Ljubljana, Cankarjeva založba: 770 str.

Zakon o gozdovih. Ur.l RS št. 30/93

Zakon o ohranjanju narave. Ur. l. RS št. 56/99

Zakon o varstvu okolja. Ur.l. RS št. 41/04

Zeleni škrat. Radovednež. Katedra za botaniko. Biotehniška fakulteta http://botanika.biologija.org/zeleni-skrat/slike/slike_radovednez/gozd_SLO.jpg (13. avg. 2006)

Zupanič V. 1960. Zeleni pas mesta Maribor. Diplomsko delo. Fakulteta za agronomijo, gozdarstvo in veterinarstvo v Ljubljani: 55 str.

10.2 DRUGI VIRI

Cenčič L. 2004. Kakovost življenja v mestnem okolju. Večer (20. maj 2004): 48

Jenčič H., Žnidaršič I. 1993. Pomen primestnih gozdov v mariborskem gozdno-gospodarskem območju. V: Mestni in primestni gozd – naša skupna dobrina. Zbornik republiškega posvetovanja v okviru tedna gozdov, Ljubljana, 27. maj 1993, Zveza društev inženirjev in tehnikov gozdarstva in lesarstva Slovenije: 176 – 180

Kučan A. 2000. Zeleni sistem – zamisel in praksa. V: Narava v mestu – med načrtovanim in spontanim. Zbornik 7. konference Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Ljubljana, 12. – 13. okt. 2000. Matjašec D., Marinček P., Simoneti M. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 84 - 86

Strojčev L. 1970. Kompozicijska vloga zelenja v urbanem območju in povezava mesta s krajino. V: Zelenje v urbanem okolju. Zbornik mednarodnega simpozija, Ljubljana, 3. - 4. sept. 1970. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Inštitut za vrtnarstvo in oblikovanje krajine: 75 – 79

Škof J. 2002. Urbani gozd Rožnik v Ljubljanski mestni krajini: diplomska naloga. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Odd. za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 69 str.

Šporgar U. 2005. Ohranjen Stražun kot obveza in ponos. Večer (8. jun. 2005): 39

Tamara Č. 2001. Kakšen bo Stražun jutri? Večer (5. jun. 2001): 15

Tamara Č. 2001. Urejenost gozdov – na meji med urejenim in neurejenim? Večer (5. maj 2001): 18

Thompson C. W. 2000. What is natural about a city? An explorationof precise plans, fuzzy frameworks and loose-fit landscapes. V: Narava v mestu – med načrtovanim in spontanim. Zbornik 7. konference Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Ljubljana, 12. – 13. okt. 2000. Matjašec D., Marinček P., Simoneti M. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 1 - 8

Volmajer M., Pridigar A., Doleček M. 1992. Ureditev Betnavskega gozda: Naloga za 9. srečanje mladih raziskovalcev za napredek Maribora. Maribor, II. Gimnazija Maribor: 24 str.

Vrbnjak T. 2001. Kako zaščititi Stražunski gozd. Večer (29. maj 2001): 5

Priloga A

Vprašalnik izvedene ankete

Spoštovani!
Lotila sem se diplomske naloge glede problematike Stražunskega gozda, v kateri bom poskusila izkoristiti potencial Stražuna kot parkovnega gozda ter poiskati takšne rešitve, ki bodo ustrezale potrebam in željam obiskovalcev. Prosim Vas, da izpolnite vprašalnik in s tem pripomorete k temu, da Stražun dobi vlogo, ki bi jo v življenju mesta moral imeti.

Obkrožite en odgovor, razen če ni napisano drugače!
Obilo užitkov pri reševanju ankete!

1. Vaš spol?

a) moški
b) ženski

2. Vaša starost?

a) 10-18 let
b) 19-29 let
c) 30-44 let
d) 45-59 let
e) 60 in več

3. Vaš status?

a) zaposlena oseba
b) nezaposlena oseba
c) učenec, dijak
d) študent
e) upokojenec

4. Kako daleč približno stanujete?

a) v neposredni bližini
b) v 15 minutni peš oddaljenosti
c) v 30 minutni peš oddaljenosti
d) več kot 30 minut hoje

5. Kako večinoma prihajate do Stražunskega gozda?

a) peš
b) s kolesom
c) z avtom
d) z javnim prevozom

6. Kako pogosto obiščete Stražunski gozd?

a) vsak dan
b) nekajkrat na teden
c) enkrat na teden
d) nekajkrat na mesec
e) enkrat na mesec
f) nekajkrat na leto
g) vsakih nekaj let

7. Kako pogosto obiskujete druge zelene površine v celotnem mestnem območju (npr. mestni park, Pohorje, športna igrišča…)?

a) vsak dan
b) nekajkrat na teden
c) enkrat na teden
d) nekajkrat na mesec
e) enkrat na mesec
f) nekajkrat na leto
g) vsakih nekaj let

8. S kakšnim namenom najpogosteje obiskujete druge zelene površine v Mariboru?

a) rekreacija
b) sprehod
c) piknik
d) družinski izlet
e) drugo: _____

9. S katero dejavnostjo se v Stražunu ukvarjate? (možni 3 odgovori)

a) nabiranje gob, zelišč ali gozdnih sadežev
b) sprehod
c) sprehod z otroci (otroška igra)
d) sprostitev v miru in zatišju
e) tek
f) kolesarjenje
g) sprehajanje psov
h) športne igre
i) piknik
j) vrtičkarstvo
k) ostalo:_____

10. Ste zadovoljni s trenutnim stanjem Stražunskega gozda?

a) da
b) ne
c) delno

11. Kaj vas na območju Stražuna najbolj moti? (možni 3 odgovori)

a) odlaganje odpadkov
b) neurejenost in pomanjkanje poti
c) zaraščenost
d) motorni promet skozi gozd
e) ni košev za smeti
f) ni klopi
g) smrad iz kanala
h) ni urejenih športnih igrišč
i) neustrezno zazidavanje robov gozda (garaže, lope…)
j) ostalo:_____

12. Bi gozd obiskovali pogosteje, če bi bil bolj urejen?

a) da
b) ne
c) ne vem

13. Kaj v Stražunu najbolj pogrešate? (možni 3 odgovori)

a) trim stezo s telovadnimi orodji
b) otroško igrišče
c) športna igrišča
d) urejeno kolesarsko stezo
e) mrežo sprehajalnih poti s klopcami za posedanje
f) urejene piknik prostore
g) gostinski lokal na obrobju gozda
h) prostor za igro in amatersko vadbo psov
i) drugo: _____

14. Označite s križcem, kako pogosto bi uporabljali posamezne objekte v Stražunu:

	nekajkrat na teden	nekajkrat na mesec	nekajkrat na leto	enkrat na leto	nikoli
a) trim steza					
b) otroško igrišče					
c) športna igrišča					
d) kolesarska steza					
e) sprehajalne poti					
f) piknik prostor					
g) gostinski lokal					
h) prostor za igro psov					

15. Uvedbo katerih objektov, poleg že navedenih, še predlagate?

_____
_____
_____
_____

HVALA ZA SODELOVANJE!

Priloga B1

Zasnova zelenih površin po urbanistični zasnovi mesta Maribor
(Urbanistična zasnova – Zelene …, 2007)

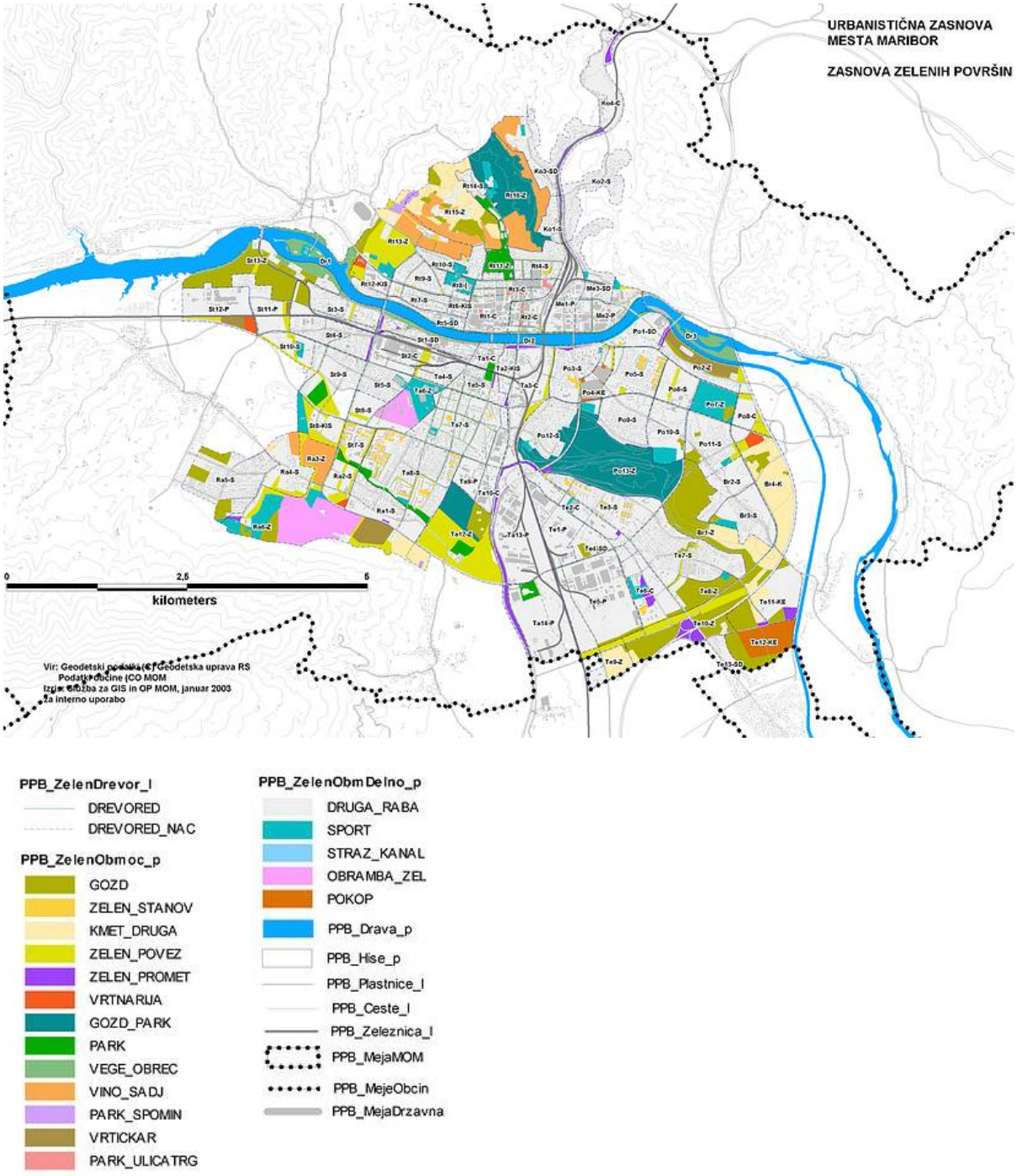

Priloga B2

Zasnova prometnega omrežja po urbanistični zasnovi mesta Maribor
(Urbanistična zasnova - Promet, 2007)

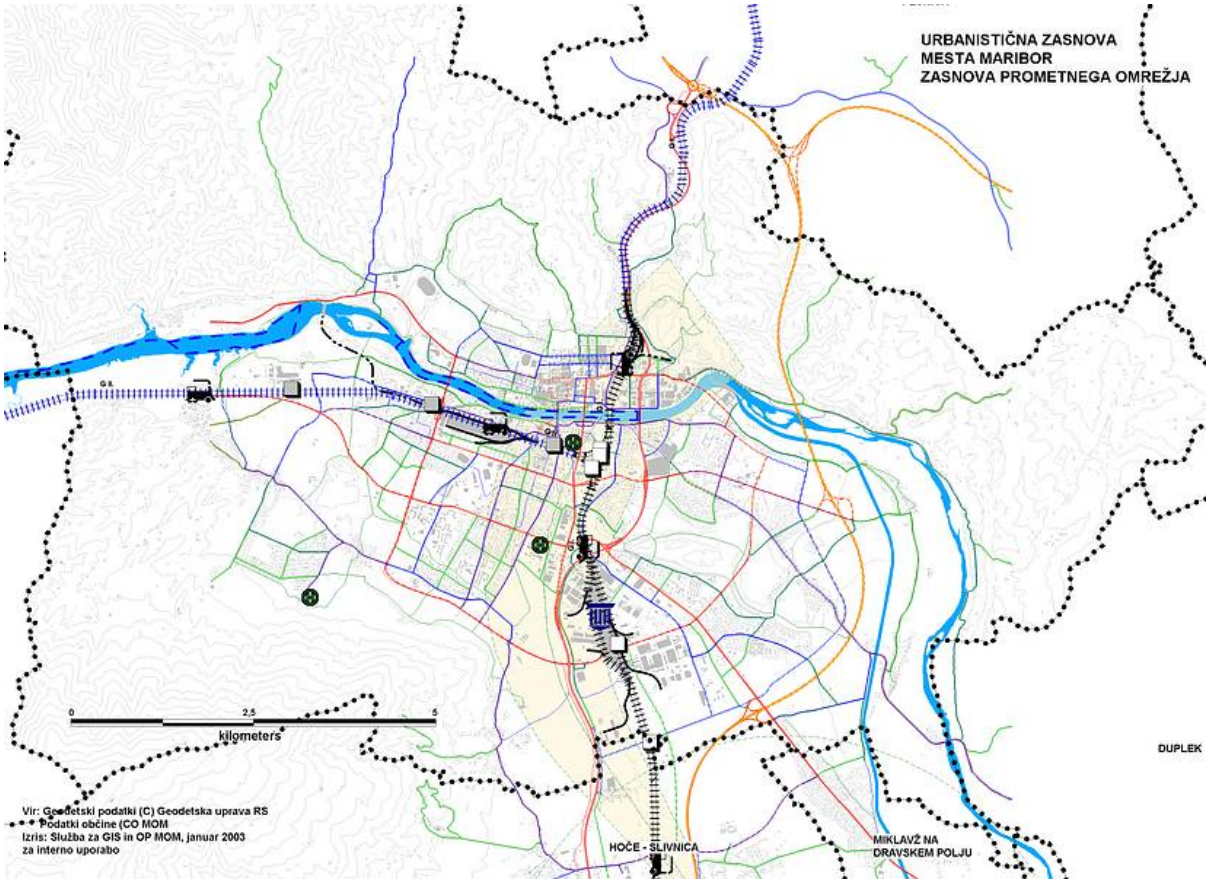

ZAHVALA

Zahvaljujem se vsem, ki so mi kakorkoli pomagali pri izdelavi diplomske naloge.

Še posebej se zahvaljujem prof. dr. Ani Kučan in g. Tomažu Podboju ter vsem ostalim zaposlenim na Oddelku za krajinsko arhitekturo, ki so v odnosu do študentov vedno zelo korektni in razumevajoči.

Na ZGS v Mariboru sta mi koristne podatke in nasvete priskrbela Zlatko Mlinarič, inž. gozd., in Hedvika Jenčič, univ. dipl. inž. gozd. Tudi njima se iskreno zahvaljujem.